

ACADEMIC SOCIAL RESOURCES Journal

Vol: 7, Issue:33
Januray 2022

Editor

Associate Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA

Disciplines

Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

Communication

<http://www.asrjournal.org>
asrjournal.editor@gmail.com

Sosyal bilimler alanında hakemli, indeksli bir dergi olarak 2016 yılında yayın hayatına başlamış olan JOURNAL OF ACADEMIC SOCIAL RESOURCES (ASRJournal) Dergisi, ilk sayısını Mayıs 2016 yılında çıkartmış uluslararası e-dergi niteliğinde bir dergidir.

ASRJournal dergisi adına ilk günden itibaren bizlere emek veren yönetim kurulu, danışmanlık kurulu yayın kurulunda yer alarak bizlere destek olan hocalarımıza, çalışmalarını kendi uzmanlık alanlarına göre değerlendirip hızlı bir şekilde bizlere dönüş yapan hakemlik kurulumuzdaki bilim adamlarına vermiş oldukları destek ve katkılardan dolayı teşekkür ederim.

ASRJournal dergisi dünyanın çeşitli ülkelerinde görev yapan akademisyenleri ve araştırmaları kendi bünyesinde bir arada görmekten dolayı mutluluk duyacaktır. Bu nedenle de siz değerli bilim insanlarını yaygın, danışma, hakem veya yazar olarak aramızda görmekten de mutluluk duyacağımızı ifade etmek isterim.

Akademik çalışmalarınızda kolaylıklar dileyerek, ASRJournal dergisi olarak vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım.

Doç. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA

JOURNAL ADMINISTRATION / DERGİ YÖNETİMİ

Editör/ Editor	
Associate Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA	Rasulbekov Kyrgyz University of Economics / Kirghizistan
Disciplines Editor/Disiplin Editörleri	
Professor Mehdi TEHRANI	Psychiatry- Columbus State University
Professor Milind SATHYE	Finance- University of Canberra
Professor Ayslu B. SARSEKENOVA	Social Sciences- Orleu National Development Inst
Professor Mustafa TALAS	Sociology- Omer Halisdemir University
Prof.Dr. A.S. KİSTAUBAYEVA	Educational Sciences-AI - Farabi Kazak National University
Professor Fikret SOYER	Sport- Sakarya University
Professor Ali İhsan OZTURK	Chemistry-Korkutata University
Professor Dr. Fatos UKAJ	Econometrics- Prishtina University
Professor Hasan BERKANT	Educational Sciences-Yozgat University
Professor Unal OZDEMİR	Geography-Kastamonu University
Professor Anatoliy LOGİNOV	Ukraine Shevchenko Lugan National University
Professor Dr. Jean-Marc TROUILLE	Economics- Bradford University
Foreign Language Linguist/Yabancı Dil Uzmanı	
Dr. Gulsum VEZİR OĞUZ	İstanbul Gelişim University
Index Supervisor / İndeks Sorumlusu	
Natalia SEYJOWSKA	

ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU

Prof.Dr. Abdulhamit ŞUAYB	El Ezher University
Prof. Dr. Abdimanap ZHOLDASBEKOV	M. Auezov South Kazakhstan State University
Prof.Dr. Afağ SADIKOVA	Baku State University
Prof. Dr. Altaiy ORAZBAYEVA	Kazakhstan Branch of the Moscow State University
Prof.Dr. A.S. KİSTAUBAYEVA	AI - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Abdikalık KUNIMJAN	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Alla A. TIMOFEVA	Vladivostok State University of Economics
Prof.Dr. Amanbay MOLDİBAEV	Taraz State Pedagogical University
Prof.Dr. Anatoliy LOGİNOV	Ukraine Shevchenko Lugan National University
Prof.Dr. A.S. KİDIRŞAYEV	Makhambet U. Batı kazakistan devlet üniversitesi
Prof.Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA	Orleu National Development Institute
Prof. Dr. Babak QURBANOV	Gaziantep University
Prof.Dr. Bahit KULBAEVA	S.Baybeşev Aktobe University
Prof.Dr. Bakıt OSPANOVA	H. Ahmet Yesevi International Kazakh-Turk University
Prof.Dr. Cynthia CORREA	Sao Paulo University
Prof. Dr. Daniyal KİDİRNIYAZOV	Dagestan Russian Academy of Sciency
Prof.Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA	Rasulbekov Kyrgyz University of Economics
Assoc. Prof. Dr. Erbay T.	Taraz State University
Assoc. Prof. Dr. Esin YAĞMUR ŞAHİN	Çanakkale Onsekiz Mart University
Prof. Dr. Flera SAYFULİNA	Kazan (Privolzhsky) Federal University
Prof. Dr. Gulfira ABDULLİNA	Bashkir State University
Prof.Dr. Gulşat ŞUGAYEVA	Dosmukhamedov Atyrau State University
Prof.Dr. Jun NAGAYASU	Tohoku University
Prof. Dr. K. N. Zhailybay	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Latkin A. PAVLOVIC	Vladivostok Economic of State University
Prof.Dr. Mahabbat OSPANBAEVA	Taraz State Pedagogical University
Prof.Dr. Maha Hamdan ALANAZİ	King Abdulaziz Institute of Technology, Riyadh
Prof.Dr. Mahbub Ul ALAM	Bangladesh Islami University
Prof.Dr. Maira EŞİMBOLVA	Kazakhstan Narkhoz University
Prof.Dr. Maira MURZAHMEDOVA	AI - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Maryam ARPENTYEVA	Kaluga State University
Prof.Dr. Merina B. VLADİMIROVNA	Vladivostok State University of Economics
Prof.Dr. Mavlyanov ABDİGAPPAR	Kyrgyzstan Elaralık University
Prof. Dr. Maryash KADRALİNOVA	Kostanay College of Social Adaptation
Prof.Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ	University of Eurasia
Prof.Dr. Muhammad Ismaeel RAMAY	Bahria University
Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA	Tashkent State University
Assoc. Prof. Murat BİLGİN	International Travnik University
Prof. Dr. Mustafa BİLALOV	Dagestan State University
Prof.Dr. Nadejda HAN	E.A. Buketov Karaganda State University
Prof. Dr. Nazim HÜSEYİNLİ	Baku Avrasia University
Prof.Dr. Nigar GOZALOVA	Azerbaijan National Science Academy
Prof. Dr. Nikolay KOZHEVNIKOV	North-Eastern Federal University
Prof.Dr. Nobuaki TAKEDA	Sapparo City University
Prof.Dr. N.N. KERMANOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Assoc. Prof. Dr. Olga PAVLOVSKAYA	Kuban State Agrarian University
Prof.Dr. P.S. PANKOV	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Rövşen MEMMEDOV	Sumgayit State University
Prof.Dr. Ramazan KHALİFE	El Ezher University
Prof. Dr. Ramil VALEYEV	Kazak State University
Prof. Dr. Rinat GATAULLİN	Ufa State University
Prof.Dr. Rustem KOZBAGAROV	M. Tınışbayev Kazakh Vehicle and Communication Academy
Prof.Dr. Ryo YAMADA	Sapparo City University

Prof. Dr. Talgat DANIYAROV	Akhmed Yesevi University
Prof. Dr. Vera DANILOVA	North-Eastern Federal University
Prof.Dr. Yang ZITONG	Wuhan University
Assoc. Prof.Dr. Zaituna DUDAREVA	Bashkir State University
PUBLICATION BOARD / YAYIN KURULU	
Assoc.Prof.Dr. Ahmet KULAS	Al - Farabi Kazak National University
Assoc.Prof.Dr. Ahmed LID	El Ezher University
Prof. Dr. Abdimanap ZHOLDASBEKOV	M.Auezov South Kazakhstan State University
Prof.Dr. Alia R. MASALIMOVA	Al - Farabi Kazak National University
Prof. Dr. Altaiy ORAZBAYEVA	Kazakhstan Branch of the Moscow State University
Assoc. Prof. Dr. Akmarzhan AKYZHANOVA	International Information Technology University
Prof.Dr. Atif Muhammed El EKRET	El Ezher University
Assoc. Prof. Dr. Assem SAGATOVA	Karaganda State Technical University
Assoc.Prof.Dr. Bazarhan İMANGALIYEVA	K.Zhubanov Aktobe State Regional University
Assoc.Prof.Dr. Bekzhan B. MEYRBAEV	Al - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Botagul TURGUNBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Assoc.Prof.Dr. B.K. ZAYADAN	Al - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Dzhakipbek A. ALTAEV	Al - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Elena Belik VENIAMINOVNA	Vladivostok State University of Economics
Prof.Dr. Fujimaki HARUYUKI	Tottori University
Prof.Dr. George RUDIC	Montreal Pedagogical Institute
Prof.Dr. G.I. ERNAZAROVA	Al - Farabi Kazak National University
Assist.Prof.Dr. Gülbahar ATASEVER	Muğla Sıtkı Koçman University
Prof.Dr. Gulmira ABDİRASULOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Assoc. Prof. Dr. Güzeliye HAZIYEVA	G. Ibrahimov Language, Literature and Art Institute
Assoc. Prof. Dr. G.BAIMUKHAMEDOVA	Kostanay Social-Technical University
Prof.Dr. Gulzar İBRAHİMOVA	Baku Eurasian University
Prof.Dr. Ghulam DASTGEER	Pakistan Air University
Prof.Dr. İsaevna URKİMBAEVA	Abilay Han International Relations University
Assoc. Prof. Dr. İlnur ZAKIYEV	Bashkir State University
Prof.Dr. K.A.TLEUBERGENOVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Kalemkas KALİBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Karlıgash BAYTANASOVA	Al - Farabi Kazak National University
Prof.Dr. Keles Nurmaşılı JAYLIBAY	Kazakh State Women's Teacher Training University
Assoc.Prof.Dr. Kenes JUSUPOV	M. Tınışbayev Kazakh Vehicle and Communication Academy
Prof.Dr. Kenjehan MEDEUBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Kulaş MAMIROVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Assoc. Prof. Dr. Nagbdu KAMAROVA	Yessenov University
Assoc. Prof. Dr. Rasul İMAMKULOV	Termez State University
Assoc. Prof. Dr. Rozaliya BAYAZİTOVA	Bashkir State Pedagogical University
Assoc. Prof. Dr. Ruzikul MUSTAFAKULOV	Termez State University
Prof.Dr. Susin Haseneyn El-HUDHUDİ	El Ezher University
Prof.Dr. Shıgeko KAMİSHİMA	Sapparo City University
Prof.Dr. Şara MAJİTAYEVA	E.A. Buketov Karaganda State University
Prof.Dr. Takashi HASUNI	Sapparo City University
Prof.Dr. Tsendiin BATTULGA	Moğolistan State University
Prof.Dr. T.O. ABİSEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University
Prof.Dr. Tughral YAMIN	Pakistan National University Of Science
Prof.Dr. Ulbosın KIYAKBAEVA	Abay Kazak National Pedagogical University
Prof.Dr. Usam Faruk İMAM	El Ezher University
Prof.Dr. Vera ABRAMENKOVA	Institute of Family and Educational Studies in Russia
Prof.Dr. Vladimir VISLİVİY	National Technical University of Ukraine
Assoc.Prof.Dr. Yoshio KANAZAKI	Tohoku University
Prof.Dr. Wakako SADAHIRO	Sapparo City University
Prof.Dr. Wali RAHMAN	Sarhad University Of Science & Information
Assoc.Prof.Dr. A. Salih ABDULVEHHAB	El Ezher University
Assoc. Prof. Dr. Zhazira NURSULTANKYZY	Bolashak University
Assoc.Prof.Dr. Zia Ur REHMAN	A/P National Defence University
INDEXED / İNDEKSLER	
ICI Journals Index Copernicus	
SOBİAD Atif Dizini	
Directory of Research Journals Indexing	
International Institute Of Organized Research (I2OR)	
Citefactor indexing	
Scientific Journal Impact Factor (SJIFactor)	
Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD Index)	
Root Society for Indexing and Impact Factor Service	
Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)	
Society of Economics and Development	
International ResearchBible (Academic Resource Index)	
General Impact Factor	
Social Science Research Network (SSRN)	
Active Search Results Engineer (ASR)	
International Society for Research Activity (ISRA) Journal-Impact-Factor (JIF)	
ISSUU Journal Listings	
OCLC WorldCat	

Bilal Habib BAHADIR & M. Ayça ÖNAL

Popüler Müzik Video Kliplerinde Göstergelerarası Alışverişler: Hadise'nin Hay Hay Video Klip Örneği
Inter-Indicator Connections In Popular Music Video Clips: The Example Of Hadise Hay Hay Video Clip
1-6

Esra ÖZKAHVECİ & Funda CİVEK

Tüketim Ekonomisinde Influencer'ların Önemi: Teorik Bir Değerlendirme
The Importance Of Influencers In The Consumption Economy: A Theoretical Evaluation
7-15

Türkan YILDIRIM & Muammer NURLU

Uyum Sınıflarında Kullanılan Ders Kitaplarındaki Kelime Sıklıklarının İncelenmesi
Analysis Of The Word Frequencies In The Course Books Used In The Adaptation Classes
16-24

Berna BEYAZ; Akif GÜNER; Samed IRMAK & Beşir TORUK

Okul Yöneticilerinin Çatışma Yönetimi Stilllerinin Örgütsel Mutluluğa Etkisi
The Effect Of Conflict Management Styles Of School Managers On Organizational Happiness
25-35

Dolunay ŞENOL & Elif Buket KARATAŞOĞLU

Siber Suçlara Sosyolojik Bakış
Sociological Perspective On Cyber Crime
36-53

Popüler Müzik Video Kliplerinde Göstergelerarası Alışverişler: Hadise'nin Hay Hay Video Klip Örneği

Inter-Indicator Connections In Popular Music Video Clips: The Example Of Hadise Hay Hay Video Clip

Bilal Habib BAHADIR ¹ Dr. Öğ Üyesi M. Ayça ÖNAL ²

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik, Isparta/Türkiye (Corresponding Author)

² Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri, Isparta/Türkiye

ÖZET

XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kitle iletişimin artmasıyla birlikte eş zamanlı olarak toplumdaki kültürel çalışmaların sanat alanı içerisinde de hızla artması, popüler kültür içerisindeki göstergebilimsel metaforların önemini ortaya çıkarmıştır. Özellikle postmodern dönemde bilinçli olarak göstergebilimsel atıflar sanatın her alanda karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda, sanat alanının da tüm dallar sesli, görsel ve hem sesli hem görsel olması açısından gösterenler olarak kabul edilmektedir.

Çalışmada, günümüzde popüler kültürün ürünü olan yaşanmış bir olaydan Evilyn Francis'in Empire State binasının 83. katındaki Gözlem Güvertesinden kendini atmasıyla "tarihin en güzel intiharı" olarak literatüre geçmesi ile medyada paylaşılan görselleri ile Hadise'nin Hay Hay adlı video klibinde kullanılan görsellerin bu olaya yaptığı atıflar metinlerarası yöntemlerden olan öykünme yöntemi ile göstergebilimsel olarak incelenmiştir. Günümüzde birçok disiplinin iç içe geçmesiyle birlikte sıkça kullanılan metinlerarası yöntemler metin dışındaki disiplinlerde göstergelerarası bağlamda incelenmektedir. Bu doğrultuda incelenen video klipte Evilyn Francis intiharı form olarak aynen taklit edilmekle birlikte Hadise'nin güçlü kadın imajını izleyiciye aktarma amacıyla yapılan bazı değişiklikler biçim olarak video klipi farklı bir bağlama taşımış ve tüm bu yapılan uygulamalar metinlerarası yöntemlerden olan öykünme yöntemi ile koşutluk oluşturmuştur. Yaşanan gerçek bir olayın biçim olarak taklit edilmesi ile farklı bir bağlamda üretilen klipin göstergelerarası bir bakışla incelenmesi çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metinlerarasılık, Göstergelerarasılık, Popüler Müzik, Video Klip.

ABSTRACT

XX. Since the second half of the century, with the increase in mass communication, the rapid increase of cultural studies in societies in the field of art has revealed the importance of semiotic metaphors in popular culture. Particularly in the postmodern period, semiotic references consciously appear in every field of art. In this direction, all branches in the field of art are accepted as signifiers in terms of being audible, visual and both audible and visual.

In the study, the visuals shared in the media and the images used in Hadise's video clip Hay Hay, which is a product of popular culture today, and Evilyn Francis throwing herself from the Observation Deck on the 83rd floor of the Empire State Building, are referred to the literature as "the most beautiful suicide in history". The references he made were analyzed semiotically with the emulation method, which is one of the intertextual methods. Intertextual methods, which are frequently used today, with the intertwining of many disciplines, are examined in the context of intersemiotics in disciplines other than text. In the video clip analyzed in this direction, Evilyn Francis suicide is imitated exactly as a form, but some changes made in order to convey Hadise's strong woman image to the audience have brought the video clip to a different context as a style and all these practices have created a parallelism with the emulation method, which is one of the intertextual methods. Examining the clip produced in a different context by imitating a real event as a style reveals the importance of the study.

Keywords: Intertextuality, Intersymbolism, Popular Music, Video Clip.

1. GİRİŞ

Göstergebilim, köklerini Kristeva'nın 1960'lı yıllarda yapmış olduğu metinlerarasılık çalışmalarından almıştır. Bu kavram, bizim farklı bağlamlar ve zamanlar içerisinde oluşturulan sanat eserlerindeki metinlerarası alışverişi ve etkileşimi anlamak için metinler arasında aktarılan ve paylaşılan anlamın izini sürmemizi sağlamıştır (Özmentes,2019:2-3). Metinlerarası ilişkiden doğan bir metnin başka bir metinle alışverişi sayesinde, üretilen metne yeni anlam, yeni bir işlev ve okuma düzeyi sağlanmaktadır. Bu durumda metinlerarası alışveriş, farklı metinlerin yeni bir anlamsal ve biçimsel düzlemde kendine yeni bir bağlam kazandırmasıdır (Bakırcı,2020:119). Bulut'a göre, metinde yer alan sözlerin başka bir metne gönderilmesi bir göstergeden başka bir göstergeye doğru akış anlamına gelmektedir. Bu aktarımla beraber her gösterge kendi yapısından yeni izler taşımaktadır (2018:11). Bu anlamda, metinlerin yeniden üretilmesi onları güncel tutmakta, toplumsal ve kültürel değerler bağlamında dinamik yapıda bulduklarını göstermektedir (Bakırcı,2020:120).

Bu bilgiler doğrultusunda, farklı metinlerin birbirleri arasındaki alışverişi metinlerarasılık olarak tanımlanırken, farklı disiplinler arasındaki metinlerarası yöntemler ise göstergelerarasılık olarak tanımlanabilir. Bu anlamda bir sanat eserinin başka bir sanat eseri ile olan ilişkisi göstergelerarasılık kavramı ile ifade edilebilmektedir (Önal,2021:669).

Göstergebilimin temel yapısını "sözcüğü" oluşturan sesler, onun karşılığında kişinin zihninde oluşturduğu figür ve tüm bunların yorumlanması oluşturmaktadır (Sayın vd.,2013:108). Bu anlamda ağızla söylenen kelimenin kendisi gösteren, o kelimenin zihinde oluşturduğu olgunun karşılığı gösterilen, bu sürecin tamamı ise göstergedir. Örneğin, "Masa" olarak ağızdan çıkan sesler bütünü olarak bir masa figürünü temsil etmektedir. Bu bağlamda gösterge bir

şeyin yerini tutmaktadır. Nesne olarak masanın kendisi göndergedir. Çevresindeki nesnelere farkındalığına henüz yeni ulaşmaya başlayan çocuklara bir sözcük söylenirken temsil ettiği nesne ile sözcük arasında bağ kurabilmesi için nesnenin kendisi de gösterilir ve bu şekilde çocuğun öğrenme süreci hızlanmış olur. Bu bağlamda nesnenin kendisi gösterilendir (Sayın vd., 2013:109). Örnekte olduğu gibi gönderge nesnenin var olan gerçekliğidir. Gösterge yoluyla nesne desteklenir ve bu sayede zihinde, nesnenin ve onun izdüşümünün oluşturulma aşamasına girilmiştir.

Bu bağlamda, toplum içerisinde, doğal çevrede ve bireyin estetik kaygıyla dışavurum olarak gerçekleştirdiği sanatsal kavramlarda karşı karşıya kaldığımız pek çok obje göstergebilimin nesnesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nesnelere göstergebilimsel yol ile yorumlanabilmektedir. Bu bakış açısıyla baktığımızda, popüler müzikte göstergebilimin veri olarak kullanabileceği pek çok kavramları içerisinde barındırmaktadır. Popüler müziğin yanında klasik batı müziğinde ve hatta pek çok farklı kültürlerin halk müziklerinde metinlerarasılık görülebilir. Fakat yazınsal alandan kaynaklı bir analiz yaklaşımı olarak metinlerarasılık ilk defa popüler müzikler de kullanılmıştır (Özmentes, 2019:2-3). Popüler müziği, ses, söz ve görüntü gibi kendi içerisinde kendine has anlam üretme biçimleri olan üç kavrama ayırmaktayız (Bakırcı, 2020:118). Bu bağlamda sanatın bir parçası olarak müzik, göstergeleri yoğun olarak melodik ve ritmik yapılarla, şarkı sözlerinde ve video kliplerde kullanılmaktadır.

Bu bilgiler doğrultusunda çalışmanın ana konusuna zemin olması amacıyla, popüler müzik video kliplerinde göstergelerarası alışverişler metinlerarası yöntemlerle incelenmiştir. Yapılan literatür taramasında video kliplerde alıntılama yöntemleri ile ilgili çalışmalara az sayıda rastlanmakta ya da yapılan çalışmaların metinlerarası yöntemlerle incelenmediği ve yalnızca aradaki alışveriş durumundan bahsedildiği görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın disiplinlerarası bağlamda incelenmesi önem taşımaktadır.

1.1. Problem Durumu

Çalışmanın problem cümlesini “Hadise’nin Hay Hay adlı video klibindeki kompozisyon ve görseller başka bir olaya ya da yazılı metine gönderme yapmakta mıdır?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada Hadise’nin Hay Hay adlı video klibindeki kompozisyon ve görseller ile ilgili verileri elde etmek için nitel araştırma modelinden “örnek olay tarama modeli” kullanılmıştır. Karasar’ a göre (2005); örnek olay tarama modeli ile yapılan çalışmalarda tekil ve ilişkisel taramalar yapılabilmektedir (Karasar, 2005:57). Bu bağlamda araştırmanın konu çalışma alanını popüler müzik video kliplerinin metinlerarası yöntemlerle göstergebilimsel incelenmesi, inceleme alanını ise Hadise’nin Hay Hay adlı video klibindeki kompozisyon ve kullanılan görsellerin metinlerarası yöntemlerle göstergebilimsel bir bakış açısıyla incelenmesi oluşturmaktadır.

1.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veriler kaynak tarama yöntemi ile elde edilmiştir.

1.4. Verilerin Analizi

Çalışmada kaynak tarama ile elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

2. BULGULAR VE YORUM

2.1. Popüler Müzik Video Kliplerinde Göstergelerarası Alışverişler: Hadise’nin Hay Hay Video Klip Örneği

İki metni birleştirmek anlamına gelen “Metinler Arası” (İng. inter-text) kelimesi, medya içinde ise Metinlerarasılık, iki parça medya metnini bir araya getirmek anlamında kullanılmaktadır. Aynı zamanda Metinlerarasılık, medyanın farklı bölümlerinin birbirine bağlanmasına izin vermekte, yani bir müzik videosu bir kitaptan veya bir filmden referanslar içerebilmektedir (<https://bethlemondinea2media2014.wordpress.com/2014/09/29/intertextuality-in-music-videos/>).

Metinlerarasılık çok farklı kavramlarda karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri olan Pastiş; tüm müzik videosunun temeli olarak önceki bir metnin kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer alıntılama tekniği olan Parodi ise, önceki bir metinle dalga geçme durumu olarak tanımlanırken Alıntı ise, bir metnin veya göstergenin örnekleme olarak tanımlanmaktadır. Brikolaj ise, bir melanj, stillerin karışımı olarak; çizgi filmler, animasyonlar, dans, drama, oyunculuk, belgesel, diğer görüntülerdir (<https://blogs.grammar.sch.gg/mediastudies1921/2021/01/11/music-videos-more-ideas-about-intertextuality-self-reflexivity-parody-pastiche/>).

Metinlerarasılık bir metnin diğer metinle olan bağlantısı ve ilişki referansını ifade ettiği gibi, bir video klibin başka bir film, klip veya olaya referans süreci de olabilmektedir.

Bu bağlamda; Iggy Azalea - Fancy ft. Charli XCX resmi müzik videosunda 1995 Amerikan yapımı bir film olan “Clueless”e atıflar yapılmıştır. Azalea klipte, filmdeki başrol ile aynı kıyafetleri giymektedir. Yine “Taylor Swift - Bad Blood ft. Kendrick Lamar” müzik videosunun girişi aksiyon sahnesi ile başlayıp, 'Kill Bill' ve 'The Host' gibi filmlerin yanı sıra 'The Hunger Games' serisine çeşitli metinlerarası göndermeler yapmaktadır. Klipte ayrıca, her

insanın bir kostümü olup, örneğin siyah deri görünümlü kıyafet giymiş bayanların “kedi kadın” karakterine gönderme yapması gibi pek çok süper kahramana gönderme yapılmıştır (https://prezi.com/4_fyanpeld_j/intertextuality-in-music-videos/). Bu bağlamda kullanılan metinlerarasılık, müzik videolarının ifade biçimindeki dışavurumunu daha güçlü hale getirmek amacıyla kullanılmaktadır. Popüler nesnelere yapılan bu tür atıflar izleyici sayısına yönelik de büyük oranda etki etmektedir.

Diğer bir taftan yine “Taylor Swift-Love Story” isimli şarkısı Romeo ve Juliet’e atıfta bulunup, şarkı sözlerinden müzik videosunun temasına kadar şarkı boyunca bu göstergeleri işlemektedir. Müzik videosundaki 1800’lü yıllar görünümü Shakespeare’nin yazdığı ve en çok bilinen aşk hikayelerinden biri olan bu eserden alınan alıntılarla zenginleştirilen şarkı, iki disiplin arasındaki metinlerarasılığı ortaya koymaktadır (<https://bethlemondinea2media2014.wordpress.com/2014/09/29/intertextualityinmusicvideos/>).

Öte yandan Red Hot Chili Peppers (RHCP) müzik grubunun “Stadium Arcadium” (2006) albümünde yer alan “Dani California” adlı video klibi, Elvis Presley in 1956 yılında “Hound dog” TV programına ait video klibine pek çok göstergelerarasılık kullanmıştır. Klipte kullanılan kıyafet, dans ve mimiklerin benzeştiği görülmektedir. Yine klipte sahne dekoru, grup üyelerinin kostümleri, konumlandırılışları, kullandıkları çalgılar, sahne performansları ve hepsinden öte klibin siyah beyaz olarak kullanılması da Elvis Presley’in 1956’daki video klibine yapılan yoğun göndermelerdir (Çalış Zeğerek, 2019:2) “Dani California”da tarihselden güncel dokuz farklı sanatçının video klibine gönderme yapılmaktadır ve bu göndermeler klipte yer yer tekrar etmektedir. Klibin son bölümünde grup kendi önceki sahne performanslarına da gönderme yapmıştır (Çalış Zeğerek, 2019:2).

Bu bilgiler doğrultusunda metinlerarası yöntemlerden olan öykünme, özgün, bir metnin (destan, trajedi) konusunun ya da eyleminin, köken-metindeki konudan ya da eylemden farklı, ancak yine de uyarlanmanın gerçekleştirilebilmesi için yeterince benzerlik sunan gerçek, sıradan bir eylem/konuya uygulanmasıyla gerçekleştirilmektedir (Aktulum, 2009: 3).

Böylelikle bir metin anlamsal zorunluluğa göre biçimsel olarak dönüştürülmekte ve başka bir formda yeni bir yapıt olarak üretilmektedir. Post-modern olarak adlandırılan günümüz döneminin yapıtlarında da sessel ya da görsel olarak öykünme yöntemine başvurularak yeniden üretilen birçok yapıta rastlamaktayız. Çalışmada incelenen Hadise’nin Hay Hay adlı şarkısına çekilen video klipte de tarihe en güzel intihar olarak geçmiş gerçek bir olaydan alınan görsellerin, kendi şarkısının sözlerine göre uyarlanarak farklı bir kompozisyon içerisinde yeniden üretilmiş birçok görsele rastlamaktayız.

Hay Hay Klibi özelinde incelemeye aldığımız göstergeler temelinde en güzel intihar olarak bilinen Evilyn Francis’in intihar olayına gönderme yapıldığı tespit edilmiştir. Evilyn Francis Mchale muhasebeci olarak çalıştığı Empire State binasının 83. katındaki Gözlem Güvertesinden, (yaklaşık 255 metre) atlayarak hayatına son vermiştir. O sırada olay yerinden geçmekte olan bir fotoğrafçılık öğrencisinin objektifinden “tarihin en güzel intihar” olarak bilinen o fotoğraf çıkmıştır. Evilyn’in intihar görüntüsü şaşırtıcı şekilde hiç bozulmamış, sanki hurda bir arabanın üzerinde uyuyan bir kadın imajı vermiştir. Nişanlısının baskıları ve kendisini iyi eş, anne adayını göremediği için, yaşamış olduğu buhranlı günlerinin sonucunda intihar ettiği düşünülmektedir. Bu bağlamda Hadise’nin “Sadece kendine yenilen kadınların hikayesi...” “Kim bilir belki de en güzel intihar etme şekli aşık olmaktır” şeklinde açıklamalarının ardından; hayatı savaşmakla, mücadele etmekle geçen tüm kadınların hikayesi... Yorulmadan yürüyen, yere düşse bile kendi gücü ile ayağa kalkan sadece kendine yenilen kadınların hikayesi...” şeklindeki açıklamaları da bu tespiti desteklemektedir (<https://siradisidergisi.com/tarihin-en-guzel-intihari/>).

Resim 1. Hadise’nin Klipteki Görüntüsü (Solda) Evilyn’nin İntiharı (Sağda)

Resim 2. Klibin Girişi

Klibin giriş bölümündeki görüntüde Evely'nin intiharına net bir şekilde atıf yapılmıştır (Resim 2). Devamındaki sahne ise Hadise'nin uyanıp arabanın üzerinden inmesi ile devam etmektedir. Yol boyunca yoğun gün ışığının arasında yürüyen Hadise'nin, gideceği yer klip içerisinde 2.25 dk'da gösterilmektedir. Bu yer yüksek bir bina olarak görülmektedir (Resim 3).

Resim 3. Hadise'nin klibindeki bina
(<https://www.youtube.com/watch?v=26xNHZzGJZI>)

Resim 4. Evely'nin atladığı Empire State binası
(<https://www.youtube.com/watch?v=26xNHZzGJZI>)

Görüntüde yer alan bina yine Evilyn Francis'in atladığı Empire State binası ile benzerlik göstermekte ve gerçek olaya atıf yapılmaya devam edilmektedir. Bu bağlamda bina gönderme olarak kullanılmıştır (Resim 4). İlerleyen sahnelerde Hadise, aynı binanın merdivenlerinden çatıya çıktığı görüntülerde aşağıya atlamadan önce kendi deyimiyle “sadece kendine yenilen güçlü kadın” imajını yansıtan görüntüye yer verilmektedir (Resim 5).

Resim 5. Hadise'nin bina üzerinde güçlü kadın imajı veren duruşu (<https://www.youtube.com/watch?v=26xNHZzGJZI>)

Öte yandan ironik olarak binanın tepesinden aşağıya düşen kuş metaforu, en tecrübeli veya güçlü kişilerin dahi aşkın karşısında savunmasız kalabileceğini simgelemektedir (Resim 6).

Resim 6. Binadan yere düşen kuş Metaforu (<https://www.youtube.com/watch?v=26xNHZzGJZI>)

Resim 6' da görüldüğü üzere gerçek olaydan alınan kompozisyon, klipteki güçlü kadın imajı mesajının kuş metaforu ile kullanılmasıyla dönüştürülmektedir. Metinlerarası yöntemlerden olan öykünme tekniğinin kullanılmasıyla yaşanmış bir olay biçimsel olarak dönüştürülerek yeni bir kompozisyonla klip olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. SONUÇ

Aktulum'un da belirttiği gibi (2009: 4); yazar öykünme yöntemi ile orijinal yapının benzerini yapmaya çalışmakta yani öykünme ile biçem ya da anlatım biçimi taklit edilmektedir. Öykünme ile kişi bazen de yapıtın özünü değiştirerek fakat aynı biçimsel yapıyı taklit ederek yeni bir örnek üretmektedir (Aktulum, 2009: 4).

Orijinal yapıtın formu hedef alınıp, onu kendi yapıtının biçimine göre uyarlayarak kullanılan metinlerarası yöntemlerden biri olan öykünme ile orijinal yapıttan alınan biçimsel yapı, yeni yapıtta yeni bir anlamla donatılarak farklı bir formda karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Hadise'nin Hay Hay video klip örneğinde de görüldüğü üzere, klabin konusu yoktan var edilmeyerek literatüre geçen "tarihin en güzel intiharının", kurgusal olarak dönüştürülüp güçlü kadın imajını yansıtmak amacıyla kullanılarak öykünme yöntemiyle orijinal biçemin taklit edilmesiyle yeni bir kompozisyon yazılmıştır.

KAYNAKÇA

Bakırcı, F., Karahasanoğlu, S. (2020). "Popüler Müzik Şarkılarında Metinlerarasılık ve Göstergelerarasılık Etkileşimi", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi 24, 117-140.

Bulut, F. (2018). "Metinlerarasılık Kavramının Kuramsal Çerçevesi", Edebi Eleştirel Dergisi, 2 (1), 2-19.

Çalış Zeğerek, E., Bayraktaroğlu, A. M., "Dani California Video Klipi'nin Çok Sesli Yapısına Göstergelerarası Bir Bakış", Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Ve Güzel Sanatlar Dergisi (Sosgüz), Yıl: 2019, Cilt: 1, Sayı: 1, 1-9

Karasar, N. (2005) "Bilimsel Araştırma Yöntemi", 15. Basım. Nobel Yayıncılık, Ankara.

Önal, M. A. (2021). "Müziğin Farklı Disiplinlerle Etkileşimine Göstergelerarası Bir Bakış", İdil Sanat ve Dil Dergisi, 80, 668-677.

Özmentes, Ö. (2019). "Popüler Müzikte Metinlerarası ve Göstergibilim Tabanlı Bir Analiz Modeli", X. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu, İnsan Yaşamında Müzik, Kütahya

Sayın, Ö., Ege, B. Ö. (2013). "Müziğin Toplumsal ve Göstergibilimsel Temelleri", Ege Eğitim Dergisi, sayı: 14:2, 106-117,

İnternet Kaynakları

Aktulum, K. (2009). Metinlerarasılık Tekniğinde Yöntemler, <https://www.edebiyatturkiye.com/divan/metinlerarasilik-tekniginde-yontemler.2169/> adresinden 29.10.2021 tarihinde alınmıştır.

<https://bethlemondinea2media2014.wordpress.com/2014/09/29/intertextuality-in-music-videos/> adresinden 30/10/2021 tarihinde alınmıştır.

https://prezi.com/4_fyanpclld_j/intertextuality-in-music-videos/ adresinden 30/10/2021 tarihinde alınmıştır.

<https://blogs.grammar.sch.gg/mediastudies1921/2021/01/11/music-videos-more-ideas-about-intertextuality-self-reflexivity-parody-pastiche/> adresinden 30/10/2021 tarihinde alınmıştır.

<https://siradisidergisi.com/tarihin-en-guzel-intihari/> adresinden 12/10/2021 tarihinde alınmıştır.

Hadise – Hay Hay Klibi <https://www.youtube.com/watch?v=26xNHZzGJZI> adresinden 18/10/2021 tarihinde alınmıştır.

Tüketim Ekonomisinde Influencer'ların Önemi: Teorik Bir Değerlendirme

The Importance Of Influencers In The Consumption Economy: A Theoretical Evaluation

Esra ÖZKAHVECİ¹ Funda CİVEK²

¹ Doktora Öğrencisi, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme A.B.D., Çorum, Türkiye (Corresponding Author)

² Doktora Öğrencisi, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme A.B.D., Çorum, Türkiye

ÖZET

İnsan gereksinimlerinin farklılaşması, diğer bir anlatımla, isteklerin ihtiyaç gibi algılanması günümüz insanının en önemli özelliklerinden bir tanesidir. Zamanla ihtiyaçların önüne geçen sürekli istekler, tüketim ekonomisini tetikleyen önemli bileşenler haline gelmekte ve kanaat eden toplumdaki tüketim eğilimli topluma geçiş yaşanmaktadır. Farklı bir ifadeyle, ihtiyaçtan arzu kültürüne doğru evrilme meydana gelmektedir. Arzu kültüründe bireylerin alışveriş alışkanlıklarına yükledikleri anlamlar, tatminkarsızlığı da beraberinde getirerek, sürekli tüketim eğilimini hızlandırmaktadır. Diğer taraftan, tüketim ekonomisinin var olmasına neden olan bu gelişmelerin yanı sıra, tüketim ekonomisinin artmasında da etkili rol oynayan pek çok aktör bulunmaktadır. Bu aktörlerden bir tanesi de Influencer'dır. Influencerlar aracılığı ile de tüketiciler, tüketim ekonomisinde aktif rollerde hareket etmektedirler. Reel olmayan alışveriş alışkanlıklarının anlamları daha yapay bir hal alarak, git gide artış gösteren bir tüketim haline bürünmekte ve geçici mutluluklar, geçici tatmin olma durumları gibi sonuçlara sebebiyet vermektedir. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, tüketim ekonomisinde aktif rol oynayan Influencerlar'ın önemini teorik açıdan açıklamaktır. Çalışmanın amacı dahilinde kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca kavramsal açıdan da ilgili kavramlar detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Araştırmanın sonuç, tartışma ve öneri kısmında ise, ilgili ulusal ve uluslararası araştırmalar referans alınarak, ulusal literatüre kavramsal bir ayna tutulmuştur.

Anahtar Kelime: Tüketici, Tüketim, Tüketim Ekonomisi, Sosyal Medya, Influencer

ABSTRACT

The differentiation of human needs, in other words, the perception of wants as needs is one of the most important characteristics of today's people. Over time, the constant demands that come before the needs become important components that trigger the consumption economy, and there is a transition from a contented society to a consuming society. In other words, there is an evolution from need to desire culture. In the culture of desire, the meanings that individuals attribute to their shopping habits bring dissatisfaction along, accelerating the tendency to consume constantly. On the other hand, in addition to these developments that led to the existence of the consumption economy, there are many actors that play an effective role in the increase of the consumption economy. One of these actors is Influencer. Through influencers, consumers act in active roles in the consumption economy. The meanings of unreal shopping habits become more artificial and become an ever-increasing consumption and cause results such as temporary happiness and temporary satisfaction. From this point of view, the aim of the study is to theoretically explain the importance of Influencers, who play an active role in the consumption economy. A comprehensive literature review was conducted within the scope of the study. In addition, conceptually related concepts are explained in detail. In the conclusion, discussion and suggestion part of the research, a conceptual mirror was held to the national literature by taking the relevant national and international studies as reference.

Keywords: Consumer, Consumption, Consumption Economy, Social Media, Influencer.

1. GİRİŞ

Tüketim kalıbı, doğduğumuz andan öleceğimiz güne kadar devamlılık gösteren bir aksiyondur (Odabaşı, 2009, s. 15). Tabii tüketim her dönemde farklılıklar ile ortaya çıkmıştır. Bu durumu farklı kılan ise bulunduğu şartlara göre şekil almasıdır. Günümüzde ise tüketim adeta "kullan-at" düşüncesi ile hareket etmektedir. Özellikle üretici firmaların tüketiciler üzerindeki manipülasyonu çok fazladır. Aslında ihtiyaçlarımızın manipülasyonu söz konusu olmaya başlamıştır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde öncelik sıralaması değişmeye başlamıştır. Artık somut anlamlardan ziyade soyut anlamlar daha çok önem kazanmıştır. Sonuçta tüketim ekonomisinin yaşandığı günümüzde gösterişçi tüketim ve sembolik tüketim daha ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Descartes'in "Düşünüyorum öyleyse varım" sözünün tüketimdeki karşılığı olan "Tüketiyorum öyleyse varım" tüketim faaliyetlerinin reklamcılıkla olan bağlantısını anlatan bir cümledir. İfade, tüketim toplumunun bir ferdi olan kişinin varoluş referansı şeklinde gördüğü aksiyonu gösteren çıkarsamadır. Nesnelere sahip olma esasına dayalı bu yaklaşımı anlatan bu söz, "İnsanlar tarafından saygı duyulan, kabul gören bir birey olmak istiyorsan tüket," der (Bati, 2018, s. 22).

Günümüzde tüketim etkinliklerinin pazarlama iletişimine bağlı olmasındaki en önemli aracı rollerden bir tanesi de Influencerlar'dır. Influencer, tüketicinin bir ürünü niçin alması veya neden ihtiyacı olduğunu söylemesi gibi durumları ifade ederek tüketim ekonomisine katkı sağlamaktadır. Aslında Influencer'lar tarafından tüketicilere ihtiyacı olduğu algısı oluşturulmakta ve bu ihtiyaç durumunu da tüketicilere, sembolik ifadelerle satın almaya teşvik etmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmada, tüketim ekonomisinde aktif rol oynayan Influencerlar'ın önemini teorik açıdan açıklamak amaçlanmaktadır. Tüketim ekonomisinde reklam, Alışveriş Merkezi (AVM), imaj, manipülasyon, çocuk vb. gibi pek çok faktör tüketim ekonomisine hizmet etmektedir. Bu hizmetkarlardan bir tanesi de Influencer'lardır. Çalışmanın tüketim ekonomisi literatürüne farklı bir bakış açısı sunmak ve Influencer'ların

tüketim ekonomisindeki yerini belirlemek açısından ulusal yazına özgün bir değer katacağı düşüncesi değerlendirilmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Tüketim Ekonomisi

Tüketim ekonomisi günümüz insanının içinde bulunduğu yapıyı ve toplumu şekillendiren en önemli unsurlardan bir tanesidir. Sosyal bir gerekliliği işaret eden bu kavram, sürekli gelişim gösteren teknolojik imkanlar ve pek çok pazarlama teknikleri sayesinde insanların ihtiyaçlarını manipüle ederek sürekli tüketime güdülendirir. Bu manipüle ile tüketim sürecinde edilgen bir tablo çizilerek, modern kapitalist üretim tarzının gerektirdiği tüketici profili yeniden tasvir edilir ve tüketim olgusu ihtiyaç bağlamından koparılarak, ihtiyaç kavramının sınırları biraz daha genişletilerek bir sosyo-kültürel şölene dönüştürülür. Ayrıca tüketim ekonomisi tüketim olgusunu sadece insan ihtiyacının giderilmesine yönelik bir süreç olarak değerlendirmemekte ve bireylerin varoluşlarını tüketim ekseninde üretmelerine imkan kılan bir proses olarak nitelendirmektedir (Göker ve Alpman, 2011, s. 112).

Tüketim ekonomisinin uzandığı evren, mekan eşya, yeme-içme, giyim-kuşam, beden, arzu, haz, tarih, coğrafya vs. gibi alanları kapsayan uçsuz bucaksız bir sınıra sahiptir. Bu evren, birçok tüketimci strateji aracılığı ile kolonize edilerek, yok edilmeye açık bir av sahası halini almaya başlamıştır (Kaya ve Büyükbaykal, 2019, s. 689).

Tüketim ekonomisini daha detaylı açıklamak ve anlaşılır kılmak üzere sırasıyla “Tüketim”, “Tüketim Toplumu” ve “Tüketim Kültürü” kavramlarına değinilecektir.

2.1.1. Tüketim

Tüketim kalıbı bütün iktisadi sistemlerin ve pazar olarak nitelendirilen arenanın varlık sebebidir. Tüketim kalıbının arkasındaki itici güçleri ise; bireyin gereksinimleri, istekleri ve arzuları oluşturmaktadır (İslamoğlu ve Altunışık, 2017, s. 3).

Tüketim kelimesinin sözlük manası; bir şeyleri kullanıp bitirmek, yok etmek anlamına gelmektedir. Tüketici ise, tüketen yani bu aksiyonu gerçekleştiren kişi manasına gelmektedir. Tüketim, gereksinimlerimizin hizmetkarı olma vazifesini yüklenir ve sosyo-kültürel gereksinimleri de tatmin ederek hayatı devam ettirmeyi gaye edinmiştir. Bir süreç olarak ise tüketim, belirli gereksinimlerimizi tatmin etmek için bir ürünü veya hizmeti araştırıp bulmak, satın alma işlemini gerçekleştirmek, kullanmak veya yok etmek şeklinde tanımlanmaktadır (Odabaşı, 2009, s. 16).

Tüketim gitgide, bireylerin kimliklerini önemli derecede belirleyerek, kim oldukları veya kim olmak istedikleri hususunda kişilerin yaşamına biçim veren bir pozisyona gelmektedir. Kişinin “homoeconomicus” adı altında yalnızca iktisadi yarar beklentisi ile harcamalarını gerçekleştirdiği devirden, farklı gereksinimlerini tatmin etmek için harcama yaptığı devre geçiş yapılmıştır. Bu devirde bireylerin çoğu, toplum içerisindeki yerini, pozisyonunu, statüsünü, varlığını tükettikleri ve tüketim eğilimleriyle saptamaya çalışmaktadır (Armağan, 2020, s. 22). Bu noktada tüketim olgusunu fazlaştırmak için, üreticiler reel gereksinimlerden daha fazla yapay gereksinimler üreterek, tüketicileri devamlı bir şekilde bir şeyler satın almaya zorlamaktadır. Lüzumsuz alışveriş, tüketicileri kredi kartları ile borç altına girmeye isteklendirmektedir. Alışveriş hastalığı ailede huzursuzluğa sebep olarak, sosyal patlamalara neden olmaktadır. Alışveriş düşkünleri her gün çarşı pazara gitmezlerse, gerçek manada huzursuz ve tedirgin olmaktadır. Alışverişin adeta bir hastalığa evrildiği, gösteriş rekabetinin her alanı etkisi altına aldığı topluluklarda, yaşamın niteliğini artırmayan ve kültürel zenginliğe herhangi bir yardımı olmayan yapay gereksinimler büyük önem kazanmıştır. Tüketim döneminin dinamikleri, tüketimi mutlak gereksinimlerin giderilmesiyle sınırlayan, tüketimi iktisadi aktivitelerin bir neticesi olarak planlayan geleneksel ekonomi görüşünü büyük ölçüde tartışmaya açık bırakmaktadır. Bireylerin nesnelere bağlantısı, gereksinimlerin yerine getirilmesiyle sınırlandırılmayacak kadar kompleks bir yapı halini almıştır. Tüketilen nesnelere çoğunun somut bir yarar sağlamaktan uzak olduğu ya da hissi yararlarının ve simgesel değerlerinin kullanım değerlerinin önüne geçtiği bir gerçeklik söz konusu olmuştur (Batı, 2018, s. 23).

2.1.2. Tüketim Toplumu

Tüketim toplumu her alanda tüketmek üzerine kurulu bir hakikat yadsıması olarak ifade edilmektedir. Yine tüketim toplumu, gerçek konusunda aynı toplu ve yanlış davranışı sergileme, merak ve yanlış bilme ve kitle iletişimleri pratiğiyle sistematikleştirilen ve genelleştirilen bir davranışı betimlemektedir (Baudrillard, 2016, s. 26). Tüketim toplumunun temeli kapitalizme dayanmaktadır ve toplumların mal ve hizmet üretmek yerine tüketim etrafında örgütlenmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda hem malların hem de boş zamanın tüketimi çerçevesinde, amacına ulaşmaya çalışmaktadır. Marshall (1999) ise, tüketim toplumundaki eğilimleri şu şekilde özetlemektedir: Burjuvalaşma, artan zenginlik, toplumsal sınıfın ölümü, bireyciliğin artması, kitlesel bir popüler kültürün ve tüketim sektörlerinin ortaya çıkışıdır. İfade edilen bu unsurlar kapitalist sistem tarafından özenle işlenmekte ve bireye sunulmaktadır. Bu işlem yapılırken insana sürekli yeni ihtiyaçlar hissettirilip, gündelik yaşamın hoşnutsuzluğu ve mutsuzluğu empoze edilmektedir. Bu mutsuzluğun tek ilacının ise alışveriş yapmanın sağlayacağı haz duygusu şekillendirilerek bireye çeşitli yollarla iletilmektedir (Dal, 2017, s. 7).

Bu noktada tüketici toplumun en temel özelliği ise ihtiyaçlar için tüketmek yerine tüketmek için sahte ihtiyaçlar oluşturup, tüketimin başlı başına bir amaç haline dönüşmesidir. Kitle iletişimde günlük haberin evrenselliği, tüketim toplumunun belirleyicisidir. Kitle iletişimi gerçeklikten ziyade gerçekliğin baş döndürücülüğünü insanlara sunar. Çünkü iletilerin içeriği ve gösterilenler büyük ölçüde önemsizdir ve gerçeğin teminatıyla doğrulanmış göstergelerini bireylere zorla tükettirir (Çınar ve Çubukçu, 2009, s. 280).

2.1.3. Tüketim Kültürü

Tüketim kavramı; iktisadi, sosyal, psikolojik ve kültürel bir olgudur ve yeni dünyanın bir ideolojisi olarak kabul görmektedir. Tüketimi yalnızca kişisel bir etkinlik olarak değerlendirmemek gerekir. Tüketim, sosyal açıdan da irdelenmesi gereken bir konudur (Dal, 2017, s.2). Bu durumun neticesi olarak, bilhassa 1980’li yıllardan sonra araştırmacılar ve teorisyenler tarafından üzerinde yoğun olarak tartışılan tüketim kavramının kültür ile olan ilişkisi önemli bir konu olmuştur. Bu noktada ortaya çıkan tüketim kültürü kavramının incelenmesi büyük bir önem taşımaktadır (Ayдын vd., 2015, s. 24-25).

Tüketimin tek boyutluluktan çok boyutluluğa geçmesi; başka bir deyişle çoğulcu bir konstrüksiyona evrilmesi, sosyal ve kültürel hayatı önemli derecede etkilemiştir. Tüketimin bireyin iktisadi tutumlarında meydana getirdiği kültürel ilerlemeler, kültür kavramına yeni bir boyutun eklenmesine sebep olmuştur. Toplumsal hayatın tüm alanlarına yansıyan yeni boyut, “tüketim kültürü” kavramının ortaya çıkmasında etkin rol oynamıştır (Karakaş, 2001, s. 20). Bu noktada tüketim olgusu gitgide belirli grupları, alt kültürleri açıklayan kimliksel ve simgesel gereksinimleri karşılayan yepyeni bir evreye geçmiştir. Bu yeni evre, postmodern tüketim kültürü olarak adlandırılmaktadır (Yılmaz, 2021, s. 21).

Tüketim kültürünün ana özelliği, daha çok tüketim malının talep edilmesi manasında gereksinimlerin sınırsız olması ve nihai olarak yerine getirilmemesi unsurudur. Çoğu kültürde ve bu kültürler arasında bilhassa geleneksel toplulukların kültürlerinde, gereksinimlerin sınırsız veya doyurulamaz olma ihtimali bile, sosyal veya ahlaki bir hastalığa belirti gösterirken, tüketim kültüründe kişilerin sonsuz gereksinimlere sahip olabileceği unsuru, bu kültür içerisinde yaşayanlar için normal kabul edilir (Yanıklar, 2010, s. 26-27). Tüketim kültürü, tüketimin ortaya koyulduğu ve gündelik hayatın tekrardan üretildiği tek seçenek değildir, fakat kesin olarak uygulamaya dönük bir alana ve ideolojik bir derinliğe sahiptir. Bu sebepten dolayı, tüketim kültürünün serbest piyasa ilişkileriyle bağlantılı kapitalist toplulukların bir ürünü olması tüketim kültürünün ana özelliklerinden bir tanesidir (Fırat ve Uzun, 2020, s. 7).

2.2. Sosyal Medya

Bilgi ve enformasyon teknolojilerinin güvenlik ve ödeme yöntemlerinde yaşanan ilerlemeler, internetin bir pazarlama kanalı ve ticaret aracı olarak kullanımına imkan vermiştir. Böylelikle firmalar, küçük maliyetlerle çok daha fazla müşteri kazanabilecekleri bu alana yönelmeye başlamıştır. Bu adımda, web 2.0 teknolojilerinin ortaya çıkması blog, wiki ve sosyal medya ağlarının artmasına sebep olmuş; bu durum, internetin kullanıcı profilini güncelleyerek daha eleştirel ve güçlü bir profil yapısı oluşturmuştur (Kara, 2012, s. 1419-1420). Bu kavram yani Web 2.0; O’Rielly tarafından ortaya atılmış olup, kullanıcılar artık hem okuyan, hem yazan, hem dinleyen, hem konuşan kullanıcılara dönüşmeye başlamıştır. Web 2.0 ile birlikte, kullanıcı ve içerik geliştirici kavramlarını bir potada eritmekte ve ortaya çıkan “hem üreten, hem tüketen” Web kullanıcı profilini yansıtmaktadır (İşlek, 2012, s. 14-15).

Web 2.0 teknolojisi incelendiğinde, ürün tasarım yazılımından dijital video kameralara kadar her alandaki teknolojik ilerlemeler, internet platformunun geleneksel yani tek taraflı olan yapısını kullanıcı açısından farklılaştırmıştır. Web 2.0 teknolojileri sayesinde internet artık, içeriğine katkı sağlayabilen daha sosyal ve birbiri ile entegrasyon oluşturabilen bir kitle iletişim platformu haline bürünmüştür. Müşterilerle etkileşime girmesi ve içerik üretmesi açısından web pazarlamacıları açısından da önemi büyük derecede artmıştır. Böylelikle sosyal ağ platformları, önemli ölçülerde potansiyel içerik üreticilerinden ve kalabalık kaynaklardan yani Crowdsourcing meydana gelmektedir (Rad ve Benyoucef, 2011, s. 63-64). Kitle kaynak kullanımı yani Crowdsourcing; ilk kez Wired Dergisi’nde Howe tarafından 2006 yılında “The Rise of Crowdsourcing” adlı makalesinde ortaya atılmıştır (Howe, 2006).

Sosyal medyanın gelişimi ile beraber herkes herhangi bir konudaki görüşünü ifade etmekte özgür hale gelmiştir. Amatörler ile profesyoneller arasındaki ayrım ortadan kalkmış ve medya araçlarını aktif olarak kullanan üreten tüketiciler ortaya çıkmıştır (Mutlu, 2017, s. 1). Sosyal medyada içerikleri üreten ve tüketenler aynı bireylerdir. Web 2.0 ile beraber “yalnızca tüketici” den “üretebilen tüketiciler” durumuna bürünen bireyler internette yorumlarını ve görüşlerini paylaşabilen kullanıcılar durumuna gelmişlerdir. Medyanın ve kullanıcının sosyalleşmesi çift yönlü bir bilgi akışının oluşmasına sebep olmuştur. Toffler üreten tüketici kavramını Üçüncü Dalga isimli eserinde 1980 yılında yer vermiştir. Toffler, birinci dalgayı açıklarken herkesin kendi ürettiği şeyleri ya da avladığını tükettiğini, ifade etmiştir. Yazar, bu bireyler başkaları için üretmediklerinden ya da başkalarının yaptıklarını tüketmediklerinden ne üretici ne de tüketici değildir, şeklinde açıklamıştır. İkinci dalgada ise sanayi devrimi ile üretim yükselmiş,

insanlar fabrikalarda çalışmış sonra da aldıkları paraları diğer fabrika ürünlerine vermişlerdir, şeklinde açıklamıştır. İkinci dalga ile günümüzde kullanılan üretici ve tüketici kavramları kesin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu dalgada artık bir ürün kullanım için değil birisi satın alsın diye üretilmeye başlanmıştır. Üçüncü dalgada ise üreten tüketicinin değeri yükselmiştir (Akkuş, 2019). Bugün tüketiciler, yeni medya araçlarını aktif olarak kullanmakta ve dijital platformlardaki sosyal çevrelerde medya ürünlerinin yapılmasında ve dağıtılmasında aktif olarak rol üstlenmektedir. Medyadaki bu değişim ve sosyal medyanın işleyişi, tüketicilerin yeni katılım biçimlerini temsil etmektedir. Dolayısıyla kullanıcı tarafından yaratılan içerik, katılımcı kültürün etkisi ile ortaya çıkan çevrimiçi toplulukların ve sosyal medya platformlarının gelişiminin doğal sonucudur (Mutlu, 2017, s.1).

İnternet kullanımının süratle artış göstermesiyle literatürdeki yerini edinen sosyal medya kavramı, interaktif bilgi paylaşımının olduğu, eş zamanlı bir iletişim aracıdır. Bu da Web 2.0 sayesinde olmuştur. İlerleyen internet teknolojileri, kullanıcıların teknik bilgiye gerek olmadan içerik oluşturmalarına ve oluşturdukları içerikleri paylaşmalarına olanak sunmuştur. Kullanıcılar tarafından üretilen içerikler, sosyal medyayı geleneksel medyadan farklı kılan en önemli özelliklerden bir tanesi olarak yerini almıştır. Geleneksel medyadaki içerikler yüksek maliyetli ve sınırlı ulaşım imkanına sahipken, sosyal medyadaki içerikler düşük maliyetli ve sınırsız ulaşımına sahiptir (Biçer, 2012, s. 3).

Yeni medya sözcüğü 1970'li yıllarda, bilgi ve iletişim tabanlı araştırmalarda, toplumsal, psikolojik, iktisadi, politik ve kültürel araştırmalar yapan araştırmacılar tarafından oluşturulmuş bir kavramdır. Ancak 70'lerde değinilen ifade, 90'larda müthiş bir ivme kazanan bilgisayar ve internet teknolojisi ile beraber genişlemiş ve farklı niteliklere erişmiştir (Aktaran, Dilmen, 2007, s. 114).

2.3. Influencer

Teknolojideki ilerlemeler ve bu durumla ilişkili olarak tüketicilerdeki farklılaşmalar dikkate alındığında bir içerik paylaşım sitesi olan YouTube, markaların yeni medya tüketim alışkanlıklarını saptamış hedef kitlelerine erişim sağlayabilmeleri ve etkili iletişim izlemleri kurabilmeleri için önemli mecra olarak değerlendirilebilir. Katılımcı kültür özelliklerinin gözlemlenebildiği ve tüketicilerin özgürce içerik üretebildikleri bir platform olarak kabul edilen YouTube aracılığı ile hem amatörler hem de profesyoneller içerik üretebilmekte, kendilerine ait kanal sahibi olabilmekte ve yorumlar aracılığı ile birbiriyle iletişim sağlayabilmektedirler. Özellikle kullanıcı merkezli içerik üretim kültürünün birer modülü olan popüler içerik üreticileri, bir başka deyişle Influencerlar (Etkileyen, Fenomen), ürettikleri içerikler ile sosyal medya pazarlamasının yeni yüzlerini temsil etmektedir. Yeni medya araçları kullanım becerisine sahip, bu araçlar vasıtası ile içerik oluşturan, oluşturduğu içeriği paylaşan ve kendileri ile ilgili bir hedef kitleye sahip olan bu yeni tüketiciler, sosyal medya pazarlaması açısından değerlendirildiğinde markaların hedef kitlelerine erişebilmesi için önemli bir konumda bulunmaktadır (Mutlu, 2017, s. 1-2).

Günümüzde Google'ın literatüre kattığı yeni bir kuşak olan C kuşağı zaman zaman popülerlik kazanmaya başlamıştır. C kuşağı; yeni şeyler ortaya koymayı, seçim yapmaya ve topluluk kurmaya özen gösteren bir grubu temsil etmektedir ve ismindeki C harfini de buradan almaktadır (Create, Choice, Community). Diğer kuşak tanımlarının dışında C kuşağı belli bir yaş grubunu değil; belli bir düşünüş tarzını temsil eden bir grup olma özelliğini göstermektedir. Y Kuşağına sahip kişilerin %80'ini de içine alan bu kuşak, YouTube'un da çekirdek kitlesini oluşturmaktadır (Aktaran Efe, 2018, s. 21-22).

Burgess ve Green (2013) YouTube içerik üreticilerini lider kullanıcılar olarak ifade etmektedir. Influencer'lar sistemin nasıl çalıştığını anlama ve kendi yetenek ve becerilerini bu sistem içerisinde anlamlı bir şekilde kullanabilme becerisine sahiptirler. Bu güçlü kullanıcılar sosyal medya pazarlaması bağlamında etki edenler (influencers) olarak tanımlanmaktadır. Etki bir kişiyi, olayı veya olayların gidişatını etkileme gücü olarak geniş anlamda tanımlanabilmektedir. Etki kavramı pazarlama bağlamında değerlendirildiğinde doğrudan satın alım önerisinden bir satıcının güvenilirliğini algılamadaki değişimlere kadar birçok yönden kendini gösterebilmektedir (Aktaran Mutlu, 2017).

2.4. İlgili Literatür Taraması

Pazarlama literatüründe Influencer çerçevesinde ele alınan pek çok ulusal ve uluslararası çalışma mevcuttur. Pek çok farklı amaca hizmet eden bu çalışmalardan bazıları Influencer'ların hangi amaçla izlendiğini ortaya koymaya çalışırken, bir başka çalışma ise Influencer güvenilirliğinin kişilerin satın alma niyeti üzerine ilişkisini ortaya koymaya amaçlamıştır. Ayrıca tüketim, tüketim kültürü ve tüketim toplumunu irdeleyen pek çok çalışmaya da sosyal bilimler literatüründe karşılaşmak mümkündür. Bu doğrultuda, aşağıda hem Influencer hem de tüketim kültürünü odak noktası alan çalışmalara yer verilmiştir.

Çiçek (2018) YouTuber videolarının ne amaçla ve ne zaman izlendiklerini belirlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca bu videoların hangi günlerde daha fazla izlendiği ve YouTuber'ın cinsiyetinin ve takipçi sayısının izlenme sayısı üzerindeki etkisini ortaya çıkarmak çalışmanın bir başka amacını oluşturmuştur. Çalışmada odak grup çalışması ve yüz yüze anket yöntemi ile elde edilen datalar, veri üçgenleme metodu ile ölçümlenmiştir. İzleyicilerin daha çok eğlenme ve bilgi edinme amacıyla hafta sonları YouTuber videolarını izlediği ve takipçi sayısı/cinsiyetin izlenme

üzerinde etkisinin bulunduğu analiz sonucunda tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Khan (2017) tarafından yapılan çalışmada, YouTuber videolarının izlenme nedenleri araştırılmış ve araştırma sonucunda, izleyicilerin bilgi paylaşımı ve eğlenme güdüsü ile ilgili videoları takip ettikleri belirtilmiştir.

Eru vd., (2018) tarafından ele alınan çalışmada marka güveni ve YouTuber güvenilirliğinin gençlerin satın alma niyeti üzerine olası etkisi araştırılmıştır. 459 kişilik örneklem grubundan elde edilen veriler yapısal eşitlik modeli ve faktör analizi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, YouTuber güvenilirliği ve YouTuber ilgi çekiciliğinin tanıtılan marka üzerinde pozitif etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Emirza (2018) YouTuber imajı ve itibarının online tüketicilerin satın alma niyeti üzerine etkisini araştırmıştır. Ayrıca sosyal medya kullanım düzeyinin ifade edilen ilişki üzerindeki aracı rolünü belirlemiş ve 265 kişiye yüz yüze anket uygulamıştır. Basit ve Çoklu Regresyon analizleri sonucunda, YouTuber imaj ve itibarının online satın alma niyeti üzerinde pozitif etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Diğer taraftan, YouTuber imaj ve itibarının satın alma niyeti üzerinde YouTuber takipçilerinin sosyal medya kullanım düzeylerinin kısmi aracı etkiye sahip olduğu, bir diğer araştırma sonucu olarak ifade etmiştir.

Jin vd., (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Instagram ünlüsü ve geleneksel ünlünün, kaynak güvenilirliği ve marka tutumu üzerindeki etkisi incelenmiştir. İki grup arasında karşılaştırma deneyi yapılmış ve sonuçlar, Instagram ünlülerinin geleneksel ünlülere kıyasla, marka gönderilerine maruz kalan takipçilerin, kaynağı daha güvenilir algıladıklarını, onaylanan markaya karşı daha olumlu tutum sergilediklerini göstermiştir.

Son zamanlarda özellikle Z kuşağı geleneksel medya yerine dijital medyaya yönelmekte ve YouTuber fenomenlerine hizmet eden genç bir nesil haline dönüşmektedir. Fakat bu durumun asıl nedeninin ne olduğu tam bir netlik kazanamamıştır. Bu doğrultuda Yıldırım (2020) İzleyici-YouTuber ilişkisini ele alarak, 6 farklı kategoride 30 YouTuber ve bağlı olduğu yayının arama terimlerini belirleyerek kendi kategorisinde popülerlik derecesini incelemiştir. Araştırma sonucunda, araştırma kapsamında ele alınan YouTuberlar'ın pek çoğunun Scorp, Twitch, Instagram, Vine ve diğer çeşitli blog platformu üzerinden elde edemedikleri izleyici kitlesini, Youtube üzerinden elde ettikleri belirlenmiştir. Bu durum ise Youtube'un, alışılmış bir sosyal medya platformundan ziyade yeni bir yayıncılık platformu olduğunu göstermektedir.

Rohde ve Mau (2021) YouTuberlar'ın videolarında kullandıkları ürün ve markaların karşılıklılık, sosyal kanıt, tutarlılık, kıtlık, hoşlanma, otorite ve birlik gibi sosyal etki hevristikleri ile ilişkisini incelemiştir. Bu doğrultuda, 6 YouTuber tarafından oluşturulan ve toplamda 15 videodan oluşan amaçlı bir örneğe nitel bir vaka çalışması yaklaşımı uygulamışlardır. Elde edilen kanıtlar neticesinde, uzun biçimli video içeriğinde kendi reklamını yapan YouTuberlar'ın sosyal etki hevristiklerinin tümü ile ilişkili olduğunu ve yüksek detaylandırma, yenilikçilik ve beceri belirtileri gösterdiğini ifade etmişlerdir.

Abhishek (2021) Influencer Pazarlamasının (Influencer Marketing-IM) entelektüel yapısını anlamak ve bu alanda çalışan araştırmacılar için bir araştırma gündemi önererek bu kritik boşluğu doldurmaya çalışmıştır. Araştırmacı, alıntı analizi, bibliyografik birleştirme, anahat kelime analizi gibi çeşitli analizleri yürütmek için VOSviewer Biblioshing paketlerini kullanmıştır. Ana bulgular, IM mekanizması, IM'nin etkisinin ölçülmesi, IM'deki ikna edici ipuçları, Influencerlar'ın beğenilebilirlik faktörleri, Influencerlar'ın özgünlüğü ve takipçileri anlama gibi etki alanındaki altı kümeyi tanımlamayı göstermiştir. Bu doğrultuda, altı kümenin her birinde gelecekteki araştırma kılavuzları önerilmiş, araştırma ve yönetsel çıkarımlar, sonuç ve sınırlamaları izlemiştir.

Lee ve Eastin (2021) Influencerlar'ın algılanan özgünlüğünü ölçmek için bir ölçek geliştirmişler ve ölçeğin altında yatan boyutlar ile temel tüketici davranışı değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. İki araştırma aşamasından oluşan çalışmada, ilk aşamada bir ölçek tasarlanmış ve diğer aşamasında da tasarlanmış olan bu ölçeğin geçerlilik güvenilirlik testleri yapılmıştır. Sonuçlar, algılanan Influencer özgünlüğünün samimiyet, doğru onaylar, görünürlük, uzmanlık ve benzersizlikten oluşan çok boyutlu bir yapı olduğunu göstermiştir. Beş boyutun her birinin, tüketicilerin Influencer'ı değerlendirmesi, Influencer'ı takip etme istekliliği ve Influencerlar'ın önerdiği ürünleri satın alma niyeti üzerinde değişen etkileri olduğunu göstermiştir.

Shen (2021) çalışmasında, mikro Influencer etkisine, tipolojisine, Elektronik Ağızdan Ağıza Pazarlama (Electronic Word of Mouth Marketing-eWom) içeriğine ve tüketici katılımına odaklanarak, moda mikro Influencerlar'ının ve eWOM mesajlarının sosyal medyada tüketici katılımını nasıl artırabileceğini bulmayı amaçlamıştır. İrlandalı moda mikro-Influencerlar'ından toplam 20.000 mikroblog toplamış ve NVivo'da anahtar kelime sınıflandırması ve içerik analizi yoluyla analiz etmiştir. Tüketicilerin sosyal medyaya katılımı için eWOM ikna ediciliğinin belirleyicileri, Sussman ve Siegal'in bilgi benimseme modeline dayalı olarak araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, dört mikro-Influencer türü arasında, pazar mavenleri ve eWOM mesajlarının sosyal medyada tüketici katılımı üzerinde en yüksek etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, mikro-Influencerlar'ın fırsatla ilgili mikrobloglarının tüketici etkileşimleri üzerinde artan bir etkiye sahip olduğunu, markalara sahip mikroblogların ise tüketicilerle sosyal medyada azalan bir etkileşime sahip olduğunu keşfetmiştir.

Thelwall (2021) Influencerlar'ın görüntüleme kalıpları hakkında bilgi için YouTube'da ki 223 İngiliz kadın Influencerlar'ının videolarına ilişkin yorumları analiz etmeyi amaçlamıştır. Yorumların dörtte üçü, gerektiğinde

aranacak bir bilgi kaynağı olarak ele alınmak yerine, videoların bir bilgi tarama işleviyle tüketilmesiyle tutarlı olarak, videonun yayınlandığı hafta boyunca yazılmıştır. Birden fazla Influencer'ın videoları hakkında yorum yapmak sık sık meydana gelmiş ve birçok izleyicinin tek bir Influencer'a sadık olmadığını düşündürmüştür. Bu nedenle, Influencerlar, belirli bilgileri aramak yerine öncelikle aktif taramayı destekliyor gibi görünmüştür. İngiliz kadın Influencerlar'ın tipik izleyicileri, bu nedenle, yakın gelecekteki rutin karar verme için zamanında öneriler kazanmanın yanı sıra, gelecekteki potansiyel kullanım için yaşam tarzı fikirleri ve bilgileri biriktirmeyi bekleyebileceği araştırmacı tarafından öngörülmüştür.

Diğer taraftan, tüketim toplumu ve tüketimci kapitalizmin genel bir eleştirisini yapan Duman (2016) tüketim kültürünün, küresel ölçekte sermayenin egemenliğini ve üretimin genişlemesini sağlayan bir enstrüman olarak görev yaptığını ifade etmiştir. Ayrıca tüketim kültürünün, bireysel ve sembolik düzlemde sınıfsal hiyerarşiyi ve sosyal farklılaşmayı sağlayan tüketim toplumunun bir ürünü olarak görüldüğünü belirtmiştir.

İlter (2019) tüketimin bireysel, toplumsal ve kültürel etkilerini ve tüketim kültürünün tarihsel gelişim sürecini irdelemeyi amaçlamıştır. Kavramsal bir değerlendirme olarak ele aldığı çalışma neticesinde, üretim topluluğundan tüketim topluluğuna geçiş ile yeni bir sosyal düzenin oluştuğunu ve bu düzende yapay ihtiyaçlar ile bireylerin tüketime zorlandığını ifade etmiştir.

Reklam ve sponsorluk faaliyetlerinde spor önemli bir yer tutmakta ve futbolun endüstrileşmesi ile tüketim kültürüne dahil olan bireylerin sayısında artış yaşanmaktadır. Bu bakış açısı ile Kaya ve Büyükbaykal (2019) ele aldıkları çalışmada tüketim toplumu bağlamında futbolun endüstrileşmesini konu edinmişler ve futbolun 3 büyükleri olarak nitelendirilen Galatasaray, Beşiktaş ve Fenerbahçe taraftarlarının tüketim toplumunun oluşmasında nasıl bir rol oynadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. Elde edilen anket verilerini betimsel analiz tekniği ile analiz etmişler ve neticesinde, bireylerin maç günlerinde daha fazla tükettiklerini ve bu bireylerin tüketim toplumuna hizmet ettiklerini ifade etmişlerdir.

Bozdağ vd., (2019) tarafından yapılan çalışmada YouTuberlar'ın tüketim sosyolojisi açısından gençler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. 363 lise öğrencisine yapılan anket verileri SPSS programı ile analiz edilmiş ve YouTuberlar'a güvenen gençlerin, bu kişiler tarafından önerilen ürünleri satın almaya daha meyilli oldukları analiz sonucunda ifade edilmiştir. Ayrıca YouTuberlar'ın bir popüler kültür ögesi olduğu ve bireyler üzerinde son derece güçlü bir etki bıraktığı araştırma sonucu olarak tespit edilmiştir.

Abdurrezzak (2020) iknanın tüketim kültüründeki yeri, ikna tekniklerinin neden ve nasıl kullanıldığını, kültür endüstrisi ile kitle iletişim araçları arasındaki ilişkinin belirlenerek medyanın insanlar üzerinde uyguladığı tüketim politikalarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma sonucunda üreticilerin imaj, medya, manipülasyon gibi ikna ve kandırma yöntemleri kullandıklarını ve bireylerin de tüketim kültüründe hızla yerlerini aldıklarını belirtmiştir.

2.5. Tüketim Ekonomisi ve Influencer'lar Arasındaki İlişki

Tüketim ekonomisinde insan objelerle çevrilmiş bir kalenin içine atılmıştır ve çevresinde bulunan bu objeler ise bireye hissetmesi gereken ihtiyacı hatırlatmakla mükellef kılınmıştır. Bu nedenle tüketim ekonomisinin en büyük gayesi yok etmektir ve nesnelerin anlık olarak tüketilip atılmaları yegane felsefedir. Piyasa tarafından önceden kurgulanarak, tüketilen şeylerin varlığı hem maddesel hem de ruhsal tüketim eylemiyle birlikte tamamlanır. Bu sistemin devamlılığının sağlanması için de herhangi bir tüketim objesinin arzu uyandırmaması veya belirli bir süre sonunda çekiciliğini kaybetmesi büyük önem taşır. Tüketim ekonomisinde erteleme diye bir kavram yoktur ve şimdiye odaklılık vardır. Çünkü erteleme tüketicisi toplumunun varlığını tehdit eden bir unsur olarak görülür. Bu nedenle "şimdi al ve tüket" emri objeler ile kurulan ilişkilerde bireyleri mutluluk cennetine götürecektir en büyük araç olarak görülür. Emre uymama ise mutluluk cennetinden kovulmak için yeterli bir neden olarak sunulur. Tüketim ekonomisinde bireyler, tüketim faaliyetleri ile sınıf atlayabileceklerini ve kişisel tercihleri aracılığıyla toplumsal anlamda dikey hareketlenmelerin mümkün kılacağı bir statü kazanmayı umarlar. Çünkü statü ve prestij kazanmanın tek yolunun diğerlerinde olmayı elde etmekle sağlanacağı düşünülür. Bu nedenle tüketim ekonomisinde herkesin zirveye tırmanabileceği yönünde bir ümit pazarlanır ve bu rolü de çeşitli araçların sunduğu iletiler üstlenir (İlter, 2019, s.473). Bu araçlardan bir tanesi de Influencerlar'dır.

Influencer dijital platformda kendi içeriğini üreten ve ürettiği içeriği de bireyler ile paylaşan kişidir. Bu paylaşımlar neticesinde de tüketiciler ve Influencer'lar arasında etkileşim meydana gelmeye başlamıştır. Zamanla bireyler ve Influencer'lar arasında oluşan bu etkileşim, bireyler arasında da diğer tüketicilere elektronik ağızdan ağıza pazarlama ile birbirlerine öneride bulunmaya başlayarak, etkilendikleri kişilere güven oluşmaya başlamıştır. Influencer'lar ile tüketiciler arasında oluşan bu güven, son zamanlarda da firmaların dikkatini çekmiştir. Bu noktada aracı yüzler olarak da Influencer'lar tercih edilmeye başlanmıştır. Çünkü artık firmalar postmodernizmle birlikte geleneksel mecralar yerine alternatifleri olan dijital mecra kanallarını kullanmaya başlamıştır.

Tüketim ekonomisinin popülerliğinin artış göstermesinde Influencer'lar aracı kaleler olmuştur. Bu aracı kalelerde tüketicileri tüketime teşvik etmektedir. Tüketmek ve tüketime teşvik etmek ise tüketim ekonomisinin ortak paydasını oluşturmaktadır.

3. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Geçmişten günümüze bazı değişiklikler göstermesine rağmen özünde değişmeyen tek şey tüketim olgusudur. Özellikle sanayi devrimi ve kapitalizmin etkisiyle yükselişe geçen tüketim, özeld bireyleri genelde ise toplumu etkileyen ve değiştiren önemli bir unsur haline gelmektedir. Bu durumun neticesinde de günden güne tüketme eylemine sahip bireylerin sayısı artmakta ve tüketim toplumunu oluşturan yapı taşları haline gelmektedir.

Tüketim toplumunda tüketim, mutluluğun mottosu olarak görülmektedir. Diğer bir ifade ile bireylerin mutluluk derecesi tüketilen şey ve miktar ile doğru orantılı olarak değişmektedir. Fakat yaşanan bu mutluluğun çabuk tükenmesini ve kısa vadeli olmasını sağlayan unsurlar özellikle son yıllarda reklam, çocuk, imaj, manipülasyon, AVM gibi pek çok faaliyet ile desteklenmektedir.

Günümüzde kitle iletişim araçları içerisinde önemli bir yer tutan reklamlar, önceki dönemlerden farklı olarak sadece ürünün tanıtımını yapmakla kalmaz, marka etrafında bir imaj oluşturmaya da çalışır. Oluşturulan imaj ile de tüketim alışkanlığı daha da körüklenir. Elbette ki üretici firmalar artık sadece reklam vasıtasıyla ürünlerini tanıtmakla yetinmemekte, reklamların yanı sıra, bazı araçlar ekleyerek hem ürünün satış hızını artırmakta hem de tüketim ekonomisine hizmet etmektedir. İşletmeler bu hizmeti sağlarken de kendilerine pek çok yardımcı seçmektedir. Son zamanlarda ise bu yardımcıları yeni bir tanesi eklenmiştir. Bu yeni yardımcıları ise Influencer olarak adlandırılmıştır. Popüleritesi günden güne artan ve her gün yeni bir kitleye hitap eden bu kişiler, pazarlamacıların da dikkatini çekmekte ve pazarlama faaliyetlerine dahil edilmektedir. Influencer, çeşitli markaların tanıtımını kendi dijital platformlarında yapan ve yüksek sayıda takipçisi olan bireylerdir. Bu bireyler Influencer Pazarlaması'na dahil edilerek, insan üzerinden insana ulaşma faaliyeti gerçekleştirilmekte ve üretilen ürün ve hizmetlerin pazarlaması yüksek bir hızla gerçekleşmektedir. Hem dünya da hem de Türkiye'de sayıları her geçen gün çoğalan Influencerlar, aslında tüketim ekonomisinin en önemli hizmetkarları olarak çalışmaktadırlar.

Çalışmanın içeriği doğrultusunda değinilen ulusal ve uluslararası çalışmaların özet hali şu şekilde ifade edilmektedir: Bireylerin neden YouTuber videolarını izleme gereği hissettiğini ortaya koyan Khan (2017); Çiçek (2018)'in çalışmalarına pazarlama literatüründe rastlamak mümkündür. Bir başka YouTuber merkezli çalışma Emirza (2018); Eru vd., (2018) tarafından yapılmış ve YouTuber güvenilirliğinin satın alma niyeti üzerine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Yukarıda ifade edilen çalışmaların yanı sıra Rahde ve Mau (2019); Yıldırım (2020); Abhishek ve Srivastova (2021); Lee ve Eastin (2021); Shen (2021) ve Thelwall (2021)'in kaleme aldığı çalışmalar diğer YouTuber odaklı çalışmalar olarak yazın dünyasına sunulmuştur. Diğer taraftan Duman (2016) tüketim toplumu ve tüketimci kapitalizmin genel bir eleştirisini yapmış, İlter (2019) ise tüketimin bireysel, toplumsal ve kültürel etkilerini ve tüketim kültürünün tarihsel gelişim sürecini irdelemiştir. Farklı bir bakış açısı ile Büyükbaykal ve Kaya (2019) futbolun endüstrileşmesini konu edinerek, 3 büyük futbol taraftarının tüketim toplumuna nasıl hizmet ettiğini ortaya koymuştur. Tüketim kültüründe ikna ve kandırmanın yerini belirlemeye çalışan Abdurrezzak (2020) bir başka tüketim ekonomisini irdeleyen çalışma olarak literatürde karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda belirtilen iki kavramın (YouTuber- Tüketim Toplumu/Kültürü) bir bütünlük içinde olduğunu ve birbirlerini beslediğini ortaya koyan çalışma ise Bozdağ vd., (2019) tarafından ele alınmıştır. Çalışmada YouTuberlar'ın tüketim sosyolojisi açısından gençler üzerindeki etkisi araştırılmış ve YouTuberlar'ın bir popüler kültür ögesi olduğu ve özellikle gençler üzerinde son derece güçlü bir etki bıraktığı araştırma sonucu olarak ifade edilmiştir. Ayrıca literatüre katkı sağlayan bu yazının, çalışmanın amacını ve sonucunu destekler nitelikte olduğu göze çarpmaktadır. Bu perspektifte yukarıda ifade edilen çalışmalardan hareketle şu çıkarımı yapmak mümkündür: Influencer'lar pek çok ayrı amaca hizmet etmekle birlikte, hepsi aslında ortak bir noktada buluşmaktadır. Hepsinin ortak amacı ise bireyleri daha fazla tüketime itmek ve tüketim ekonomisini canlı tutmak şeklindedir.

Yapılan bu araştırma ile Influencerlar'ın tüketim ekonomisindeki önemi incelenen literatür taraması sonucunda ortaya konmuştur. İleri de yapılacak olan çalışmalara teorik bir ışık tutarak, Influencerlar üzerinden veri seti oluşturarak, Influencerlar'ın sosyal medyayı kullanma amaçlarını gelir bileşeni açısından değerlendirilmesi öneri olarak sunulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzak, A. O. (2020). "Tüketim Kültüründe İkna Stratejileri ve Ayartma Yöntemi." *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(4): 56-72.
- Abhishek, M. S. (2021). Mapping The Influence of Influencer Marketing: A Bibliometric Analysis. *Marketing Intelligence & Planning*, 39(7).
- Akkuş, T. (2019). Üreten Tüketici (Prosumer), 11.01.2021 tarihinde <https://www.tolgaakkus.com/2019/10/ureten-tuketici-prosumer/> adresinden erişilmiştir.
- Armağan, E. (2020). "Kompulsif Tüketim". (Ed.: Mehmet Marangoz & AYTEKİN FIRAT), *Tüketim Yaklaşımları-Kavramlar, Davranışlar, Uygulamalar*, ss. 21-53, Beta Yayıncılık, İstanbul.

- Aydın, A. E., Marangoz, M. & Fırat, A. (2015). "Tüketim Kültürü Çalışmaları Üzerine Bir Literatür Taraması." *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 7(1): 23-40.
- Batı, U. (2018). Tüketici Davranışları. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Baudrillard, J. (2016). Tüketim Toplumu. (Çev.: Nilgün Tütal & Ferda Keskin), Kayhan Matbaacılık, İstanbul.
- Biçer, M. E. (2012). "Sosyal Medya Pazarlaması ve Marka İmajı." Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Bozdağ, F., Ağaoğlu, O. & Erdönmez, İ. (2019). "Tüketim Sosyolojisi Açısından YouTuber'ların Gençler Üzerindeki Etkisi". 3. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi, 18-21 Nisan 2019, ICOESS, 231-246, Muğla.
- Çınar, R. & Çubukçu, İ. (2009). "Tüketim Toplununun Şekillenmesi ve Tüketici Davranışları-Karşılaştırmalı Bir Uygulama." *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1): 277-300.
- Çiçek, M. (2018). "YouTuber Videoları: Kim, Nerede, Ne Zaman, Nasıl, Neden İzler." *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5 (7): 151-162
- Dal, N. E. (2017). "Tüketim Toplumu ve Tüketim Toplumu Yöneltilen Eleştiriler Üzerine Bir Tartışma." *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19): 1-21.
- Dilmen, N. E. (2007). "Yeni Medya Kavramı Çerçevesinde İnternet Günlükleri-Bloglar ve Gazeteciliğe Yansımaları." *Marmara İletişim Dergisi*, 12(12): 113-122.
- Duman, Z. (2016). "Tüketimci Kapitalizmin Ve Tüketim Kültürünün Eleştirisi." *Sosyoloji Dergisi*, (33): 15-36.
- Efe, A. (2018). "Youtuberların Algılanan Kaynak Güvenilirliği ve Mezun Adayı Kadın Öğrencilerin İş Beklentilerinin Kozmetik Ürünleri Satın Alma Davranışına Etkisi." Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Emirza, E. (2018). "YouTuber İtibarı ve İmajı İle Online Tüketici Satın Alma Niyeti İlişkisinde Sosyal Medya Kullanım Düzeyinin Aracılık Rolü." *The Journal Of International Scientific Researches*, 3(3): 248-260.
- Eru, O., Karapınar Çelik, I., Çelik, S. & Cop, R. (2018). "Kaynak Olarak Youtuber'a Güvenilirliğin ve Marka Güveninin Gençlerin Satın Alma Niyetine Etkisi." *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(2): 219-238.
- Fırat, A. & Uzun, G. (2020). "Tüketim ve Tüketim Yaklaşımlarının Gelişimi". (Ed.: Mehmet Marangoz & Aytekin Fırat), Tüketim Yaklaşımları-Kavramlar, Davranışlar, Uygulamalar, ss. 3-16, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Göker, G. & Alpman, P. S. (2011). "Tüketim Toplumu Sinemasal Bir Yaklaşım: Fight Club." *Atatürk İletişim Dergisi*, (1): 111-129.
- Howe, J. (2006). "The Rise of Crowdsourcing." *Wired magazine*, 14(6): 1-4.
- İlter, E. (2019). "Tüketim Kültürünün Tarihsel Gelişim Süreci ve Bireysel, Toplumsal ve Kültürel Etkilerinin İncelenmesi." *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2): 461-476.
- İslamoğlu, A. H. & Altunışık, R. (2017). Tüketici Davranışları. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- İşlek, M. S. (2012). "Sosyal Medyanın Tüketici Davranışlarına Etkileri: Türkiye'deki Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma." Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Jin, S. V., Muqaddam, A. & Ryu, E. (2019). "Instafamous and Social Media Influencer Marketing." *Marketing Intelligence & Planning*, 37(5): 567-579.
- Kara, T. (2012). "Sosyal Medya Ağlarının Sosyal Ticaret Ağına Dönüşümü: Facebook Örneği." *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(4).
- Karakaş, M. (2001). "Tüketim Kültürü Ya Da Tüketicilerinin Yeniden Üretimi." *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1): 11-28.
- Kaya, M. & Büyükbaykal, G. (2019). "Tüketim Toplumu Bağlamında Futbolun Endüstrileşmesi: 3 Büyük Takım Taraftarları Üzerinden İnceleme." *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2): 683-703.
- Khan, M. L. (2017). "Social Media Engagement: What Motivates User Participation and Consumption On Youtube?." *Computers In Human Behavior*, 66: 236-247.
- Lee, J. A. & Eastin, M. S. (2021). "Perceived Authenticity of Social Media Influencers: Scale Development and Validation." *Journal of Research In Interactive Marketing*, 15(4): 822-841.

- Mutlu, B. (2017). "Sosyal Medya Pazarlamasının Yeni Yüzleri Youtube İçerik Üreticileri ve Kanal Toplulukları: YouTuber – Marka İşbirliği Videoları Üzerine Bir Araştırma." Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Odabaşı, Y. (2009). Tüketim Kültürü-Yetinen Toplumdan Tüketen Topluma. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Rad, A. A., & Benyoucef, M. (2011). "A Model for Understanding Social Commerce." *Journal of Information Systems Applied Research*, 4(2): 63.
- Rohde, P. & Mau, G. (2021). "It's Selling Like Hotcakes": Deconstructing Social Media Influencer Marketing in Long-Form Video Content on Youtube Via Social Influence Heuristics. *European Journal of Marketing*, 55(10).
- Shen, Z. (2021). "A Persuasive Ewom Model For Increasing Consumer Engagement on Social Media: Evidence From Irish Fashion Micro-Influencers. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 15(2): 181-199.
- Thelwall, M. (2021). Lifestyle Information From Youtube Influencers: Some Consumption Patterns. *Journal of Documentation*, 77(6): 1209-1222.
- Yanıklar, C. (2010). "Tüketim Kültürü, Kapitalizm ve İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Tartışma." *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(1): 25-32.
- Yıldırım, A. (2020). "Türkiye'de YouTuber Fenomeni ve İzlenme Türlerine Göre Youtube Analizi." *Yeni Medya*, (9): 52-70.
- Yılmaz, E. C. (2021). Postmodern Dijital Tüketim Kültürü Bağlamında YouTuber Folklorunun Performans Merkezli Analizi: Oğuzhan Uğur Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uyum Sınıflarında Kullanılan Ders Kitaplarındaki Kelime Sıklıklarının İncelenmesi¹

Analysis Of The Word Frequencies In The Course Books Used In The Adaptation Classes

Arş. Gör. Türkan YILDIRIM¹ Prof. Dr. Muammer NURLU²

¹ Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye (Corresponding Author)

² Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye

ÖZET

Ülkemize savaş sebebiyle göç eden Suriyeli öğrencilere yönelik eğitim politikalarımız her geçen gün farklı gelişim göstermektedir. Bu gelişmelerden en yenisi Türkçe hazırlık sınıfı niteliğinde olan uyum sınıflarıdır. Bu sınıflarda A1, A2 seviyesinde Türkçe öğretilmektedir. Bu noktadan hareketle, çalışmanın amacı uyum sınıflarında kullanılan ders kitaplarındaki kelime sıklığını incelemektir. Çalışmanın evrenini temel seviyede yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları oluştururken evrenden amaçlı olarak seçilen Hayat Boyu Türkçe 1, Hayat Boyu Türkçe 2 ve Hayat Boyu Türkçe 3 öğrenci kitapları çalışmanın örneklemi oluşturmaktadır. Belgesel tarama yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak veriler elde edilmiştir. Verilerin analiz edilmesinde Cibakaya 2.3 programı kullanılmıştır. Öncelikle bu kitaplarda kullanılan toplam kelime sayıları ve farklı kelime sayıları ortaya konulmuştur. Daha sonra en sık kullanılan kelimeler liste halinde verilmiştir. İncelenen kitaplardaki kelime sıklıkları ile alanda yapılan diğer çalışmalarla ortaya konulan kelime sıklıkları karşılaştırılmış benzer ve farklı yönleri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uyum Sınıfı, Kelime Sıklığı, Mülteci Öğrenciler.

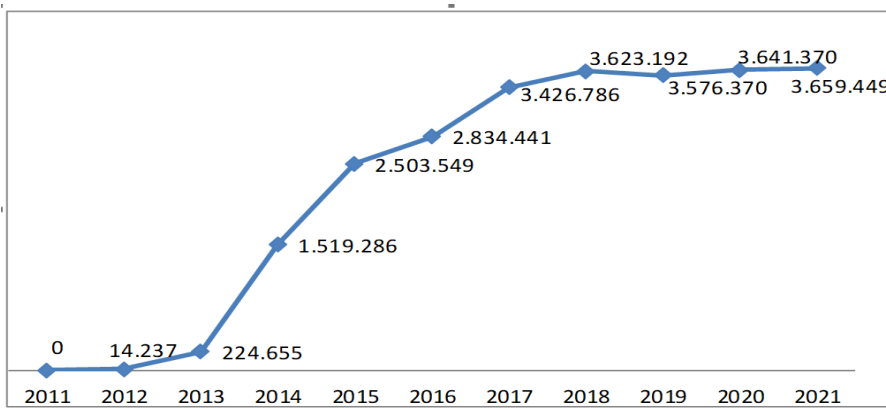
ABSTRACT

Our education policies for Syrian students who migrated to our country due to war develop differently every day. The most recent of these developments is the adaptation classes, which is a Turkish preparatory class. From this point of view, the aim of the study is to examine the frequency of words in the textbooks used in adaptation classes. While the universe of the study is constituted by the textbooks used in teaching Turkish as a foreign language at the basic level, Hayat Boyu Türkçe 1, Hayat Boyu Türkçe 2 and Hayat Boyu Türkçe 3 student books selected from the universe purposefully constitute the study sample. Data were obtained by using document analysis, one of the documentary scanning methods. The Cibakaya 2.3 program was used to analyze the data. First of all, the total number of words used in these books and the number of different words are presented. Then the most frequently used words are listed. The word frequencies in the books examined and the word frequencies revealed by other studies in the field were compared and similar and different aspects were revealed.

Key words: Adaptation Class, Word Frequency, Refugee Students.

1. GİRİŞ

Suriye’de yaşanan iç savaşlardan dolayı 2011 yılından itibaren ülkemize, bu ülkeden çok sayıda insan göç etmiştir. Bu yaşanan yoğun göçle birlikte ülkemizde sosyal, ekonomik ve eğitim anlamında yeni ihtiyaçlar doğmuştur. Ülkemize sığınan bu insanların öncelikle ihtiyaçları olarak beslenme, barınma ve sağlık ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır.

Şekil 1: Kayıtlı Suriyeli Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

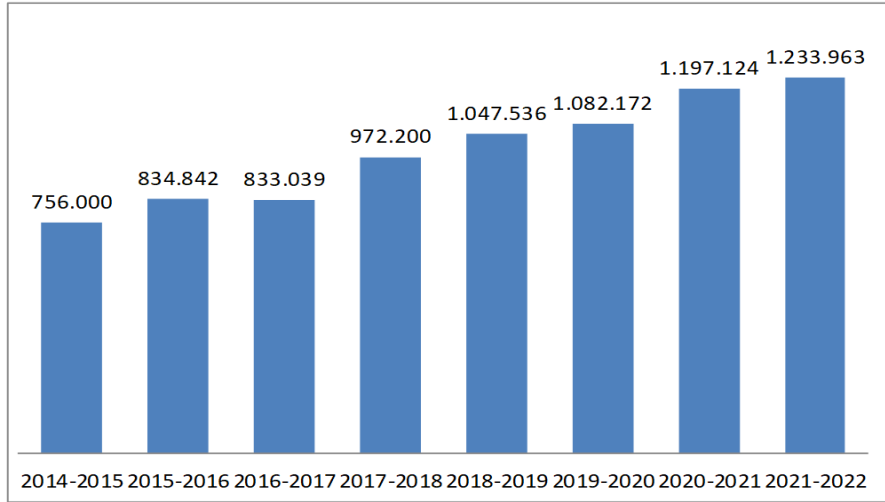
Kaynak: (GİGM, 2021)

Yıllara göre dağılıma bakıldığında 2012 yılında ülkemizdeki kayıtlı Suriyeli sayısının 14.237 olduğu görülmektedir. 2013 yılında 224.655, 2014 yılında 1.519.286, 2015 yılında 2.503.549, 2016 yılında 2.834.441, 2017 yılında 3.426.786, 2018 yılında 3.623.192 olduğu görülmektedir. 2018 yılına kadar Suriyeli sayısında hızlı bir artış görülmektedir. 2019 yılında ise kayıtlı Suriyeli sayısı 3.576.370’dir. 2018 yılına oranla 46.822 Suriyelinin daha az olduğu görülmektedir. 2019 yılında ilk kez azalış olduğu dikkatleri çekmektedir. 2020 yılında kayıtlı Suriyelilerin sayısı 3.641.370’e çıkarak düzenli artışa devam etmiştir. 2021 yılı mart ayı verilerine göre de 3.659.449 kayıtlı Suriyeli bulunmaktadır. Buna göre şu an ülkemizde kayıtlı olarak yaşayan 3.659.449 Suriyeliyi ülkemizin nüfusuyla

¹ Bu çalışma doktora tezinden üretilmiştir.

(83.614.362) karşılaştırıldığında görülüyor ki ülkemizdeki nüfusun yaklaşık %4,38'inin Suriyelidir. Bu da ciddi anlamda eğitim, uyum, sağlık, barınma gibi ihtiyaçların kalıcı halde olması gerektiğini göstermektedir.

Temel ihtiyaçlar karşılandıktan sonra kalma sürelerinin uzamasıyla birlikte yeni bir ihtiyaç daha ortaya çıkmıştır. Bu da eğitim ve topluma uyum sürecidir (Güler Arı ve Kayalar, 2018). Bu süreç içerisinde birçok farklı yol izlenmiştir. Öncelikle sınır bölgelerine kamplar kurulmuş ve bu kamplarda kamp içi eğitimlerine devam etmeleri sağlanmıştır. Ancak zamanla buralara yerleştirilen insanlar yerleşik düzene geçmeye başlamış ve kamplardan evlere taşınmışlardır. Geçici olarak bakılan süreç gittikçe kalıcı olmasıyla birlikte geçici olarak alınan önlemler yerini kalıcı eğitim şekilleri dönüştürmüştür. Suriyelilerin özel okul kurmasına izin verilmiş ve istenildiği takdirde öğrenciler bu özel okula gitme şansını da elde etmişlerdir (Kayalar, 2019). Ayrıca Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) kurulmuştur. Onlara bir noktadan eğitim vermek yerine tercihlere bırakılarak kamp içi eğitim, kamp dışı eğitim, Suriyelilerin açtığı özel okullarda eğitim, GEM'lerde eğitim ve devlet okullarında eğitim imkânı sağlanmıştır. Öncelik olarak Türkçeyi nasıl öğretebiliriz noktasından hareketle birçok proje ve çalışma yapılmıştır, kitaplar basılmıştır. Bu konuda tezler makaleler yazılmıştır. Ancak yine de tam anlamıyla uyum süreci tamamlanamamıştır.

Şekil 2:Eğitim Çağındaki Mülteci Çocukların Yıllara Göre Dağılımı

Geçmiş yıllarda eğitim çağındaki çocuklarının oranlarına bakıldığında her yıl düzenli bir artış görülmektedir. 2014-2015 yılları arasında eğitim çağındaki öğrenci sayısı 756.000 iken 2015-2016 eğitim öğretim yılında bu sayısı 834.842 olmuştur. 2016-2017 yılında az bir düşüş göstererek 833.039'e ulaşmıştır. 2017-2018 yılında ise 972.200'ya ulaşarak eğitim çağındaki öğrenci sayısındaki artış devam etmiştir. 2018-2019 eğitim öğretim yılında ise bu sayı 1.047.536 çıkmıştır ve 2019-2020'de de 1.082.172 olduğu görülürken 2020-2021 eğitim öğretim yılında 1.197.124'e ulaşmıştır (GİGM, 2021). Mart 2021 verilerine göre ise 2021-2022 eğitim öğretim çağındaki çocuk sayısı ise 1.233.963'tür. Eğitim çağındaki çocukların tamamının eğitime erişimi sağlanamamaktadır.

Eğitim noktasından bakıldığında 5 farklı yerde eğitim imkânı sunulmasına rağmen öğrencilerin başarıları durumları, Türkçeyi öğrenme düzeyleri ve sınav başarıları noktasında istenilen nihai hedefe ulaşamamıştır (Kayalar, 2018). Çünkü 2019 yılına kadar devlet okullarında eğitim alan ve entegre edilmeye çalışılan süreçte öğrencilere Türkçeyi ana dili olarak konuşan öğrencilerle aynı program uygulanıyor ve aynı kitaplar kullanılıyordu. "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi (PICTES)" projesiyle kapsamında yeni alınan öğretmenler 1 aylık eğitim sonrasında bu öğrencilere eğitim veriyordu. Sınıf öğretmenleri bir yabancıya Türkçe nasıl öğretildiğini bilmeden sınıftaki anadili Türkçe olan öğrencilerle aynı eğitimi uyguluyordu. Tüm bunlar eğitimdeki başarısızlığı beraberinde getirmiştir (Sural ve Güler Arı, 2017). 6 Eylül 2019 tarihinde MEB'e bağlı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan bir genelge ile birlikte uyum sınıfları açılmıştır. Uyum sınıfı özellikle Suriyeli mültecilerin Türkçe öğrenmeleri için açılan bir hazırlık sınıfıdır. Bu sınıflara öğrenciler Türkçe Yeterlik Sınavındaki (TYS) başarı durumlarına göre seçilmektedirler. Bu sınavda 60 puanın altında alan öğrenciler uyum sınıflarına alınmaktadır. Türkçe Yeterlik Sınavına ve millî eğitim müdürlükleri öncülüğünde düzenlenen sınava katılmayanlara Türkçe Dil Beceri Yeterlilik Sınavı yapılır. İlgili sınav yazılı ve sözlü şeklindedir. Bu sınavın sonucunda 60 puan altında alan öğrenciler de uyum sınıflarına alınmaktadır. Uyum sınıflarında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan haftalık ders çizelgesi, ilkökul, ortaokul ve ortaöğretim kademelerine göre hazırlanan yıllık çerçeve plan kullanılmaktadır. Ders kitabı olarak da Hayat Boyu Türkçe 1, Hayat Boyu Türkçe 2, Hayat Boyu Türkçe 3, çalışma ve öğrenci kitapları kullanılmaktadır. Kullanılan bu kitaplar 6-12 yaş aralığında kullanılmak üzere hazırlanmıştır.

Yabancılar Türkçe öğretimi konusunda yıllardır çalışmalar yapılmakta ve bir ortak öğretim politikası oluşturulmaya çalışılmaktadır. 2011 yılından önceki çalışmalara baktığımızda bu çalışmalar genel olarak Türkçeyi bir yabancı dil olarak öğrenmek isteyenlere, Türkiye'de yükseköğretim düzeyinde eğitim görmek isteyenlere ya da yurtdışında Türkçe öğrenmek isteyenlere yönelik hazırlanmaktaydı. Ancak 2011 yılında Suriye'deki iç savaşlardan kaçıp

ülkemize sığınan mültecilerle beraber yeni bir çalışma alanı başlamıştır. Bu da Suriyeli mültecilere eğitim çalışmalarınıdır.

Bugüne kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan kitapların kelime sıklığına, metin türlerine bakılmıştır. Ancak 2011 yılından beri oluşturulmaya çalışılan eğitim birliğinin son aşaması olan uyum sınıflarındaki kullanılan kitapların incelenmesi ve programların içeriği ile ilgili çalışmalar yapılmamıştır.

Bu çalışmanın amacı, uyum sınıflarında kullanılan ders kitaplarının kelime sıklığını incelemektir. Bu amaca yönelik olarak araştırmanın problem cümlesi şu şekilde tespit edilmiştir:

Uyum sınıflarında kullanılmak için hazırlanan Hayat Boyu Türkçe 1, 2, 3 (6-12 yaş) Öğrenci Kitabı'ndaki kelime sıklığı ne düzeydedir?

Bu problem cümlesinin cevabını tespit edebilmek için aşağıdaki alt problem cümlelerinden faydalanılmıştır.

- ✓ Ders kitaplarında yer alan kelimelerin kullanım sıklığı ne düzeydedir?
- ✓ Ders kitaplarında sık kullanılan kelimeler hangileridir?
- ✓ Ders kitaplarında toplam kaç kelime kullanılmıştır?
- ✓ Ders kitaplarında kaç farklı kelime kullanılmıştır?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve veri analizine ait bilgiler yer almaktadır.

2.1. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini temel seviyede yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları oluşturmaktadır. Evrenden amaçlı olarak seçilen Hayat Boyu Türkçe 1, Hayat Boyu Türkçe 2 ve Hayat Boyu Türkçe 3 öğrenci kitapları çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Örnekleme kullanılan ders kitapları Tablo 1'de özetlenmiştir:

Tablo 1: Çalışmanın Örnekleminde Yer Alan Kitaplar

Ders Kitabı	Seviye	Sayı
Hayat Boyu Türkçe 1(6-12 yaş)	A1-A2	1
Hayat Boyu Türkçe 2 (6-12 yaş)	A1-A2	1
Hayat Boyu Türkçe 3 (6-12 yaş)	A1-A2	1

2.2 Veri Toplama Yöntemi

Uyum sınıflarında kullanılan ders kitaplarındaki kelime sıklıklarının incelendiği bu çalışmada belgesel tarama yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Bu yöntem mevcut olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamayı, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular ile ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin incelenip analiz edilmesini kapsar. Aynı zamanda bu yöntem, belli bir amaca yönelik olarak değerlendirme işlemlerini içine alır (Karasar, 2012, s. 183; Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 187).

Ders kitaplarındaki verilerin toplanması için öncelikle uyum sınıflarında kullanılan Hayat Boyu Türkçe ders kitapları ve çalışma kitaplarına ulaşılmıştır. Daha sonra ders kitaplarındaki incelenecek olan kelimeler bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

2.3 Veri Analizi

Uyum sınıflarında kullanılan ders kitaplarındaki kelime sıklığı oluşturmaktadır. Belgesel tarama yöntemlerinden doküman analizinin kullanıldığı bu bölümde verilerin analiz edilmesinde Cibakaya 2.3 programı kullanılmıştır. Bu program Türkçe sözcük dizimi için Ceval Kaya tarafından geliştirilmiştir. Bu program aracılığı ile sözcüklerin toplam sayısı, alt madde, madde başı, geçerli ve geçersiz sözcüklere ulaşılmaktadır. Program her boşluk arasındaki kelimeleri saymaktadır, o yüzden inceleme yapılırken sözcük grupları arasına işaret konulmuştur.

Öncelikle Hayat Boyu 1 Öğrenci Kitabı ele alınmıştır. Bu kitapta 5 ünite yer almaktadır. Bunlar; ben ve yakın çevrem, alfabeyi öğreniyorum, günlük yaşam, zaman ve mekân, dış görünüş ve kişisel bakımdır. Diğer bir kitap ise Hayat Boyu Türkçe 2 Öğrenci Kitabı'dır. Kitap 132 sayfadır. Bu kitapta temel ihtiyaçlar, meslekler, zaman ve mekân, alışveriş, hastalıklar-alışkanlıklar olmak üzere 5 ünite vardır. İncelenen son kitap ise Hayat Boyu Türkçe 3 Öğrenci kitabıdır. 119 sayfa olan bu kitap tanışma, serbest zaman etkinlikleri, müzik-alışveriş, bayramlar ve özel günler ve tatil olmak üzere 5 üniteden oluşmaktadır. İnceleme yapılırken sadece bir kitabın değil hepsinin incelenme sebebi kitapların A1-A2 seviyesi için seri kitap olarak kullanılmasıdır. Ancak hepsi incelendiğinde A1-A2 seviyesi için kullanılan kelimeler ve kelime sıklıkları belirlenebilmektedir.

Kelime sıklıkları incelemesi yapılırken iki boşluk arasındaki her kelime bir sözcük olarak sayılmamıştır. Çünkü Baş'ın (2011) da ifade ettiği gibi kelimelere sadece şekil odaklı bakmak farklı kelime sayısında doğal olarak artışa sebep olmaktadır. Demirözel'de (2017) sadece anlam temelli bakmanın da dezavantajı olacağını vurgulamaktadır. Eğer anlam temelli ve tek yönlü inceleme yapılırsa bu kez de edat ve bağlaçların kelime olarak kabul edilmeyeceğini ifade etmektedir. Yani sadece şekil ya da sadece anlam temelli bakmanın bir takım sıkıntıları bulunmaktadır. O yüzden bu çalışmada Kurudayıoğlu ve Karadağ'ın (2005) ifade ettikleri gibi kelimeler taban olarak ele alınmıştır yani bir başka ifadeyle anlam ve şeklin kesişim noktası belirlenerek ele alınmıştır. Ancak böyle bir inceleme doğru sonuçlar ortaya koyabilir. Veri analizleri yapılırken aşağıda belirtilen hususlar göz önünde bulundurulmuştur.

- ✓ Sözcük grupları bir kelime olarak sayılmıştır.
- ✓ Kelimelerde bulunan çekim ekleri çıkarılmış ve anlamda bir değişikliğe sebep olmayan kelimeler tek bir sözcük olarak kabul edilmiştir.
- ✓ Yapım eki gelerek değişikliği sebep olan kelimeler ayrı bir sözcük olarak ele alınmıştır.
- ✓ Kullanılan kelimelerin sıklıkları belirlenirken kitapta yer verilen “ü ürü ü üüü, miyav miyav, möö möö” gibi hayvan seslerini tanımlayan ifadeler, ünlem olarak kullanılan “aaa” gibi ifadeler hesaplama dâhil edilmemiştir.
- ✓ Kelime sıklıkları belirlenirken her bölümün başında yer alan dinle, söyle, oku, yaz, boya vb. yönergeler en sık kullanılan kelimelerin belirlenmesi ile ilgili yapılan değerlendirmeye dâhil edilmemiştir.
- ✓ Kitapta özellikle alfabeyi öğreniyorum bölümünde verilen harfler ve bu harflerin kullanıldığı şiirlerde ilgili harfler sayıma dâhil edilmemiştir.
- ✓ İnceleme yapılan programda her iki boşluk arasındaki kelimeler ayrı sayıldığından iyi akşamlar, iyi geceler, tırnak makası vb. ifadeler birleştirilerek incelenmiştir.
- ✓ Ve, de ile vb. bağlaçlar ve edatlar birer kelime olarak sayılmıştır.
- ✓ Sayılar ve sıra sayıları sayıma dâhil edilmiştir. Ancak rakam ile verilen sayılar sıklık sayımına dâhil edilmemiştir.
- ✓ Kullanılan kelime sayıları belirlenirken özel isimler sayıma dâhil edilmemiştir. Kitaplarda en sık kullanılan isimler ayrı olarak verilmiştir.
- ✓ Mı/Mi vb. soru ekleri incelemeye dâhil edilmemiştir.
- ✓ Humus, Akçabat Köfte, menemen gibi yemek adları sayıma dâhil edilmemiştir.
- ✓ Gelmiyor gibi kelimelerin olumsuz halleri ayrı olarak sayılmamıştır, kelimenin köyü olan gelmek fiili gibi kabul edilerek sayıma olumlu şekli ile dâhil edilmiştir.
- ✓ Fiilimsiler -mek, -mak mastar ekleri ile çekimlenerek fiil halleriyle sayıma dâhil edilmiştir.
- ✓ “şek” gibi şarkı sözü olarak verilen anlamsız kelimeler sayıma dâhil edilmemiştir.
- ✓ “Sarıköz” gibi hayvanlara verilen özel isimler sayıma dâhil edilmemiştir.
- ✓ Kelimelerde ses olayı olan kelimeler düzeltilerek incelemeye alınmıştır. Örneğin, borcun-borç, şehri-şehir, burnu-burun, şekli-şekil vb. olarak düzenlenmiştir.
- ✓ %20 gibi kullanılan yüzdeler sıklık incelemelerine dâhil edilmemiştir.
- ✓ Zafer Bayramı, Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı gibi bayram adları incelemeye dâhil edilmemiştir.
- ✓ Sıklık listeleri oluşturulurken fiiller mastar ekleriyle çekimlenerek listeye yazılmıştır.

Bu inceleme alanları belirledikten sonra sıklık incelemesi için sayıma geçmiştir.

3. BULGU VE YORUM

Uyum sınıflarında kullanılan ders kitaplarına ait toplam ve farklı kelime sayıları Tablo 1’de gösterilmiştir. Bu tabloda öncelikle tek tek kitaplardaki farklı kelime sayıları ve toplam kelime sayıları verilmiştir. Daha sonra bu 3 kitaptaki toplam kelime sayısına ve farklı kelime sayılarına ait bulgulara yer verilmiştir. Ardından kelimelerin oranları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: İncelenen Kitaplardaki Kelime Sıklıkları

Kitap Adı	Farklı Kelime	Toplam Kelime	Kelime Oranı
Hayat Boyu Türkçe 1	518	1688	0,30
Hayat Boyu Türkçe 2	1181	3662	0,32
Hayat Boyu Türkçe 3	1013	4196	0,24
A1-A2 seviyesi Toplam	1727	9546	0,18

Ders kitaplarında kullanılan toplam sözcük sayısına bakıldığında Hayat Boyu Türkçe 1 kitabında kullanılan toplam kelime sayısı 1688'dir. Hayat Boyu Türkçe 2 kitabında kullanılan toplam kelime sayısı 3662, Hayat Boyu Türkçe 3 Öğrenci kitabında kullanılan toplam kelime sayısı 4196'dır. Ders kitaplarında kullanılan farklı kelime sayılarına bakıldığında ise Hayat Boyu Türkçe 1 Ders kitabında kullanılan farklı kelime sayısı 518, Hayat Boyu Türkçe 2 kitabında farklı kelime sayısı 1181 ve Hayat Boyu Türkçe 3 kitabında ise 1013 farklı kelime olduğu tespit edilmiştir. Bu üç kitaptaki toplam kelime sayısı 9546, farklı kelime sayısı ise 1147'dir. Özdemirel'in (2017) araştırmasında A1 ve A2 seviyesi İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitaplarında kullanılan toplam sözcük sayısının A1 seviyesinde 11558 ve A2 seviyesinde 13919 sözcüğün kullanılmış olduğu görülmektedir. İlgili araştırmacı tarafından incelenen ders kitaplarında kullanılan farklı sözcük sayısı ise A1 seviyesinde 1195 ve A2 seviyesinde 1914 çeşit sözcüktür. Özdemirel'in (2017) yaptığı çalışmasıyla tablodaki veriler karşılaştırıldığında uyum sınıflarında kullanılan kitaplardaki toplam kelime ve farklı kelime sayılarının İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitaplarında kullanılan kelimelerden daha düşük sayıda olduğu görülmektedir. Telaffuzun geliştirilmesinde ve öğrenilmesi zor sözcüklerin anlaşılmasında sözcük tekrarının çok büyük rolü vardır (Göğüş, 1978). O yüzden mülteci öğrenciler için açılan uyum sınıflarında kullanılan kitaplardaki farklı ve toplam kelime sayılarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Tablo 3: Hayat Boyu Türkçe 1 Öğrenci Kitabı'nda En sık Kullanılan 20 kelime

Kelime	Sıklık	Kelime	Sıklık
bu	54	havlu	14
ben	38	sınıf	14
Saat	31	çiftlik	13
var	29	kitap	13
bir	28	iki	11
ile	27	olmak	11
ve	25	kalem	11
merhaba	20	anne	11
ad	17	ev	10
baba	17	sen	10

Tablo 3'te incelenmiş olan Hayat Boyu Türkçe 1 Öğrenci Kitabı'nda en sık kullanılan kelimeler verilmiştir. Buna göre ilgili kitapta en sık kullanılan kelimelerin "bu, ben, saat, var bir, ve, merhaba, ile, baba, ad, havlu, sınıf, çiftlik, kitap, olmak, iki, kalem, anne, sen, ev" olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Hayat Boyu Türkçe 1 Öğrenci Kitabı'nda Kullanılan Bağlaçlar

Bağlaçlar	Sıklık
ve	25
de	5

Tablo 4 incelendiğinde en sık kullanılan bağlacın "ve" olduğu görülmektedir. Ve bağlacı aynı zamanda kitapta en sık kullanılan 7. kelimedir. İncelenen kitapta ve bağlacından sonra kullanılan diğer bir bağlaç ise "de" dir. Bu bağlaç da kitapta 5 kez kullanılmıştır.

Tablo 5: Hayat Boyu Türkçe 1 Ders Kitabı'nda Kullanılan Edatlar

Kelime	Sıklık
ile	27
için	2
gibi	1

Tabloya bakıldığında en sık kullanılan edatın "ile" olduğu görülmektedir. Edatların sıklık sayıları incelendiğinde ayrı yazılmayan "ile" edatı da sayıma dâhil edilmiştir. Örneğin "dış fırçasıyla, annemle vb." ifadelerinde taban olarak kabul edilen dış fırçası ayrı bir kelime "ile" ayrı bir kelime olarak ele alınmıştır. İle edatından sonra incelenen kitapta yer alan diğer edatlar "için" ve "gibi" dir.

Tablo 6: Hayat Boyu Türkçe 2 Öğrenci Kitabı'nda En Sık Kullanılan 20 Kelime

Kelime	Sıklık	Kelime	Sıklık
ben	86	O	37
ve	85	ne	34
bir	71	bu	32
saat	64	merhaba	28
gitmek	43	meyve	28
doktor	43	de/da	28
yapmak	41	kitap	25
yazmak	41	için	25
var	41	sen	25
olmak	4	meslek	23

Tablo 6'ya bakıldığında Hayat Boyu Türkçe 2 Öğrenci Kitabı'nda en sık kullanılan 20 kelimenin "ben, ve, bir, saat, gitmek, doktor, yapmak, yazmak, var, olmak, o, ne, bu, merhaba, meyve, de/da, kitap, için, sen, meslek" olduğu görülmektedir. Hayat Boyu Türkçe 1 Öğrenci Kitabı'na bakıldığında da ise en sık kullanılan kelimelerin "bu, ben, saat, var, bir, ve, merhaba, ile, baba, ad, havlu, sınıf, çiftlik, kitap, olmak, iki, kalem, anne, sen, ev" olduğu

görülmektedir. Bu iki kitapta en sık kullanılan kelimelerden 9 tanesinin ortak olduğu tespit edilmiştir. Bu kelimeler “ben, ve, bir, saat, var, olmak, bu, kitap, sen” dir.

Tablo 7: Hayat Boyu Türkçe 2 Öğrenci Kitabı’nda Kullanılan Edatlar

Kelime	Sıklık
için	25
göre	16
değil	16
gibi	13
ile	11

Tabloya bakıldığında en sık kullanılan edatın “için” olduğu görülmektedir. İçin edatından sonra incelenen kitapta yer alan diğer edatlar sırasıyla “göre, değil gibi ve ile” dir. Birinci kitapta sadece ile, için ve gibi kullanılırken bu kitapta göre ve değil edatı da kullanılmıştır. Birinci ve üçüncü kitapta ile edatı birleşik olarak da kullanılırken bu kitapta sadece ayrı yazılmış olarak “ile” kullanılmıştır. Hayat boyu Türkçe 1 Ders kitabıyla karşılaştırdığımız bu kitapta daha fazla edatın kullanıldığı görülmektedir. Birinci kitapta 3 edat kullanırken bu kitapta edat sayısı 5’e yükselmiştir. Ayrıca kullanım sıklığı da artmıştır. Birinci kitapta “için” edatı bir kez “gibi” edatı iki kez kullanırken bu sayı bu kitapta “için” edatı için 25’e “gibi” edatı için ise 13’e yükselmiştir.

Tablo 8: Hayat Boyu Türkçe 2 Öğrenci Kitabı’nda Kullanılan Bağlaçlar

Bağlaçlar	Sıklık
ve	58
de/da	28
ile	6
çünkü	5
ama	2

Tablo 8’e baktığımızda en sık kullanılan bağlacın “ve” olduğu görülmektedir. Ve bağlacı aynı zamanda kitapta en sık kullanılan 7. kelimedir. İncelenen kitapta ve bağlacından sonra kullanılan diğer bir bağlaç ise “de” dir. Bu bağlaç da kitapta 5 kez kullanılmıştır. Bu bağlaçlardan sonra kullanılan diğer bağlaçlar ise ile, çünkü ve ama bağlaçlarıdır. Birinci kitapla sadece iki bağlaç kullanılırken (ve, de/da), bu kitapta kullanılan bağlaç sayısının 5 olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Hayat Boyu Türkçe 3 Ders Kitabında En Sık Kullanılan 20 Kelime

Kelime	Sıklık	Kelime	Sıklık
ben	92	oynamak	39
gitmek	75	ne	38
yapmak	72	o	38
ve	59	ad	35
saat	55	tatil	35
ile	48	merhaba	32
çok	48	bir	32
arkadaş	43	siz	30
de/da	42	soru	30
sen	40	var	30

Tablo 9’a bakıldığında ise Hayat Boyu Türkçe 3 Öğrenci Kitabı’nda en sık kullanılan 20 kelimenin “Ben, gitmek, yapmak, ve, saat, ile, çok, arkadaş, de/da, sen, oynamak, ne, o, ad, tatil, merhaba, bir, siz, soru, var” olduğu görülmektedir. Hayat Boyu Türkçe 2 Öğrenci Kitabı’nda en sık kullanılan 20 kelime “ben, ve, bir, saat, gitmek, doktor, yapmak, yazmak, var, olmak, o, ne, bu, merhaba, meyve, de/da, kitap, için, sen, meslek” dir. Bu kelimelerle karşılaştırıldığında 12 kelimenin ortak olduğu görülmektedir. Bunlar “ben, ve, yapmak, var, o, sen, bir, ne, de/da, merhaba, gitmek, saat” dir. Hayat boyu Türkçe 1 Öğrenci Kitabına bakıldığında en sık kullanılan 20 kelimenin “bu, ben, saat, var bir, ve, merhaba, ile, baba, ad, havlu, sınıf, çiftlik, kitap, olmak, iki, kalem, anne, sen, ev” olduğu görülmektedir. 1 ve 3. kitap karşılaştırıldığında ise en sık kullanılan kelimelerden 9 tanesinin ortak olduğu görülmektedir. Bunlar “ben, ve, yapmak, var, bir, saat, merhaba, ile, ad, ” dir.

Tablo 10: Hayat Boyu Türkçe 3 Kitabında Kullanılan Edatlar

Kelime	Sıklık
ile	33
göre	26
gibi	25
için	15
değil	5

Tabloya bakıldığında en sık kullanılan edatın “ile” olduğu görülmektedir. İle edatından sonra incelenen kitapta yer alan diğer edatlar sırasıyla göre, gibi, için, gibi ve değildir.

Tablo 11: Hayat Boyu Türkçe 3 Öğrenci Kitabı'nda Kullanılan Bağlaçlar

Kelime	Sıklık
ve	59
de/da	42
çünkü	11
ile	15
ama	4
fakat	1

Tablo 11 incelendiğinde en sık kullanılan bağlacın “ve” olduğu görülmektedir. Ve bağlacı aynı zamanda kitapta en sık kullanılan 3. kelimedir. İncelenen kitapta ve bağlacından sonra kullanılan diğer bir bağlaç ise “de/da”dır. Bu bağlaç da kitapta 42 kez kullanılmıştır. Bu bağlaçları çünkü, ile ama ve fakat takip etmektedir. Kitapları sırayla incelediğimizde seviyelerin kademeli olarak arttığını görülmektedir. Hayat Boyu Türkçe 1 öğrenci kitabı incelendiğinde ilgili kitapta 2 farklı bağlaç toplamda 30 kez kullanılırken bu 3. Kitapta 6 farklı bağlaç 132 kez kullanılmıştır. Bu da A1-A2 seviyesinde kitaplar aracılığıyla kademeli bir öğrenme gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Tablo 12: Hayat Boyu Türkçe Öğrenci Kitaplarında En Sık Kullanılan Ortak Kelimelere İlişkin Sıklık

Kelime	Sıklık	Kelime	Sıklık
ben	225	o	85
ve	169	olmak	80
gitmek	126	merhaba	80
yapmak	113	ne	79
bir	131	sen	75
saat	150	de/da	75
bu	122	ad	76
var	100	siz	53
ile	92	oyynamak	50
çok	91	soru	55

Araştırmacı tarafından incelenen üç kitapta en sık kullanılan kelimelerin şunlar olduğu tespit edilmiştir: ”bu, ben, saat, var, bir, ve, merhaba, ile, baba, ad, havlu, sınıf, çiftlik, kitap, olmak, iki, kalem, anne, sen, ev, yapmak, çok, arkadaş, de/da, oynamak, ad, tatil, siz, soru, ders, biz, gitmek, doktor, yazmak, o, ne, merhaba, meyve, için” 3 kitapta kullanılan ortak kelime sıklığı belirlenirken bu 39 kelimedenden en sık kullanılan 20 kelime belirlenebilmesi için araştırmacı tarafından kelimelerin toplam kullanım sayısına bakılmıştır. Bu açıdan analizler yapıldığında bu üç kitapta en sık kullanılan ortak 20 kelimenin “ben, ve, gitmek, yapmak, bir, saat, bu, var, ile, çok, o, olmak, merhaba, ne, sen, de/da, ad, siz, oynamak, soru” olduğu tespit edilmiştir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Uyum sınıflarında A1- A2 seviyesinde kullanılan 3 seri öğrenci kitabındaki kelime sıklıkları ile farklı çalışmalarda verileri karşılaştırdığımızda bir takım benzerlik ve farklılıklar bulunmaktadır. Bu kitaplarda en sık kullanılan 20 kelimenin “ben, ve, gitmek, yapmak, bir, saat, bu, var, ile, çok, o, olmak, merhaba, ne, sen, de/da, ad, siz, oynamak, soru” olduğu tespit edilmiştir. Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü adlı çalışmasında İlyas Göz (2003), en kapsamlı kelime sıklığı çalışmasını ortaya koymuştur. Türkçenin Kelime Sıklığı sözlüğünün geçerliliğinin incelendiği çalışma Tekcan (2002) sözlüğün, Türkçenin kelime sıklığını yansıtan bir kaynak olduğu çalışmasında farklı eserlerden seçtiği metinlerdeki kelime sıklığını incelemiştir. 975.141 kelimenin yer aldığı bu çalışmada özel isimleri sıklık sayımına dâhil etmemiştir. Çalışmasında incelediği metinlerdeki farklı kelimeleri sıklıklarıyla birlikte vermiştir.

Özdemirel (2017) de yaptığı çalışmasında A1 seviyesi İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabındaki en sık kullanılan 20 sözcüğü tespit etmiştir. Bu kitapta en sık kullanılan kelimeler “ben, var, ve, bir, ne, çok, o, bu, aşağı, ile, gitmek, yapmak, ev, arkadaş, sen, ad, saat, gün, siz, onlar”dır. Araştırmacı tarafından yapılan çalışma ile Özdemirel (2017)'in çalışması karşılaştırıldığında “ben, ve, var, bir, saat, siz, ad, ne, gitmek, yapmak, ile, çok, o, bu, sen, siz” olmak üzere 16 kelimenin ortak olduğu görülmektedir. A1 Seviyesi İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı için aynı araştırmayı Göçen (2016) de yapmıştır. Ancak Göçen (2016) yaptığı araştırmasında soru eklerini, hal eklerini de sıklık incelemesine dâhil etmiştir. O yüzden Özdemirel (2017) ortaya koyduğu sonuçlar ile Göçen (2016) koyduğu sonuçlar bir takım farklılıklar göstermektedir. Ancak uyum sınıflarında kullanılan kitapların incelendiği bu araştırmada da soru ekleri ve hal ekleri ayrı kelime olarak sayılmamıştır. A1 seviyesi İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabında en sık kullanılan 20 sözcüğü Göçen (2016) “bir, ben, ve, var, i-, çok, mı/mi/mu/mü, ne, ile, bu, aşağı, o, de/da, yap-, git-, saat, ev, iste-, nere, gün” sözcükleri olarak ortaya koymuştur. Bu iki çalışma arasında oluşan farkın sebebi yöntem farklılığından kaynaklanmıştır. Aynı kitap için iki araştırmacı farklı sonuçlar ortaya koyduğu için yöntem ve analiz benzerliği yönünden Özdemirel'in (2017) sonuçları ile karşılaştırma yapılmıştır.

Uyum sınıflarındaki öğrenci kitaplarında en sık kullanılan edat “ile” edatıdır. Toplamda 71 kez kullanılmıştır. “İle” edatından sonra en sık kullanılan edatlar sırası ile “için, göre, gibi değil”dir. En sık kullanılan bağlaçlar yönünden bakıldığında A1-A2 seviyesi için incelendiğinde en sık kullanılan bağlacın “ve” olduğu görülmektedir. Ve bağlacı

169 kez kullanılmıştır. Ve bağlacı aynı zamanda kitaplarda en sık kullanılan 2. kelimedir. İncelenen kitapta “ve” bağlacından sonra en sık kullanılan diğer bir bağlaç ise “de/da” dır. Bu bağlaç da kitaplarda toplamda 75 kez kullanılmıştır. Bu bağlaçları çünkü, ile ama ve fakat takip etmektedir. Kitapları sırayla incelediğimizde seviyelerin kademeli olarak arttığı görülmektedir. Hayat Boyu Türkçe 1 öğrenci kitabı incelendiğinde ilgili kitapta 2 farklı bağlaç toplamda 30 kez kullanılırken 3. kitapta 6 farklı bağlaç 132 kez kullanılmıştır. Bu da A1-A2 seviyesinde kitaplar aracılığıyla kademeli bir öğrenme gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Ders kitaplarında kullanılan toplam sözcük sayısına bakıldığında Hayat Boyu Türkçe 1 kitabında kullanılan toplam kelime sayısı 1688’dir. Hayat Boyu Türkçe 2 kitabında kullanılan kelime sayısı 3662, Hayat Boyu Türkçe 3 Öğrenci kitabında kullanılan toplam kelime sayısı 4196’dır. Ders kitaplarında kullanılan farklı kelime sayılarına bakıldığında ise Hayat Boyu Türkçe 1 Ders kitabında kullanılan farklı kelime sayısı 518, Hayat Boyu Türkçe 2 kitabında farklı kelime sayısı 1181 ve Hayat Boyu Türkçe 3 kitabında ise 1013 farklı kelime olduğu tespit edilmiştir. Bu üç kitaptaki toplam kelime sayısı 9546, farklı kelime sayısı ise 1147’dir. Akyol’a (2005) göre bir öğrencinin ilköğretim birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar yazılı Türkçede 3000 kelimeyi öğrenmesi gerekmektedir. Bu sayı öğrencinin okula başlama dönemine göre değişiklik gösterebilir. Açık (2013) yaptığı çalışmada ise temel düzeyde (A1-A2) bir öğrenciye 2000-3000 arasında kelime öğretilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Buna göre bu çalışma ile tespit edilen uyum sınıflarında kullanılan kitaplardaki farklı kelime sayısının 1727 olması A1-A2 seviyesi için yetersizdir. Kitaplarda kullanılan kelimelerin zenginliği artırılmalıdır. Bunun yanı sıra yardımcı sözlükler kullanılmalıdır.

Yabancı uyruklu öğrencileri milli eğitime bağlı okullarda öğrenim göremeye hazırlayan uyum sınıflarında A1- A2 seviyesinde Türkçe eğitimi verilmektedir. Bu araştırmada öğrenciler için hazırlanan kitaplardaki kelime sıklığı incelenmiştir. Kelime sıklığının incelenmesinin sebebi alanda yapılan yazılı ve sözlü Türkçedeki kelimelerin ne kadar kullanıldığını tespit ederek kitapların yeterli düzeyini tespit etmektir. İncelenen sonuçlara göre kitaplardaki kelime çeşidi, kelimelerin kullanım sıklıkları ve metinler yetersizdir. Zor bir kelimenin öğrenilmesi, o kelimenin ne kadar sıklıkla kullanılmasıyla doğru orantılıdır. Öğrencilerin Türkçeyi öğrenmelerini kolaylaştırabilmek adına bu kitaplarda kullanılan kelime çeşitlerinin ve kullanım sıklıklarının artırılması gerekmektedir.

Kitapların yanı sıra uyum sınıflarında A1-A2 seviyesinde yardımcı sözlüklerin kullanılması gerekmektedir. Bu alanda çalışan akademisyenlerin öğrencilerin seviyelerine uygun görsellerle desteklenmiş sözlük çalışmaları yapması ve hazırlanan bu sözlüklerin yardımcı kitap olarak uyum sınıflarında ve Türkçe öğrenmek isteyen öğrencilere verilen eğitimlerde kullanılması önerilmektedir. Zira dil öğretiminde kelime hazinesinin ne kadar kıymetli olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Açık, F. (2013). Temel Türkçe (A1-A2) için Söz Dağarcığı Tespit Denemesi, Abdurahman Güzel için Armağan Kitabı, Ankara: Akçağ

Akyol, H. (2005). Türkçe ilk okuma yazma öğretimi. Ankara: PegemA

Çoban Sural. Ü., Güler Arı., T. (2017). Göçmen çocuklara Türkçe eğitimi veren öğretmenlerin aldıkları hizmet içi eğitimin değerlendirilmesi. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 5 (4), 996-1009.

Göçen, G. (2016). Yabancılar için Hazırlanan Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığı ile Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Yazılı Anlatımlarındaki Söz Varlığı, (Doktora Tezi), <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Göğüş, B. (1978). Orta dereceli okullarda Türkçe ve yazın eğitimi. Ankara: Gül

Göz, İ. (2003). Yazılı Türkçenin kelime sıklığı sözlüğü, Ankara, TDK

Güler Arı, T., Kayalar, F. (2018). Language Teachers’ Suggestions over Coping with Difficulties in Turkish Language Teaching to Foreigners. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, Volume 6, Issue 2, June 2018, p. 404-412

Karasar, N., (2012) Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara, Nobel

Kayalar, F. (2018) Ahıskalı göçmen öğrencilerin sanal derslerde başarısızlığını etkileyen faktörler. 2nd International Symposium on Silk Road Academic Studies, September 2018, pages 975-982.

Kayalar, F. (2019). Immigration, Children and Education (Sample of Syrian Immigrants in Turkey). *Proceedings of IAC 2020 in Budapest*. Budapest, Hungary March 13 - 14, 2020. Pages 50-57.

Kurudayıoğlu, M., Karadağ, Ö. (2005). Kelime Hazinesi Çalışmaları Açısından Kelime Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), s. 293-307.

Özdemirel, A. K. (2017). Yabancı dil olarak Türkçe ve İngilizce ders kitaplarındaki sözcüklerin kullanım sıklığı bağlamında değerlendirilmesi. (Yüksek lisans tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

Pierce, J. E.: 1960 Türkçe Kelime Sayımı (A Frequency Count of Turkish Words), Ankara, MEB Yayın Müdürlüğü Basılı Eğitim Malzemeleri Hazırlama Merkezi.

Tekcan, İ. A., Göz, İ., Yalçın, S., Akırmak, Ü., Serbest, S., Cafer, F., Rodoplu, S. (2002). Yazılı Türkçenin kelime sözlüğü'nün geçerliliği üzerine bir çalışma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (50), 27 - 42

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.

EXTENDED SUMMARY

Due to the civil wars in Syria, many people have immigrated to our country from this country since 2011. With this intense immigration, new social, economic and educational needs have arisen in our country. The primary needs of these people who took shelter in our country, such as nutrition, shelter and health, were tried to be met. With basic needs being met, a new need has arisen as a result of the prolongation of stay. This is the process of adaptation to education and society. New arrangements have been made in education in order to meet the education and training needs of immigrants who have taken shelter since 2011 and to ensure the coordination of education and training services. In the first phase of the migration, while students were educated in temporary education centers, later these students were included in the system of national education schools. However, students who could not fully gain Turkish language proficiency started to fail in their education. In order to overcome this problem, compliance classes were opened with the publication of a circular by the General Directorate of Lifelong Learning under the Ministry of National Education on September 6, 2019. Integration classes are Turkish preparatory classes that prepare refugee students for formal education. Students are selected for these classes according to their success in the Turkish Proficiency Exam. Foreign students who are not successful in this exam are admitted to orientation classes.

The aim of this study is to examine the word frequency of textbooks used in adaptation classes. For this purpose, the problem statements of the research were determined such as “What is the word frequency in the Lifetime Turkish 1, 2, 3 (6-12 years old) Student Book prepared to be used in adaptation classes? In order to determine the answer to this problem statement, sub-problem sentences have been used.

- ✓ What is the frequency of use of the words in the textbooks?
- ✓ What are the words frequently used in textbooks?
- ✓ How many words in total are used in the textbooks?
- ✓ How many different words are used in the textbooks?

The universe of the study consists of the textbooks used in teaching Turkish as a foreign language at a basic level. Hayat Boyu Türkçe 1, Hayat Boyu Türkçe 2 and Hayat Boyu Türkçe 3 student books selected from the universe for the purpose of the study constitute the sample of the study.

Document analysis, one of the documentary scanning methods, was used in this study, in which word frequencies in the textbooks used in adaptation classes were examined. This method includes collecting data by examining existing records and documents, analyzing and analyzing written materials containing information about the phenomenon or facts to be investigated. In order to collect the data from the textbooks, firstly, Lifelong Turkish textbooks and workbooks used in the adaptation classes were obtained. Later, the words to be analyzed in the textbooks were transferred to the computer environment.

Considering the total number of words used in textbooks, that in Hayat Boyu Türkçe 1 book is 1688. The total number of words used in the Hayat Boyu Türkçe 2 book is 3662, and the total number of words used in the Hayat Boyu Türkçe 3 Student book is 4196. Looking at the number of different words used in the textbooks, it was determined that the number of different words used in the Hayat Boyu Türkçe 1 textbook was 518, the number of different words in the Hayat Boyu Türkçe 2 book was 1181, and the number of different words in the Hayat Boyu Türkçe 3 book was 1013. The total number of words in these three books is 9546, and the number of different words is 1147.

When we compare the frequency of words in 3 series of student books at A1-A2 level in adaptation classes and the data in different studies, there are some similarities and differences. The 20 most frequently used words in these books are “ben, ve, gitmek, yapmak, bir, saat, bu, var, ile, çok, o, olmak, merhaba, ne, sen, de/da, ad, siz, oynamak, soru”. It has been determined that. Özdemirel (2017) also identified the 20 most frequently used words in the Turkish textbook for İstanbul Yabancılar İçin Türkçe at A1-level. The most frequently used words in this book are kelimeler “ben, var, ve, bir, ne, çok, o, bu, aşağı, ile, gitmek, yapmak, ev, arkadaş, sen, ad, saat, gün, siz, onlar” When the study of the researcher and Özdemirel’s (2017) is compared, 16 words including “ben, ve, var, bir, saat, siz, ad, ne, gitmek, yapmak, ile, çok, o, bu, sen, siz” seems to be common. Göçen (2016) also did the same research for İstanbul Yabancılar İçin Türkçe at A1-level. However, Göçen (2016) included question attachments and case attachments in the frequency analysis in his research. Therefore, the results of Özdemirel (2017) and Göçen’s results show some differences. However, question attachments and case suffixes were not counted as separate words in this study, in which the books used in harmony classes were examined. The 20 most frequently used words in the Turkish textbook for İstanbul Yabancılar İçin Türkçe at A1-level are Göçen’s (2016) “bir, ben, ve, var, i-, çok, mı/mi/mu/mü, ne, ile, bu, aşağı, o, de/da, yap-, git-, saat, ev, iste-, nere, gün”. The reason for the difference between these two studies was due to the difference in method. Since the two researchers produced different results for the same book, a comparison was made with the results of Özdemirel (2017) in terms of method and analysis similarity.

Okul Yöneticilerinin Çatışma Yönetimi Stillerinin Örgütsel Mutluluğa Etkisi

The Effect Of Conflict Management Styles Of School Managers On Organizational Happiness

Berna BEYAZ¹ Akif GÜNER² Samed IRMAK³ Beşir TORUK⁴

¹⁻³ Milli Eğitim Bakanlığı, Tapduk Emre İlkokulu, İstanbul, Türkiye

²⁻⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, Mimar Sinan İlkokulu, İstanbul, Türkiye (Corresponding Author Akif Güner)

ÖZET

Bu çalışma; okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stillerinin örgütsel mutluluğa etkisini incelemek ve okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stilleri ile örgütsel mutluluk arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma bir derleme çalışmasıdır. Yapılan literatür araştırmaları ve incelemeleri neticesinde okul yöneticilerinin çatışma yönetiminde tümleştirme ve uzlaşma stillerini öncelikli olarak tercih ettikleri; hükmetme, kaçınma ve uyma stillerini daha az tercih ettikleri tespit edilmiştir. Okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stillerinden tümleştirme (entegrasyon, iş bölümü) stilini tercih etmelerinin öğretmenler tarafından algılanan örgütsel mutluluğu olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca çatışma yönetiminde okul yöneticilerinin hükmetme, uyma (ödüne verme, boyun eğme) ve kaçınma stillerini tercih etmelerinin; öğretmenlerin motivasyonları, iş doyumları, örgüte bağlılık düzeyleri gibi değişkenlere etkisinin olumsuz olduğu, bu stillerin kullanımının da örgütsel mutluluğu negatif yönde etkilediği kanısına varılmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen verilerden yola çıkarak okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stillerinden tümleştirme stilinin örgütsel mutluluğu pozitif; kaçınma, hükmetme ve uyma stillerinin ise örgütsel mutluluğu negatif yönde etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stilleri ile örgütsel mutluluk arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler:Okul Yöneticileri, Çatışma Yönetimi Stilleri, Örgütsel Mutluluk

ABSTRACT

This work; This study was conducted to examine the effects of school administrators' conflict management styles on organizational happiness and to determine whether there is a significant relationship between school administrators' conflict management styles and organizational happiness. As a result of the literature researches and examinations, school administrators prefer integration and reconciliation styles primarily in conflict management; It was determined that they preferred domination, avoidance and compliance styles less. It was determined that school administrators' preference of integration (integration, division of labor) style among conflict management styles positively affected perceived organizational happiness by teachers. In addition, school administrators' preference for dominance, compliance (compromise, submission) and avoidance styles in conflict management; It was concluded that teachers' motivation, job satisfaction, and organizational commitment had a negative effect on variables such as organizational commitment, and the use of these styles negatively affected organizational happiness. Based on the data obtained during the research process, organizational happiness of the integration style of school administrators' conflict management styles is positive; It was determined that avoidance, domination and compliance styles negatively affect organizational happiness. In addition, it was concluded that there is a significant relationship between school administrators' conflict management styles and organizational happiness

Key Words: School Managers, Conflict Management Styles, Organizational Happiness

1. GİRİŞ

Toplumun temel unsurunu insanlar oluşturmaktadır. İnsanı, diğer canlılardan ayıran en belirgin özelliğin, toplum içerisinde yaşama ihtiyacı ve hayatını devam ettirebilmek için toplumda uyulması gereken kuralların varlığı olduğu söylenebilir. İnsanlar bu kurallara uyarak topluluk içerisinde hayatlarını sürdürmektedir (Alıç, 1995). Ortak hedefleri gerçekleştirmek ve gereksinimlerini karşılamak için farklı gelenek göreneklere sahip insanlar bir araya gelerek örgütleri oluştururlar (Parsons, 1956' dan akt., Karcıoğlu, 2001). Bu bağlamda okullar; insanı merkeze alan sosyal örgütler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu örgütlerde yönetici ve çalışan yapılanması mevcuttur. Okul liderlerini yönetici, okul öğretmenlerini ise çalışan alt gruplarından biri olarak görebiliriz. Okul ortamında yönetici ya da öğretmen fark etmeksizin ortak amaçları gerçekleştirmek ve toplumun değerlerini geliştirmek için çalışırken, birbirleriyle sürekli etkileşim halinde bulunurlar. Bu durum örgüt içerisinde zaman zaman anlaşmazlıkları ve uyumsuzlukları beraberinde getirmekte; bunun sonucunda çatışmalar yaşanabilmektedir.

Örgütlerde çatışma, grup içerisinde çalışan bireylerin farklı istek, ihtiyaç ve ilgi alanlarına sahip olmalarıdır (Barutçugil, 2004: 115). Aynı zamanda çatışma iki kişinin düşünce sisteminin birbirine uymaması ve ters düşmesi şeklinde tanımlanabilir (Gordon, 2010: 153). Örgütlerde yaşanan çatışmaların çok çeşitli sebepleri olabileceği gibi çatışmaların kaynağının örgütün yöneticileri, öğretmenler, örgütün diğer paydaşları arasında yaşanan olumsuz durumlardan ve görevlerin yerine getirilmemesinden kaynaklandığı söylenebilir (Şahin, 2010: 125). İnsan yaşadığı her ortamda, diğer insan ve gruplarla etkileşime girdiğinden, taraflar arasında ilişkilerde ve faaliyetlerde uyumsuzluk yaşanması olası bir durumdur. Eğitim örgütlerinde ortaya çıkan bu çatışma durumları verimsizliğe, çalışma ortamında isteksizliğe ve mutsuzluğa neden olabilmektedir. Bundan dolayı eğitim örgütlerinde, okul yöneticilerinin çatışma yönetimi ve insanlarla iletişiminin büyük önem taşıdığı söylenebilir (Bursalıoğlu, 2013). Bu bağlamda örgütte yaşanan çatışmalar çalışanların performanslarını düşüreceğinden örgütün performansını da olumsuz etkileyecektir.

Mack ve Snyder (2006), çatışma çözümlenmeleri ile ilgili yaptıkları araştırmada, “Çatışma ilişkileri her zaman güç ilişkisi anlamına gelir” tanımını yapmışlardır (Akt., Kasapoğlu, 2010: 5). Var olan az miktarda kaynakların kullanımı güç gerektirmektedir. Güç, tarafların verdikleri kararları kontrol altında tutabilmektir. Bu duruma karşı çıkmak çatışma yaratmaktadır (Kasapoğlu, 2010: 5). Nitekim eğitim örgütlerinde öğretmenler ve yöneticiler arasında güç kaynaklı çatışma durumları da yaşanabilmekte, tüm çalışanlar için olumlu veya olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Şahin, 2010). Durum böyleyken okul yöneticilerinin öğretmenlerle etkili iletişim içinde olması, çatışmaları yönetme konusunda gösterecekleri hassasiyet, çatışmanın olumsuz yönlerini ortadan kaldıracaktır ve mutlu çalışanların bulunduğu olumlu bir örgüt ortamını beraberinde getirebilir.

Zamanlarının büyük çoğunluğunu okulda geçiren öğretmenler için mutlu olma durumu önem kazanmakta ve mevcut süreç iş hayatlarına da yansımaktadır (Arslan, 2018: 13). Bireylerin hayattaki en öncelikli hedefi mutlu olmaktır. Mutluluk kavramı içinde pek çok güzel duyguyu barındırır. Mutluluk bireyin iyi olma, kendini iyi hissetme durumudur (Döş, 2013: 268). Mutlu insanların hayata olumlu baktığı söylenebilir. Mutlu bireylerin sosyal ilişkilerinin iyi olması, örgüt mutluluğunu da beraberinde getirir (Kaya ve Moçoşoğlu, 2018). Örgütsel mutluluk, kişinin performansını maksimum düzeye çıkararak ve onu hedeflerini gerçekleştirmek için motive eden bir kavramdır (Price-Jones, 2012’ den akt., Bulut, 2015). Örgüt mutluluğu, bireylerin hedefleri ile örgüt hedeflerinin gerçekleşmesi için harcanan ortak emek olarak tanımlanmıştır (Bulut, 2015). Örgüt içinde bireylerin mutluluklarının ön planda olması örgütün etkililiğini arttıracak ve örgütün hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıracaktır (Bulut, 2015). Örgütsel mutluluk, bireylere beceri ve yeteneklerini sergileyebilecekleri ve kendilerini geliştirebilecekleri zeminler hazırlar (Fisher, 2010: 385). Bu bağlamda eğitim kurumlarının temel hedeflerinden biri bilimsel donanıma ve becerilere sahip, evrensel kültürü benimsemiş, sağlıklı ve mutlu bireyler yetiştirmektir (Doğan, 2014: 2). Eğitim kurumlarının hedeflerine ulaşmasında en önemli yapı taşları da öğretmenlerdir. Eğitim kurumlarında öğretmenlerin performansları örgüt içinde mutlu veya mutsuz olmalarına bağlı olacaktır (Bulut, 2015). Buna istinaden örgütlerdeki yönetsel ve örgütsel süreçlerin başkahramanı olan okul yöneticilerinin örgüt içerisindeki bireylerin beklenti ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek tutum ve davranışlara sahip olmaları, okulda yaşanabilecek çatışmaları etkin bir şekilde yönetmelerinin örgüt mutluluğunu etkileyeceği söylenebilir.

Okul yöneticilerinin çatışma yönetimi sürecinde insan odaklı çalışmaları öğretmen mutluluğunu olumlu yönde etkilemekte, öğretmenin kurum içindeki verimi, performansı, iş doyumunu artmakta ve bu durum örgütsel mutluluğu pozitif yönde etkilemektedir. Demirhan ve Bulut (2020) okul yöneticilerinin yönetim tarzlarının örgütsel mutluluğa etkisini araştırmış ve benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Yapılan araştırmalar mutlu bireylerin çevreleriyle daha etkin ilişkiler kurdukları ve daha sosyal oldukları yönündedir. Doğan (2013), yaptığı araştırmada insanların dışadönüklüğü ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiş ve dışadönük insanların diğer insanlara göre daha mutlu olduklarını ortaya çıkarmıştır. Seligman ve Diener (2002), yaptıkları çalışmada mutlu olmak için insanların iyi sosyal ilişkiler kurması gerektiğini vurgulamışlardır. Çalışanların kişisel mutluluklarını hedefleri arasına koyan yöneticiler, örgütlerin gelişimine öncülük eder ve örgüt verimliliği artar (Özgen, 2005). Bu bağlamda okul yöneticilerine önemli görevler düşmektedir. Okul yöneticilerinin çalışanların mutluluğunu ön planda tutarak eğitim öğretim ortamını organize etmesi; okul ortamının pozitif olmasını, okul ortamında etkili iletişim ve eşgüdümün sağlanabilmesini, karşılaşılabilecek çatışmaların çözülmesini, çalışanları motive ederek verimliliğin artmasını, böylece örgüt başarısının üst seviyelere çıkmasını sağlayabilir (Eroğlu ve Özkan, 2009). Mutlu öğretmen mutlu nesil yetiştirir, mutlu nesiller geleceğe umutla bakar ve tüm bu güzelliklerin ana kahramanı eğitim örgütlerini organize eden yöneticilerdir. Barutçugil (2004: 121), örgütlerde yaşanabilecek çatışma durumlarının nasıl yönetildiğinin çok önemli olduğunu ve etkili çatışma yönetimi stillerinin uygulandığı örgütlerde olumsuzluğun yaratıcılığa dönüşebileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stillerinin örgüt mutluluğuna etkisi olduğu düşünülmektedir.

Okullarda çatışmaların etkili yönetilmesi, mutlu ve sağlıklı ilişkilerin kurulması, okulun her anlamda gelişimi için çok önemlidir. Bu çalışmada okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stillerinin örgüt mutluluğuna etkisi olup olmadığı çalışmaya değer görülmüştür. Bu çalışmanın problem tümcesi “*Yapılan araştırmalar neticesinde okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stilleri ile öğretmenlerin algıladıkları örgüt mutluluğu arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir*” şeklinde düşünülmüştür.

2. ÇATIŞMA YÖNETİMİ VE ÇATIŞMA YÖNETİMİ STİLLERİ

Toplumlar; birey ve topluluklardan oluşmaktadır. Bir arada yaşayan farklı amaç, düşünce, yaşayış, tecrübe ve statüye sahip birey veya grupların karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz bir süreçtir. Bu durumda aynı ortamda ve etkileşim içinde bulunan bireyler için çatışma göz ardı edilemeyecek bir kavram olarak karşımıza çıkar. Çatışma; bireylerin veya grupların birbirleriyle anlaşamaması, uyuşmazlık yaşamaları, ilişkilerini sağlıklı kuramaması sonucu ortaya çıkan durum olarak tanımlanabilir. Kıt kaynakların bireyler arasında veya grup içerisinde paylaşılabilmesidir. Çatışma fikirlerin çarpışması, farklı fikirlerin görmezden gelinmesi durumudur (Barutçugil, 2004: 115).

Örgütlerde çatışma; seçim yaparken bireylerin veya grubun zorluklarla karşılaşması, sonrasında karar alma süreçlerinde yaşanacak problem durumu olarak nitelendirilebilir (Kaya, 2009: 181). Eren’e (2008) göre örgütte çatışma, birey veya grupların bir arada çalışırken yaşadıkları sorunlardan kaynaklanan, örgüt etkinliklerinin

bozulmasına sebep olan durumlar olarak açıklanmaktadır. Örgütlerde bir arada bulunan bireylerin her zaman aynı bakış açısına ve benzer fikirlere sahip olması beklenemez. Bu durum şöyle özetlenebilir: Örgütlerde çatışmaların varlığı kaçınılmaz ve olağan bir süreçtir (Kaya, 2009: 181; Barutçugil, 2004: 115).

Bir toplulukta bireyler arasında etkileşim varsa çatışma kaçınılmazdır. Çatışmaların etkili bir şekilde yönetilmesi, çatışmanın sebeplerinin neler olduğunun doğru tespitle mümkündür (Kaya, 2009: 192). Dolayısıyla ilk adım çatışmaların kaynağına inmek olacaktır. Çatışmaların ortaya çıkma sebepleri farklılıklar göstermektedir. Rahim (2002: 207), çatışmanın ortaya çıkma sebeplerini; bireylerin kendi gereksinimleri veya çıkarlarının olmadığı bir etkinlikte bulunmak zorunda kalmaları, örgütte herkesin isteklerine aynı ölçüde cevap verilememesi, her bireyin davranışlarına şekil veren bireysel özelliklerinin, amaç, tutum ve davranışlarının, algı düzeylerinin farklı olması, bireylerin kendilerine verilen görevleri, iş ve etkinlikleri yerine getirmemesi, örgüt içinde bireylerin birbirlerine karşı dışlayıcı tavır sergilemeleri şeklinde açıklamıştır. Kaya (2009: 184) çatışmaların ortaya çıkmasını bireylerin algılarına farklılıklarına, amaç farklılıklarına ve örgüt içi bağlılıklarına bağlamıştır.

Çatışma yönetimi: “Uzlaşmazlığı belirli bir yönde sonuca yöneltebilmek için çatışmaya taraf olanların ya da üçüncü bir tarafın bir dizi eylemde ve karşı eylemde bulunmasıdır” (Karip, 1999: 51). Çatışma yönetimi, çatışmaların azaltılması, önlenmesi veya tamamen sonlandırılması anlamına gelmez. Çatışmaların işlevsizliklerini en az düzeyde tutabilmek için etkili makro düzeyde stratejiler tasarlamak, örgütte öğrenme ve etkinliği arttırmak için çatışmanın yapıcı fonksiyonlarını geliştirmek olarak açıklanabilir (Rahim, 2002: 208).

Çatışma yönetiminde yöneticinin çatışmayı analiz süreçleri Kaya (2009: 192) tarafından çatışmanın tanımının yapılması (teşhis edilmesi), çatışmaya neden olan sebeplerin araştırılması, çatışmanın alternatif çözümlerinin tespiti ve birinin seçilerek uygulanması, sonucun gözlenmesi şeklinde ifade etmiştir. Rahim (2002: 213), çatışma yönetimi sürecini çatışmanın teşhisi, çatışmaya müdahale edilmesi, çatışmanın düzeyi ile çatışmaların çözümünün örgüte yansımaları süreçleriyle açıklamıştır.

Yapılan araştırmalarda çatışmaların çözümünde farklı strateji ve yöntemlerin kullanılması gerektiği vurgulanmıştır (Kaya, 2009: 193). Barutçugil (2004: 126- 127) çatışmaların yönetiminde üç stratejiden bahseder: “Çatışmada kazan-kaybet (rekabet) yaklaşımı, kaybet- kaybet yaklaşımı (taviz vererek uzlaşmak), kazan- kazan (iş birliği) yaklaşımıdır.” İşbirliğine dayalı (kazan- kazan) yaklaşım, maliyeti yüksek bir strateji olmasına rağmen örgüte katkısı en yüksek ve uzlaşmazlıkların çözümünün olumlu sonuçlandığı yaklaşımdır (Barutçugil, 2004: 127). Karip (1999: 54) çatışma yönetiminde iki farklı yaklaşımı ele alır. Bunlardan ilki süreç yaklaşımıdır ve amaç örgütsel verimliliği arttırmak, örgütte iletişimi ve liderliği geliştirerek tarafların çatışma yönetimi becerilerinin gelişmesini sağlamaktır. Çatışma yönetimi becerileri; entelektüel, duygusal, bireylerarası ve yönetsel becerilerdir (Murphy, 1997’ den akt., Karip, 1999: 55). Süreç yaklaşımı örgüt bireylerinin farklı çatışma çözme becerilerini uygulayabilmelerini amaçlar. İkinci yaklaşım ise yapısal yaklaşımdır. Örgütün yapısı (hiyerarşi, iş paylaşımı, ödül sistemi) ile ilgili çatışmaların çözme ve örgütteki yapının değiştirilerek verimliliği arttırabilmek için uygulanabilecek yaklaşımdır. Çatışmaların yönetiminde iki strateji birlikte kullanılabilir gibi bu stratejiler tek tek ele alınarak da kullanılabilir. Çatışmanın örgüte, bireye, örgüt içindeki gruplara vereceği zararların minimum düzeyde tutulması; çatışmanın örgüte sağlayacağı faydaları arttıracak ve çatışmaları gereken ölçüde tutup, ortaya çıktığı durumlarda tüm bireylerin, örgütün, grupların kazanacağı çözümlerin üretilmesi çatışma yönetiminde başarının yakalanmasını sağlayacaktır (Akkirman, 1998: 9).

Çatışmaların etkili yönetilmesinde ilk adım çatışmanın teşhis edilmesi ve tanımlanmasıdır. Çatışmaların etkili ve doğru çözüme ulaştırılması örgütte farklı bakış açıları ile yeniliklerin ve yaratıcılığın artmasına zemin hazırlar (Yüksel, 2020). Çatışmaların örgüte zarar vermeyecek düzeyde tutulması ve uygun yaklaşımlar seçilerek yönetilmesi gerekmektedir.

Çatışmaların çözümüne yönelik uygulanabilecek stiller; tümleştirme (işbölümü), uzlaşma, uyma (boyun eğme), kaçınma ve hükmetme olarak incelenebilir (Rahim, 2002: 218).

İş bölümü- Tümleştirme: Bu stilde örgüt bireyleri iş bölümü yaparak problemin ne olduğunu, neden kaynaklandığını ortaya koymaya çalışırlar. Böylelikle çatışmaya dahil olan taraflar, çatışmanın kaynağı olan problemi farklı açılardan ve nesnel olarak görme imkânı bulur (Karip, 1999: 62). Bu stilin kullanımı, çatışmaya taraf olan tüm örgüt bireyleri için kabul edilebilir etkin bir çözüme ulaşmak için açık olma, bilgi alışverişinde bulunma, alternatifler üretme ve farklılıkların incelenmesini içerir.

Entegrasyon olarak isimlendirilen bu tarz, problem çözme olarak da adlandırılır (Yüksel, 2020). “Problem çözme ve karşılaşma” bu stilin ayırıcı öğeleridir (Karip, 1999: 62). Karşılaşmada çatışmayı ortaya çıkararak asıl neden irdelenir. İletişimin açık ve anlaşılır olması yanlış düşünceleri ortadan kaldıracağı için çok önemlidir (Şener, 2019).

Çatışmanın yönetimi; iletişimin açık olmasını, karşılıklı güvenin sağlanmasını, çatışmayı ortaya çıkaran problemlerin irdelenmesini gerektirir. Dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de çatışmaya taraf olan bireylerin istek ve ihtiyaçlarının en üst seviyede karşılanmasını sağlayacak çözüm yollarının uygulanmasıdır.

Uyma- Boyun eğme- Ödün Verme:Uyma stili; çatışmada karşı tarafın ilgi ve isteklerinin ön planda tutularak, bireyin kendi isteklerini göz ardı etmesi olarak açıklanabilir (Karip, 1999: 62; Rahim, 2002: 218). Bu durum çatışmanın taraflarından birinin fedakârlık yapmasını gerekli kılar (Şener, 2019).

Uyma stili, bencil düşünceler içermeyen ve iş birliğini temel alan davranışları barındırır (Akova ve Akın, 2015: 530). Karşı tarafı memnun etme düşüncesi vardır. Bu durum boyun eğme olarak düşünülebilir. Boyun eğme davranışını sergileyen taraf, farklılıkları görmezden gelerek iki taraf arasındaki benzerliklere odaklanır. Çalışanlar arasında üst-üst çatışmalarında bu durumun yaşanması daha yüksek olasılıktır.

Uzlaşma:Çatışmalara taraf olan bireylerin kendi istek ve hedeflerinden ödün vererek anlaşmaları ve iki tarafın kazanacağı bir çözüm yolu bulmaları, uzlaşma becerisi olarak tanımlanabilir (Şener, 2019). Bu stil uygulandığında çatışmadaki taraflar karşılıklı olarak ihtiyaçlarından taviz verirler, kendi isteklerini önemsedikleri kadar karşı tarafın isteklerini de önemser ve değer verirler.

Taraflar arasında fikir birliğine varılmadığında, karmaşık problemlerin yönetiminde geçici bir çözüme ihtiyaç duyulduğunda veya kullanılan diğer çatışma yönetimi stilleri yetersiz kaldığında tercih edilebilir ve uzun süreli çatışmalardan kaçınabilmek için etkili bir yöntemdir (Rahim, 2002: 220).

Hükmetme:Hükmetme stili, çatışmadaki taraflardan birinin kendi istek ve ihtiyaçlarına göre hareket ederek diğer kişinin ihtiyaç ve isteklerini göz ardı edecek çözüm yoluna başvurmasıdır (Karip, 1999: 63).

Birey hedeflerine ulaşabilmek için her şeyi göze alabilir ve karşı tarafın beklentilerini görmezden gelir (Şener, 2019). Çatışmada otorite olan taraf, çatışmaya taraf olan diğer bireyi baskılayarak çatışmayı çözmeye çalışır. Bu stilin sıklıkla kullanılması çatışmaların geçici olarak çözümlenmesiyle ve bireylerin örgüt içerisindeki motivasyonlarının düşmesiyle sonuçlanır (Akova ve Akın, 2015: 531). Birey kendi doğrularını savunur ve sadece kazanmak için çabalar (Barutçugil, 2004: 130).

Kaçınma:Bu stilde bireyler ne kendileri ne de çatışmaya dahil olan diğer bireylerin istek ve ihtiyaçları ile ilgilenirler, çatışmayı görmezden gelirler. Çatışmaya neden olan sorunların ertelenmesini isteyip tehlikeli durumlardan uzak kalmak isterler (Barutçugil, 2004: 130). Bir çatışmanın varlığını reddetme veya ilgisiz davranma olarak açıklanabilir.

3. EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE OKUL YÖNETİCİLERİNİN ÇATIŞMA YÖNETİMİ

Eğitim örgütlerinin sosyal kurum olmaları örgütte doğal bir süreç olarak yaşanacak çatışmaları kaçınılmaz kılmaktadır (Gül ve Türkmen, 2018: 649). Okul yöneticilerinin, eğitim kurumlarında çıkan çatışmalara bakış açıları ve yaklaşımları önemlidir. Çatışmaların varlığının kabul edilmemesi, çatışmaların görmezden gelinmesi veya çatışmaların yok sayılması yerine çatışmaların örgütün yararına olacak şekilde yönetilmesi, örgütün hedeflerine ulaşabilmesinde okul yöneticilerinin çatışma yönetim stillerini etkili kullanabilmelerini gerektirmektedir (Açıkgöz, 2009: 2).

Çatışma süreçlerinin etkin şekilde yönetilememesi örgütlere zarar verirken, doğru yönetilmesi de örgütün verimliliği ve performansına olumlu yansır (Açıkgöz, 2009). Bu bağlamda okul yöneticilerinin yaşadıkları çatışmaları yönetebilmek için yeterli donanım ve becerilere sahip olmaları, çatışmada olumsuz olarak algılanan durumların ortadan kaldırılarak örgüte fayda sağlayacak düzeyde tutulması gerekmektedir (Casiadi, 2017). Okul yöneticilerinin görevlerini icra ederken yalnızca yasal düzenlemeler doğrultusunda değil, okul ortamını olumlu örgüt iklimini sağlayacak şekilde dizayn etmeleri; tüm çalışanlara karşı adil, iş bölümüne açık, uyumlu ve insan ilişkilerini ön planda tutan bir yönetim anlayışı sergilemelidir (Uğur, 2018). Okul yöneticileri hedeflenen amaçları gerçekleştirmek için çalışanlar arasında çıkabilecek çatışmaları fark etmeli ve bu çatışmaları uygun çatışma yönetimi stillerini kullanarak çözebilir (Gül ve Türkmen, 2018: 653). Çünkü çözülemeyen çatışmaların okula maliyeti yüksek olmakta; bu durum moral ve motivasyon eksikliği, performans ve verim düşüklüğü, işe karşı olumsuz tutum geliştirme, isteksiz çalışma ile sonuçlanmaktadır (Karip, 1999: 181).

4. ÖRGÜTSEL MUTLULUK

İnsanlık var olduğundan beri mutluluk hep istenilen, aranılan bir kavram olmuştur. Bireyler ve toplumlar her zaman mutluluğa ulaşma gayretinde ve arayışında olmuşlardır. Çünkü yapılan araştırmalarda insanların hayatlarında en çok arzu ettikleri şeyin mutluluk olduğu tespit edilmiştir (Bozkurt, 2019).

Mutluluk insan yaşamında bir bütün olarak ele alınmalıdır. İnsanların en özel, kişisel yaşamlarından en açık ve iletişim halinde oldukları sosyal hayatına, en nihayetinde iş yaşamlarına kadar her alan, bir bütünün parçasıdır. Birbirini etkiler ve olumlu olumsuz bütünü tamamlar. Birini diğerinden ayıramazsınız. İş hayatı da bir bireyin içinde bulunduğu en önemli örgütlerden biridir ve birey hayatının büyük bir bölümünü çalışarak geçirir. Bundan dolayı hayatlarının büyük kısmını iş yerinde geçiren bireylerin sayısındaki artış, örgütsel mutluluğun önemine dikkat çekmektedir (Helliwell vd., 2017' den akt., Bozkurt, 2019). Bireylerin mutluluğu, çalıştıkları örgütü de etkileyecektir (Kahveci ve Köse, 2019: 137). Mutlu bireylerin örgüt içindeki performansı yüksek olacağından, örgütün verimliliği artacaktır. Bunun yanında mutsuz olan bireyler işlerine odaklanamayacaklarından, yaşadıkları olaylara karşı olumsuz

yargılara sahip olacaklar ve yapacakları işlerde başarısızlık yaşayacaklardır. Bundan dolayı örgütler çalışanların verimliliklerini arttırabilmek adına örgütsel mutluluğu sağlayacak koşullar için çaba göstermelidir (Bulut, 2020). Örgütlerin mutluluk düzeylerinin yüksek olması bireyleri de etkileyecek, iş performansı, verim ve bireyler arasındaki bölümlü artacaktır (Arslan ve Polat, 2017).

Fisher (2010: 385- 386) yaptığı çalışmada, örgütsel mutluluğu tanımlarken üç farklı seviyeye vurgu yapmıştır: Bireylerin kısa süreli ruh halleri ve bireysel mutluluk seviyelerini gösteren duyguları ifade eden geçici seviye, bu duygular geçici olma özelliğine sahiptir. Memnuniyet, keyif ve zevk gibi. Örgütteki kişiler arası ilişkilerin ön planda olduğu kişi seviyesi; başarı, iş tatmini ve doyumunu, duygusal bağlılığı içerir. Gruplar, çalışma ekipleri ve örgütlerin kolektif algılarını ve mutluluklarını içeren birim seviyesi; bireysel mutluluk amaçları ile grup amaçlarının aynı doğrultuda olması ve bu duyguların takım ruhuna aktarılması birlik seviyesinde örgüt mutluluğunu yansıtır.

Örgütsel mutluluk; iş yerinde alınan pozitif kararlar, olumlu davranış ve duygular, bireylerin memnuniyeti gibi kavramların bütünü olarak ifade edilebilir (Bulut, 2015). Bunun yanında bireylerin işe olan bağlılıklarının ve iş doyumlarının artması örgütsel mutluluk ile açıklanabilir (Gürbüz, 2020). Örgütsel mutluluk bireysel mutluluk ile bireyin her durumda mutluluğunun bir bütün olarak ele alınmasıdır. Bireylerin hayattan beklentileri ile iş hayatındaki pozitif duyguların toplamıdır (Bulut, 2020). Bunun yanında bireylerin amaçlarına erişebilmeleri için karşılıklarına çıkan engelleri aşmalarına olanak verir (Kahveci ve Köse, 2019: 138). Ayrıca çalışanların refahını, mutluluğunu gözetilen örgütler, ekonomik yönden daha kazançlı olurlar. Doğru yönetim ve iyi bir liderlik ile örgütte çalışan bireylerin mutluluğu refah seviyesini arttıracak, bireylerin mutlu olması da üretimin artmasını sağlayacaktır (Yuan, 2015: 208). Sonuç olarak örgütsel mutluluk düzeyi yüksek olan örgütlerde, bireylerin mutlu olmasının iş başarılarına, üretime ve verimliliğe olumlu katkılar sunduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmalar örgütsel mutluluğu etkileyen faktörlerin farklı açılarla ele alındığını ortaya koymuştur (Gürbüz, 2020). Jones (2010) tarafından yapılan çalışmada, iş ortamındaki mutluluğun katkı, güven, taahhüt, inanç ve kültür gibi kriterlere bağlı olduğunu vurgulamış, bu kriterler bir araya geldiğinde örgütsel mutluluğun gerçekleşeceği belirtilmiştir.

Örgütsel mutluluğa etki eden birçok kavramdan söz edilebilir. Bu kavramların ortak özellikleri olumlu tutum ve davranışları barındırmasıdır (Fisher, 2010). Yapılan araştırmalarda örgütsel mutluluğa etki eden kavramlar şu şekilde ele alınmıştır:

Ücret: Günümüzde bireylerin çalışma amacı yalnızca para kazanmak değildir. Bununla birlikte birey ruhsal olarak da kendini doyurmak ister. Çalışma ortamında kurulan ilişkiler, iş memnuniyeti gibi etkenler de çalışanlar için önemlidir (Bozkurt, 2019). Çalışmasının karşılığında beklediği ücreti alamayan birey mutsuz olacaktır ve bu durumu işine yansıtacaktır. Yapılan araştırmalarda mutlu çalışanların mutsuz çalışanlara göre; işlerinde daha başarılı oldukları daha yüksek performansla çalıştıkları ve daha çok ücret aldıkları görülmüştür (Akduman ve Yüksekbilgili, 2015: 81).

Çalışma ortamı: Bireyler kendilerini mutlu hissettikleri ortamlarda daha istekli çalışmaktadırlar. Bu durum yaptıkları işten keyif almalarına ve daha verimli olmalarına vesile olmaktadır. Yapılan araştırmalarda; büyük firmaların, kurumların temel hedefleri arasında çalışanların mutlu olacağı ortamları yaratmaya çalıştıkları tespit edilmiştir (Fisher, 2010).

İnsan Kaynakları Yönetimi Politikası: Bir işyerinde çalışanların mutlu olması hizmet kalitesini arttıracığından müşteri memnuniyeti gerçekleşecek, bu durum ilgili işyerininde yansıtacaktır. İyi bir insan kaynakları yönetiminin temel politikası ve bu yönetimin başarılı olmasını sağlayacak kriteri; örgütsel mutluluk olmalıdır (Akduman ve Yüksekbilgili, 2015: 81).

Sosyal İlişkiler: Her yönüyle mutlu olan birey sosyal olarak da iyi ilişkilere sahip olacak, bu durum iş ortamında bireyin daha başarılı olmasını sağlayacaktır (Bulut, 2015). Buna istinaden işletmelerin çalışan mutluluğunu esas alıp, buna göre gerekli çalışmaları yapmaları gerekmektedir.

Pozitif Algı: Pozitif algı, bireylerin iyi olma durumlarını ve kendilerini mutlu hissetmelerini sağlayan kavramlardan biridir. Pozitif algı düzeyi yüksek olan bireylerin hayata bakış açıları olumlu olduğundan karşılıklarına çıkan problemleri çözebilecek, kendilerine ait öz saygıları da üst seviyede olacaktır (Akin ve Kaya, 2015: 17). Bu durum bireylerin yaşam kalitesini artırarak, başarılı olmalarını sağlayacaktır.

Sosyo-demografik değişkenler: Demografik değişkenler, iş ortamında çalışan bireylerin yaş, cinsiyet gibi farklılıklarından kaynaklanan durumların yöneticiler tarafından iyi yönetilememesinden dolayı iş yerindeki mutluluğu etkileyen değişkenlerdir. Yapılan bazı araştırmalarda yaşın mutlulukla ilişkili olduğu ve bireylerin genç yaşlarda çok daha mutlu oldukları belirlenmiş, yapılan bazı araştırmalar ise hayattaki hedeflerine ulaşmış yaşlı bireylerin daha mutlu olduklarını ortaya koymuştur (Bulut, 2015).

Verimlilik: Mutlu bireyler çalışma ortamlarında daha verimli olurlar, bunun yanında iş devamlılığı ve iş doyumları da yüksek seviyelerdedir. Jones (2010), yaptığı çalışmada iş yerinde mutlu olarak çalışan bireylerin, diğer çalışanlara

oranla daha verimli olduklarını, sağlık durumlarının daha iyi olmasından dolayı hastalık izni kullanma oranlarının daha düşük olduğunu, daha enerjik olduklarını, işe bağlılıklarının daha yüksek olduğunu, motivasyon ve performanslarının diğer bireylere oranla daha fazla olduğunu vurgulamıştır (Akduman ve Yüksekbilgili, 2015: 95).

Performans: Mutlu bireylerin çalıştıkları örgütte, yalnızca temel ihtiyaçları karşılanmış ve sonucunda bireylerin işleri ile ilgili olumlu tutumlar geliştirdikleri görülmüştür (Tan, 2015). Buna istinaden mutlu bireylerin çalıştıkları örgütlerin daha verimli olduğu söylenebilir.

Kişisel özellikler: Her birey birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Bireylerin farklı karakter ve özelliklere, farklı bakış açılarına sahip olmaları örgütlerde gelişimi sağlayacağından çok önemlidir (Yüksekbilgili ve Akduman, 2015: 100). Kişisel özellikler, bireyin çevresiyle uyumunda önemli bir yere sahiptir. Bireylerin kişilik özelliklerinin belirlenerek uygun işlere kanalize edilmeleri, örgüt yöneticileri ve çalışanlara kolaylık sağlayacaktır. Kişilerin önceliklerinin belirlenmesi, iş yerinde alacakları sorumlulukları yerine getirebilmeleri ve geri bildirim alabilmeleri açısından önemlidir.

Yönetici ve ast-üst ilişkileri: Otoriter yöneticilerle çalışan bireylerin iş ortamında daha mutsuz oldukları, demokratik yönetim anlayışına sahip yöneticilerle çalışan bireylerin ise daha mutlu oldukları gözlenmektedir. Demokratik ortamlarda astlar daha istekli çalışmakta ve karar verme konusunda inisiyatif alabilmeleri, başarılı olmalarını sağlamaktadır (Greenberg ve Baron, 1997' den akt., Akduman ve Yüksekbilgili, 2015: 103). Örgüt yöneticilerinin astlarına karşı daha insancıl tavır sergilemeleri, alınacak kararlarla ilgili görüş ve önerilerinin alınması, çalışan bireylerin işle ilgili olumlu tutum geliştirmelerini ve örgüt içerisinde iş bölümünün, üretimin artmasını sağlar. Özetle yöneticilerin çalışanları ile ilişkileri çalışanların mutluluğu açısından büyük önem taşımaktadır.

5. EĞİTİM ÖRGÜTLERİNDE MUTLULUK

Eğitim; 'gelecek nesilleri yetiştirme çabası' olarak ifade edilmiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çaba okulların varlığını ortaya koymuş, bireylerin belirli hedefler doğrultusunda yetiştirilmesi sağlanmıştır. Eğitim kurumlarının geleceğe dönük etkileri düşünüldüğünde, okulun temel hedeflerinden biri olan mutlu bireyler yetiştirmek ancak mutlu öğretmenlerin varlığı ile mümkün olur (Korkut, 2019). Eğitim kurumlarında öğretmenler eğitim- öğretim etkinliklerinin yürütülmesine, eğitimin kalitesi ve niteliğine etki eden en önemli unsurlardan biridir. Bundan dolayı öğretmenlerin motivasyonlarının yüksek olması ve işlerini yaparken mutlu olmaları eğitim kurumlarını başarıya taşıyacak önemli bir ayrıntıdır (Bulut, 2020). Öğretmenlerin iş doyumunu ve motivasyon seviyelerinin yüksek olmasının, çalışma ortamlarının, yöneticilerle iletişimlerinin, ödül ve terfi uygulamalarının, sosyal imkânların örgütsel mutluluğu etkilediği görülmüştür (Bulut, 2020). Kendisi mutsuz, okula karşı negatif duygular besleyen bir öğretmenin; topluma mutlu bireyler yetiştirmesi mümkün gözükmemektedir (Korkut, 2019).

Örgütsel mutluluğun, eğitim örgütlerinde sağlanabilmesinde okul yöneticilerinin de payı büyüktür. Çalışanların işlerini sevmeye ve benimsemelerinde, okula karşı olumlu hisler geliştirmelerinde, motivasyon ve morallerinin yüksek olmasında yöneticilerin tutum ve davranışlarının güçlü bir etkisi vardır (Argon, 2015). Okul yöneticileri kendi bireysel mutlulukları ile okul çalışanlarının, öğrenci ve öğretmenlerin mutluluklarını da yönetebilmelidir. Okulda mutlu olan yönetici, okul çalışanları ile iyi iletişim kurabilecek, olumlu bir okul kültürü ve ortamı oluşturarak daha az stres yaşayacak ve okulda yaşanacak çatışma ve problemlerin çözümünde daha başarılı olacaktır (Fredrickson, 2003).

Eğitim kurumlarında mutluluk kavramı çok çalışılmış bir konu değildir. Fakat eğitim kurumlarının temel hedeflerinden biri mutlu bireyler yetiştirmek ve bireylerin topluma kazandırılmasını sağlamaktır (Döş, 2013: 68). Bu bağlamda eğitim kurumlarında mutluluk; öğrenci, öğretmen, okul yöneticileri ve diğer çalışanların bireysel ihtiyaçları ile okulun amaçları arasındaki uyumun sonucu olarak ortaya çıkan duygusal iyilik halidir (Bozkurt, 2019). Eğitim örgütlerinde mutluluk seviyesinin yüksek olması kurumun amaçlarına ulaşmasını kolaylaştırır (Gürbüz, 2020).

6. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde çatışma çözme becerileri ile örgütsel mutluluk alanında yapılmış olan çalışmalara yer verilecektir.

Dayanan, Doğan ve Okçu "ilk ve ortaokul öğretmenlerinin algılarına göre okul yöneticilerinin iletişim becerileri ile çatışma yönetimi stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi" konulu araştırmalarında iletişim becerilerinin, çatışma yönetimi stillerinden uzlaşma ve tümleştirme stilleri arasında pozitif yönlü ve yüksek, bunun yanında ödün verme stili ile pozitif yönlü ve orta seviyede, hükmetme stili ile negatif yönlü ve düşük seviyede bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. İletişim becerilerinin çatışma yönetimi stillerini anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir.

Maral (2016), "okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile çatışma çözme stratejileri arasındaki ilişki" konusunu incelemiş, liderlik stillerinin çatışma çözümünde ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, okul yöneticilerinin dönüşümcü liderlik stilini sıklıkla tercih ettiklerini, bazı okul yöneticilerinin sürdürümcü liderlik stilini kullandıklarını ve serbest bırakıcı liderlik stilinin ise daha az tercih edildiğini ortaya koymuştur. Okul yöneticilerinin karşılaştıkları çatışma durumlarında, çatışma çözme stratejilerinden

en fazla tümleştirme stratejisini kullandıklarını daha sonra sırasıyla “uzlaşma, ödün verme, kaçınma ve hükmetme stratejilerini” kullandıklarını saptamış olup “okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile çatışma çözme stilleri arasında pozitif yönlü orta kuvvette bir ilişki tespit edilmiştir.”

Gül ve Türkmen (2018) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin görüşlerine göre okul yöneticilerinin çatışma çözme becerileri ile farklılıkların yönetimi arasındaki ilişkiyi araştırmış, okul yöneticilerinin çatışmaların çözümünde sırasıyla “tümleştirme, uzlaşma, kaçınma, ödün verme ve hükmetme becerilerini” tercih ettikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Şahin (2010), okul yöneticilerinin iletişim becerileri ile çatışma yönetim stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiş; iki değişken arasındaki ilişkinin pozitif yönlü ve anlamlı olduğu, okul yöneticilerinin iletişim becerilerinin çatışma çözme yönetiminde etkili bir yordayıcı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Akbaba ve Şanlı- Güneş (2020), yaptıkları çalışmada ilk ve ortaokul kademelerindeki okul yöneticilerinin benlik saygısı ile çatışma çözme yönetim stilleri arasındaki ilişkiyi incelemişler ve araştırma sonucuna göre benlik saygısı yüksek okul yöneticilerinin kişisel özellikleri ile tercih ettikleri tümleştirme, uzlaştırma stilleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bunun yanında yöneticilerin kaçınma, hükmetme stillerini kullanmalarının benlik saygısı ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Kurt (2019), araştırmasında ilkökul yöneticileri ile öğretmenler arasındaki çatışma türleri ile kullanılan çatışma çözme stillerinin neler olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Bu araştırmanın sonucunda; okul yöneticilerinin çatışma yönetiminde en fazla tümleştirme, uzlaşma, ödün verme stillerini kullandıklarını, çatışmalardan yönetici uzman çatışması ve algılanan çatışma türlerini öğretmenlerle sıklıkla yaşadığını tespit edilmiştir.

Ferrer (2020), yaptığı çalışmada örgüt kültürü ile ilköğretim okulu müdürlerinin çatışma çözme stilleri arasındaki ilişkiyi saptamaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda iki değişken arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulgusuna rastlanmamıştır. Okul yöneticilerinin en çok kullandıkları çatışma yönetim stillerinin uzlaşma ve iş birliği olduğu tespit edilmiştir.

Mehrad (2019) araştırmasında okul yöneticilerinin çatışma çözme stilleri ile öz yeterlik arasındaki bağlantıyı tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular; okul yöneticilerinin öz-yeterliği ile çatışma çözme stilleri arasında anlamlı bir bağlantı olduğu yönündedir. Okul yöneticilerinin öz-yeterliği ile çatışma çözümünde tercih ettikleri iş birliği stili arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Arshad, Farooqi, Ghaffar ve Khan (2016), çatışma yönetim tarzlarının ortaokul kademesinde görevli öğretmenlerin verimi arasında ilişki olup olmadığını araştırmışlar, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmenlerin performansı ile kullanılan stillerden entegrasyon ile hükmetme arasında olumlu bir ilişki tespit edilirken, kaçınma, ödün verme stillerinin öğretmen performansını olumsuz etkilediği görülmüştür.

Gürbüz (2020), yaptığı çalışmada devlet okulları ile özel okullarda görev yapan öğretmenlerin örgütsel güven ile örgütsel mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada öğretmenlerin örgütsel güven düzeylerinin yüksek olduğu, buna karşın örgütsel mutluluk düzeylerinin orta olduğu saptanmıştır. İki değişken arasında pozitif yönlü, düşük seviyede bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Korkut (2019), doktora tezinde öğretmenlerin örgütsel adalet, örgütsel mutluluk, örgütsel sinizm algılarına yönelik yaptığı çalışmada örgütsel adalet ile örgütsel mutluluk arasında pozitif, anlamlı ve yüksek seviyede bir bağlantı saptarken, örgütsel sinizm ile örgütsel mutluluk arasında negatif yönlü, anlamlı fakat orta seviyede bir bağlantı saptamıştır.

Kuvvet (2019), yaptığı çalışmada devlet kurumlarında ilkökul kademesinde çalışan öğretmenlerin görüşleri dikkate alınarak okul yöneticilerinin liderlik davranışlarının örgütsel mutlulukla ilişkisini tespit etmeye çalışmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde okul yöneticilerinin sergiledikleri öğretimsel liderlik davranışlarının örgütsel mutluluğu pozitif, anlamlı fakat düşük düzeyde etkilediği göze çarpmaktadır.

Kaya ve Moçoşoğlu (2018), eğitim kurumlarında yönetici ve öğretmenlerin örgütsel mutluluk ve örgütsel sessizlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalışmışlardır. İlk ve orta dereceli okullarda görev yapan okul yöneticileri ile öğretmenlerin farklı demografik özellikleri göz önünde bulundurularak yapılan çalışmada örgütsel mutluluk ile örgütsel sessizlik arasında anlamlı, negatif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Uzun ve Kesicioğlu (2019), araştırmalarında “okul öncesi öğretmenlerinin örgütsel mutlulukları ile iş tatminleri ve örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkilerin incelenmesi” konusunu çalışmışlardır. Bu kapsamda devlet kurumlarında görev yapan 112 okul öncesi öğretmeni ile çalışılmış, sonucunda öğretmenlerin iş doyumları ile örgütsel mutlulukları arasında pozitif bir bağlantı olduğu ve iş doyumunun örgütsel mutluluğu yordadığı, ayrıca örgütsel bağlılık ve örgütsel mutluluk arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Talebzadeh ve Samkan (2011) yaptıkları çalışmada İran ilköğretim okullarında mutluluğu temel alan bir kavramsal model sunmaya çalışmışlardır. Mutluluğun öğrencileri motive ederek farkındalık oluşturacağı ve sonucunda

öğrencilerin yaratıcılıklarının artacağı düşünülmüştür. Buna istinaden bireysel, fiziksel, duygusal- sosyal ve eğitici olarak sınıflandırdıkları dört ana kategoride bir model sunmuşlardır.

Acton ve Glasgow (2015), yaptıkları araştırmada eğitim kurumlarında mutluluk kavramına değinmişler, özellikle öğretmen mutluluk ve refahının önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamışlardır. Öğretmen mutluluk ve refahını ön planda tutan kurumlarda; öğretmenlerin kendilerini geliştirme, zenginleştirme potansiyelleri olduğu vurgulanmıştır.

Fisher (2010) iş yeri mutluluğunu konu alan bir meta- analiz çalışması yapmış, iş yerinde mutlu olmanın üç seviyede gerçekleşeceğini belirtmiştir. Bu şekilde örgütsel mutluluğun artacağını belirtmiştir.

Warr (2013) iş yerinde mutluluk kavramını incelemiş, çevresel özellikler ile kişisel özelliklerin iş yeri mutluluğuna etkisi araştırılmıştır. İş yeri mutluluğunda bireysel özelliklerle birlikte çevresel faktörlerinde önemli rol aldığı vurgulanmıştır.

7. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı okul yöneticilerinin çatışma yönetiminde kullanmayı tercih ettikleri stillerin örgütsel mutluluğa olan etkisini belirlemektir.

Türkçe literatür tarandığında okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stilleri ile örgütsel mutluluk kavramlarının birbirlerini etkileme durumlarını ele alan bir çalışmaya rastlanamamıştır. Fakat okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stillerini ve örgütsel mutluluk kavramlarını ayrı ayrı ele alan çalışmalar vardır. Şimşek (2019); Köz (2016) ve Maral (2016) yaptıkları araştırmalarda okul müdürlerinin uzlaşmacı ve tümleştirici çatışma yönetimi stillerini kullanmayı tercih ettiklerini, kaçınma ve ödün verme stillerini bazen kullandıklarını tespit etmişlerdir. Bunun yanında tercih edilen çatışma yönetimi stillerini okul yöneticilerinin yaşı ve cinsiyetine göre değişmediğini, okul kademe ve türlerinde farklılıklar gösterdiğini ayrıca okul yöneticisinin iletişim kurduğu paydaşlara (veli, öğrenci, öğretmen) göre tercih edilen çatışma stillerinin de farklılıklar gösterdiğini, yaşanan çatışma durumlarının çok çeşitli olduğunu ancak birçok çatışmanın iletişim yetersizliğinden kaynaklandığını ifade edebiliriz. Casiadi (2017), Şahin (2010) araştırmalarında okul yöneticilerinin çatışmaların çözümünde etkili iletişim becerilerine sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Yüksel (2020), okul müdürlerinin çatışma yönetim stillerinin öğretmen motivasyonuna etkisini incelemiş; öğretmenlerin karşılaştıkları çatışma durumlarında okul yöneticilerinin tümleştirme ve uzlaşma stillerini kullanmasını olumlu değerlendirmişler ve bunun sonucunda motivasyon seviyelerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında okul yöneticilerinin çatışma durumlarında hükmetme ve kaçınma stillerini tercih etmeleri öğretmenlerin motivasyon seviyelerini azalttığını tespit etmiştir. Otrar ve Övün (2007) yaptıkları araştırmada okul yöneticilerinin kullandıkları çatışma yönetimi stillerinin öğretmenlerin stres düzeylerini etkilediğini, tümleştirme, uzlaşma ve ödün verme stillerinin kullanımının öğretmenlerin stres düzeyini azalttığı, hükmetme stiline ise öğretmenlerin stres düzeyini yükselttiği sonucuna ulaşılmıştır.

Örgütsel mutluluk kavramı ülkemizde, eğitim alanında yeni çalışılmaya başlanmış bir kavramdır. Yapılan çalışmalar örgütsel mutluluğu etkileyen birçok faktör olduğunu göstermiştir. Eğitim kurumlarında örgütsel mutluluğu etkileyen en önemli faktör okul yöneticileridir. Okul yöneticilerinin tutum ve davranışları, yönetim tarzları, kurdukları iletişim, liderlik stilleri örgütsel mutluluğu etkileyen önemli çevresel faktörlerdendir. Bireylerin motivasyonları, iş doyumları, stres düzeyleri, yaptıkları işe karşı olumlu ya da olumsuz duygulara sahip olmaları, örgüte olan bağlılıkları örgütsel mutluluğu etkilemektedir. Terzi (2017) öğretmenlerin iş doyumları ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve çalışmanın sonucunda öğretmenlerin iş doyumlarının, mutluluk düzeylerini anlamlı bir şekilde yordadığını tespit etmiştir. Demircan (2019) araştırmasında öğretmenlerin örgütsel bağlılıklarının artmasının, örgütsel mutluluk düzeyini de arttırdığını belirtmiştir.

Okul yöneticilerinin çatışma yönetimi stillerinden en fazla “tümleştirme” stilini seçmeleri karşılaşılan çatışma durumlarında, öğretmenlerin ihtiyaçlarının ve kişilerarası ilişkilerin önemsendiği anlamına gelir. Bu durum örgütte yaşanabilecek çatışmaların azalmasına, öğretmenlerin katılımcı bir ortamda çalışmalarına, motivasyon düzeylerinin artmasına ve örgüte karşı olumlu tutum geliştirmelerine olanak verir. Bu bağlamda çatışma yönetimi stillerinin okul yöneticileri tarafından etkin kullanımı örgüt mutluluğuna olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

Sonuç itibarıyla okul yöneticilerinin; çatışma yönetimi stilleri ile örgütsel mutluluğun sağlanmasının doğrudan ilişkili olduğu konusunda farkındalığa sahip olunması, ulaşılmaya gereken temel hedeflerden biri olmalıdır. Okul yöneticilerinin tutum ve davranışları, mesleki yeterlilik ve donanımları, iletişim, liderlik tarzları, özellikle çatışma yönetimi konusunda aldıkları temel eğitim ve farkındalıklarının, örgütsel mutluluğa katkısının iyi analiz edilmesi; eğitim örgütlerinin ve dolayısıyla ülkemizin istenilen hedeflere daha emin adımlarla ilerlemesi bakımından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Acton, R. & Glasgow, P. (2015). Teacher Wellbeing in Neoliberal Contexts: A Review of the Literature. *Australian Journal of Teacher Education*, 40(8): 99- 115.
- Açıkgöz, A. (2009). *Okul yöneticilerinin çatışma yönetim stilleri ile öğretmenlerin örgütsel adalet algısı arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Akbaba, A.&Şanlı-Güneş, E. (2020). İlk ve Ortaokul Yöneticilerinin Çatışma Yönetimi Stilleri ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3): 1410- 1425.
- Akduman G. & Yüksekbilgili, Z. (2015). *Mutluluk Yönetimi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Akın, A. & Kaya, M. (2015). Pozitif Algı Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği. *Journal of European Education*, 5 (2): 16- 22.
- Akın, G. & Akova, O. (2015). Çatışma Yönetimi. K.O. Özer, M. Hızıroğlu ve A. Saldamlı (Der.), *Yönetimsel ve Örgütsel Etkinliği Geliştirme Yöntemleri*. İstanbul: Adra Yayıncılık, 516- 549.
- Akkirman, A. D. (1998). Etkin Çatışma Yönetimi ve Müdahale Stratejileri. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13 (2): 1-11.
- Alıç, M. (1995). Örgütler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1): 1.
- Argon, T. (2015). Öğretmenlerin Sahip Oldukları Duygu Durumlarını Okul Yöneticilerinin Dikkate Alıp Almamalarına İlişkin Görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1): 377- 404.
- Arslan, Y. (2018). *Öğretmenlerin farklılıkların yönetimi yaklaşımlarına ilişkin algıları ile örgütsel mutluluk algıları arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Arslan, Y. & Polat, S. (2017). Örgütsel Mutluluk Ölçeğinin Türkçeye Uyarlaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(4): 613.
- Barutçugil, İ. (2004). *Organizasyonlarda Duyguların Yönetimi*. İstanbul: Kariyer.
- Bozkurt, B. N. (2019). *Okul mutluluğunu etkileyen bir faktör: Öğretmenlerin politik becerileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bulut, A. (2015). *Ortaöğretim öğretmenlerinin örgütsel mutluluklarının incelenmesi: bir norm çalışması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Bulut, A. (2020). *Eğitim kurumlarında yönetsel tarz ve örgütsel mutluluk arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uşak.
- Bulut, A. & Demirhan, G. (2020). Eğitim Kurumlarında Yönetsel Tarz ve Örgütsel Mutluluk. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 4(2): 162-176.
- Bursalıoğlu, Z. (2003). *Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Casiadi, S. (2017). *Öğretmenlerin okul müdürlerinin iletişim becerileri ile çatışma yönetimi konusunda görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Dayanan, İ., Doğan, E. ve Okçu, V. (2018). İlk ve Ortaokul Öğretmenlerinin Algılarına Göre Okul Yöneticilerinin İletişim Becerileri ile Çatışma Yönetim Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 22(2): 217-244.
- Demircan, T. (2019). *Öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri ile örgütsel mutlulukları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Diener E. & Seligman, M. E. P. (2002). Very Happy People. *Psychological Science*, 13 (1): 81-84.
- Doğan, S. (2014). Eğitimin işlevleri. C.T. Uğurlu (Der.), *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara: Eğiten Kitap, 39- 53.
- Doğan, T. (2013). Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Öznel İyi Oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1): 56-64.
- Döş, İ. (2013). Mutlu Okul. *Eğitim ve Bilim*, 14 (1): 56-64.
- Eren, E. (2008). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Yayın Dağıtım A.Ş.
- Eroğlu, E.&Özkan, G. (2009). Örgüt Kültürü ve İletişim Doyumu ile Bireysel Özellikler Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Bir Uygulama Örneği. *Selçuk İletişim*, 5(4): 50-61.

- Farooqi, M., vd. (2016). Interplay of conflict management styles with teachers' performance. *International Journal of AYER*, 1 (2): 305-320.
- Ferrer, J. (2020). Conflict management styles of secondary school principals and its relationship to organizational climate of these selected schools in Quezon City. *European Academic Research*, 7 (11): 5483-5503.
- Fisher, C. D. (2010). Happiness at Work. *International Journal of Management Reviews*, 12(4): 384-412.
- Fredrickson, B. L. (2003). The Value of Positive Emotions. *American Scientist*, 93: 330-335.
- Gordon, T. (2010). *Etkili Öğretmenlik Eğitimi*. İstanbul: Sistem.
- Gül, İ. & Türkmen, F. (2018). Öğretmen Görüşlerine Göre Okul Yöneticilerinin Farklılıkların Yönetimi ve Çatışma Çözme Becerilerinin İncelenmesi. *Turkish Studies*, 13(4): 649- 668.
- Gürbüz, G. (2020). *Öğretmenlerin örgütsel mutluluk alguları ile örgütsel güven düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kahveci, G. & Köse, Ö. (2019). İlk ve Ortaöğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Algularına Göre Örgütsel Sinizmin Örgütsel Mutluluk Üzerindeki Rolünün İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 23 (79): 135- 156.
- Karicioğlu, F. (2001). Örgüt Kültürü ve Örgüt İklimi İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15 (1-2): 266.
- Karip, E. (1999). *Çatışma Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kasapoğlu, A. (2010). *Çatışma çözümlemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları.
- Kaya, A. (2009). *Yönetimde İnsan İlişkilerinin Sırları*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Kaya, A. & Moçoşoğlu, B. (2018). Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerin Örgütsel Sessizlik ile Örgütsel Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişki: Şanlıurfa İli Örneği. *Harran Maarif Dergisi*, 3(1): 52-70.
- Kesicioğlu, O. S. & Uzun, T. (2019). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Örgütsel Mutluluğu ile İş Tatminleri ve Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(29): 39- 52.
- Korkut, A. (2019). *Öğretmenlerin örgütsel mutluluk, örgütsel sinizm ve örgütsel adalet algularının analizi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Köz, K. (2016). *Eğitim yöneticilerinin çatışma yönetimine bakış açıları ve çatışma yönetim stratejileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kurt, E. (2019). *İlkokul yöneticileri ile öğretmenler arasında yaşanan çatışmalar ve yöneticilerin uyguladıkları çözüm yolları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuvvet, B. A. (2019). *Okul müdürlerinin öğretim liderlikleri ile sınıf öğretmenlerinin örgütsel mutlulukları arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Maral, M. (2016). *Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile çatışma çözme stratejileri arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Mehrad, A. (2019). Role of conflict management styles on managers self-efficiency at Iranian schools in Tehran province. *Journal of Social Science Research*, 14: 3390- 3397.
- Otrar, M. & Övün, Y. (2007). Okul Müdürlerinin Çatışma Yönetim Stilleri ve Öğretmenlerde Oluşturduğu Stres Düzeyi Arasındaki İlişki (Gebze ilçesi Örneği). *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 26: 95-110.
- Özgen, K. M. (2005). *Farabi' nin mutluluk anlayışı* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Rahim, M. A. (2002). Toward a Theory of Managing Organizational Conflict. *The International Journal of Conflict Management*, 13 (3): 206-235.
- Samkan, M. & Talebzadeh, F. (2011). Happiness for Our Kids in Schools: A Conceptual Model. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29: 1462-1471.
- Şahin, A. (2010). İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Kişiler Arası İletişim Becerileri ve Çatışma Yönetimi Stratejileri Arasındaki İlişki. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(188): 125- 143.
- Şener, E. K. (2019). *İlkokul ve ortaokullarda görevli öğretmenlerin çatışma çözme stilleri, iş ve yaşam doyumlarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, N. (2019). *İlkokul ve ortaokul yöneticilerinin çatışma çözme stilleri hakkında öğretmen görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Tan, Ç. (2015). *İlköğretim okul yöneticilerinin takım liderlik davranışlarının öğretmenlerin iş doyumunu, örgütsel adanmışlık ve örgütsel vatandaşlık düzeylerine etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Terzi, S. (2017). Öğretmenlerin İş doyumları ile Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 16 (17): 475- 487.
- Uğur, D. İ. (2018). *Öğretmenlerin algılarına göre yöneticilerin güç kaynakları ile çatışma yönetimi stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Warr, P. (2013). Sources of Happiness and Unhappiness in the Workplace: A Combined Perspective. *Journal of Work and Organizational Psychology*, 29: 99-106.
- Yuan, L. (2015). The Happier One Is, the More Creative One Becomes: An Investigation on Inspirational Positive Emotions from Both Subjective Well- Being and Satisfaction at Work. *Psychology*, 6: 201-209.
- Yüksel, Y. M. (2020). *Okul müdürlerinin çatışma yönetim stillerinin öğretmen motivasyonu açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Siber Suçlara Sosyolojik Bakış

Sociological Perspective On Cyber Crime

Prof. Dr. Dolunay ŞENOL¹ Elif Buket KARATAŞOĞLU²

¹ Kırıkkale Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Kırıkkale/Türkiye

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale/Türkiye (Corresponding Author)

ÖZET

Geçmişten günümüze insanın olduğu her yerde var olan suç olgusu, teknolojik gelişmeler ile birlikte farklılaşmıştır. Özellikle bilişim teknolojilerinin hızlı ilerleyişi suç işleme şeklini değiştirmiş ve siber suç kavramının ortaya çıkmasında etkin bir rol oynamıştır. Günümüzde siber suçlar diğer suç türlerine göre önemli ve hızlı bir artış göstermektedir. Siber suçların gelişimini ve bu gelişimde etkili olan toplumsal faktörleri ortaya koymak amacıyla hazırlanan bu çalışmada, öncelikle suç ve siber suçlarla ilgili teorik bilgiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Siber suçlar, ortaya çıkışları ve nitelikleri açısından diğer suç türlerinden önemli farklılıklar ortaya koymaktadırlar. Şahsa ve mala karşı suçlar, tarihin en erken dönemlerinden itibaren var olmalarına rağmen siber suçların ortaya çıkabilmesi için öncelikle teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşmış olması gerekmiştir. Bu sebeple, siber suçlar çağdaş dönemin ve teknolojinin suçları olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca suç ve eğitim seviyesi arasında ters orantının var olduğu kabul edilirken, bilişim suçları bu kabulü de tersine çevirmiştir. Siber suç işleyenlerin siber suç işleyebilecek kadar eğitim seviyelerinin yüksek, bilişim teknolojilerini kullanıp istismar edebilecek kadar bu alana hakim olmaları gerekmektedir. Her geçen gün hızlı artış gösteren bu suç türünün, çağdaş dünyada ortadan kaldırılabilmesi mümkün olmamakla birlikte en aza indirilebilmesi için bu suç türünü ortaya çıkaran sebep ve toplumsal şartların ortaya konulması önemli bir rol oynamaktadır. Suçu önleme çalışmalarının, cezai müeyyidelerden daha etkili ve ekonomik olduğu gerçeğinden hareket edildiğinde, bu yönde yapılan çalışmaların yetkililere ışık tutmada önemli olduğu dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Siber suçların Türkiye’de ve dünyadaki seyrini ortaya koyan bu çalışmaların sayılarının artırılmasının, her gün kendilerini güncelleyen bilişimcilerle yarışan bilişim suçu işleyenlerin önünü bir ölçüde de olsa kesmede dolayısı ile siber suçlarla mücadelede önemli bir rol oynayacağını hatırlatmakta yarar bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Sapma, Siber Suç, Siber Güvenlik, Toplum 5.0

ABSTRACT

The phenomenon of crime, which has existed everywhere from the past to the present, has differentiated with technological developments. Especially the rapid progress of information technologies has changed the way of committing crimes and has played an active role in the emergence of the concept of cyber crime. Today, cybercrime shows a significant and rapid increase compared to other types of crime. In this study, which was prepared to reveal the development of cybercrime and the social factors that are effective in this development, firstly, theoretical information about crime and cybercrime was tried to be revealed. Cyber crimes show significant differences from other types of crimes in terms of their emergence and characteristics. Although crimes against persons and property have existed since the earliest periods of history, technology had to develop and become widespread in order for cybercrime to emerge. For this reason, cyber crimes are considered as crimes of the modern era and technology. In addition, while it is accepted that there is an inverse ratio between crime and education level, computer crimes have reversed this acceptance. Those who commit cybercrime should have a high level of education to commit cybercrime, and have a command of this field enough to use and abuse information technologies. Although it is not possible to eliminate this type of crime, which is increasing day by day, in the modern world, it is important to reveal the reasons and social conditions that lead to this type of crime in order to minimize it. Considering the fact that crime prevention activities are more effective and economical than penal sanctions, it should not be overlooked that the studies carried out in this direction are important in shedding light on the authorities. It is worth remembering that increasing the number of these studies, which reveal the course of cybercrime in Turkey and in the world, will play an important role in the fight against cybercrime, in order to cut the way of cybercrime perpetrators who compete with informatics who update themselves every day.

Keywords: Crime, Deviance, Cybercrime, Cybersecurity, Society 5.0

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze birçok araştırmaya konu olan suç ve sapma olguları toplumsal hayatta önemli bir yere sahiptir. Çoğunlukla birbirleri ile ilişkili olarak anılan suç ve sapma kavramları insanın olduğu her yerde varlığını korumak ve sürdürmektedir. Özellikle toplumsal hayatın varlığı suç ve sapma olgularını kaçınılmaz kılmaktadır. Suç kavramından çok daha tanımlanması güç olan sapma kavramı, suçtan çok daha geniş bir yelpazeye sahiptir. Suç kavramını dahi içinde barındıran sapma kavramı yine aynı şekilde toplumlara, kültürlere göre farklılıklar ortaya koymaktadır. Genel olarak toplumsal hayatın norm ve kurallarının ihlali olarak tanımlanan sapma kavramı esasen her suçu içinde barındırmaktadır. Kısaca söylemek gerekir ise yasalarla sınırlanmış olan eylem ve tutumlar olduğu kadar yazılı olamayan normların ya da kuralların çiğnenmesi de sapma olarak algılanmaktadır.

Öte yandan insanlığın gelişimi de suç ve sapma kavramlarının niteliğini değiştirmiş özellikle suç ve işleme biçimleri farklı bir boyut kazanmıştır. Günümüzde *Toplum 5.0* olarak nitelendirilen 21. yüzyılda bilgiye ulaşmak saliseler almaktadır. Teknolojik gelişmelerin hızlı bir şekilde ilerlemesi ile ağ sistemlerinin, internetin kullanımının evlerin içine kadar girmesi ve yaygınlaşması da bir o kadar hızlı olmuştur. Günlük yaşamlarında internet ve ağların kullanımına bağımlı hale gelen günümüz insanı için Bilgi ve İletişim teknolojileri (BİT) çok daha önemli hale gelmiş bulunmaktadır. Tüm dünyaya yayılan bilgi iletişim teknolojileri özelde olduğu gibi kamuda da kendisini göstermeye başlamasıyla birlikte ülkelerin ve uluslararası kuruluşların büyük bir tehditle karşı karşıya kalmasını ve herhangi bir suçun elektronik ortamda işlenebilmesini mümkün hale getirmiştir.

Bilgi, iletişim ve telekomünikasyon sistemleriyle birlikte iyice yaygınlaşan internet kullanımı, birden fazla elektronik cihazın iletişim ağları aracılığı ile karşılıklı olarak bağlantı sağlaması yeni saldırılara, suçlara ve tehditlere neden olmuş, böylece yeni bir suç türünün ortaya çıkmasında etken olmuştur. Dünyada genellikle *siber suçlar* olarak tanımlanan bu yeni suç türü, Türkiye’de *bilişim suçu* olarak adlandırılırken, dünya üzerinde *bilgisayar suçu*, *dijital suç*, *elektronik suç* gibi çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedir. Siber suç terimi farklı şekillerde karşımıza çıksa da bu kavramların ortak noktaları bilişim sistemleriyle ve elektronik ağlar ile işlenen suçlar olmalarıdır. Bahsedilen bu suç türünde silah olarak bilgisayarlar, zararlı yazılımlar, virüsler kullanılmaya başlanmıştır. Bütün bu gelişmeler, suç algısının değişmesinde etken olduğu gibi dünya devletlerinin güvenlik anlayışlarının ve önlemlerinin de değişmesinde önemli rol oynamıştır. Fakat siber suçların hızla değişen bir yapıya sahip olması önlemleri yetersiz kılabilir.

Artan bir olgu olarak siber suçların ele alındığı bu çalışmada ilk olarak suç, sapma ve siber suç kavramları tanımlanmıştır. İkinci kısımda nelerin siber suç olduğu ve siber suçların farklı tasniflerinden örnekler verilmiştir. Daha sonra siber suçların dünyada ve Türkiye’de nasıl başladığı ve nasıl devam ettiği ele alınarak siber suçun kısaca tarihi seyri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonraki kısımda siber suçların, dünyada yaşanan beş büyük devrime bağlı olarak geçirmiş oldukları süreç içerisinde neden ve nasıl arttığı üzerinde durulmuştur. Son kısımda ise siber güvenlik kavramı ele alınarak siber suçlarla mücadele noktasında, öneri niteliğinde alınması gereken, önlemlere dikkat çekilmiştir.

2. SUÇ, SAPMA VE SİBER SUÇ

2.1. Suç

Sosyal birer varlık olarak insanlar, tarih boyunca ihtiyaçlarını karşılayabilmek için farklı şekillerde de olsa birbirleri ile etkileşim içinde bulunmak durumunda kalmışlardır. İnsani ihtiyaçlar hasebiyle bir araya gelerek topluluklar halinde yaşamaya başlayan insanlar, beraberinde suç olgusunu da getirmiştir. Bu bağlamda Hobbes (2007) tarafından ortaya konulan doğa durumu, suç olgusunu açıklayan önemli perspektiflerden biri olarak görülmektedir. Hobbes (2007: 92-94), doğa durumunda insanların dünyaya eşit olarak geldiklerini ileri sürmektedir. Ona göre, doğa insanları o kadar eşit yaratmıştır ki aralarındaki herhangi bir fark bu eşitliği bozacak kadar üstün değildir. Bu eşitlik düşüncesi, insanlar arasında güvensizliği doğurmaktadır. Çünkü güç ve yeterlilik bakımından eşit olan insanlar arzuladıkları şeylere ulaşmakta da eşit olduklarını düşünmeye başlamaktadırlar. Böylece insanların aynı şeyi arzulamaları ve bu arzularını yerine getirebilmek için eşit olduklarını düşündükleri tüm haklarını kullanma isteklerini doğurmaktadır. Bu durum, bireylerin çatışmasını ve insanların birbirlerinin varlıklarını sonlandırmaları isteğini de kaçınılmaz kılabilir. Birbirlerine karşı üstünlük kazanma istekleri, birbirlerine karşı güvensizlik geliştirmelerinde de etkili olmaktadır. Bu güvensizlik, beraberinde suçu ve savaşı getirmektedir. Hobbes’un doğa durumunda bahsettiği güvenlik, korku, endişe ve arzular doğrultusunda insanlar, kendi varlıklarını korumak ve idame ettirmek adına suça yönelmektedir. Yani insanlık tarihi boyunca varlığını koruyan suç olgusunun, doğası gereği insanın olduğu her alanda görülmesi mümkün olmaktadır.

Marshall (1999: 702) suçu, “kişisel alanı aşır, kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin müdahalesini gerektiren fiiller” şeklinde nitelendirirken, Güçlü ve Akbaş (2019: 2) suçu, yasalar tarafından net bir biçimde belirtilen kuralların dışına çıkılması durumunda, buna mukabil cezai bir yaptırımın öngörüldüğü her türlü fiil olarak tanımlamaktadırlar.

Sutherland’a (1974: 4) göre suç, ceza kanununca yasaklanan her türlü eylemdir ve ahlaksızlık ya da kınama düzeyi ne derece olursa olsun, bir fiil kanunlarca yasaklanmadıysa suç sayılmamaktadır. Aynı şekilde Schmallegger (2014: 2), belirli bir davranış biçimini tanımlayan bir ceza yasası olmadığı müddetçe söz konusu davranışın her nasıl olursa olsun suç olmayacağı ileri sürmektedir.

Buna göre suç olgusunun zamana ve mekana göre farklılık gösterdiğini söyleyebilmek doğru olacaktır (Alpman ve Yarcı, 2018: 146). Bazı toplumlarda suç olarak algılanan, kabul gören bir eylem yahut söylem, bazı toplumlarda suç olarak algılanmamaktadır. Ya da bugün suç olarak görülmeyen davranışın ileri bir zaman diliminde suç olarak görülme ihtimali bulunmaktadır. Bu durumda suç durağan bir olgu değildir (Bal, 2003: 180-181). Öte yandan suç; sosyoloji, kriminoloji, antropoloji, psikoloji, hukuk ve din gibi birçok disiplinin ilgilendiği ve bu alanlarda üzerine birçok çalışma yapılan bir konu olduğu görülmektedir. Farklı disiplinlerin de inceleme alanına girmesine bağlı olarak suç, farklı bakış açıları ile tanımlanmaya çalışılmaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2019: 2). Buna bağlı olarak suç tanımında ortak bir noktada buluşmak oldukça güç olabilmektedir. Dönmezer’e (1984: 57) göre suç, çeşitli biçimlerde tanımlansa dahi tüm tanımlardaki ortak husus, bir eylemin suç olarak kabul edilebilmesi içi kanun koyucu tarafından cezalandırılmış olmasının gerekliliğidir.

Toplumsal yapı ve işleyiş içerisinde farklı düzey yahut çeşitlilikte meydana gelen ve kompleks bir yapıya sahip bir olgu olan suç; aile, din, kültür, siyaset, ekonomi, statü ve hatta insan hisleri de dahil olmak üzere toplumsal yaşamda var olan birçok alanda yinelenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda suçun sadece hukuksal olarak

tanımlanması eksik kalmasına sebep olmaktadır. Çünkü bir toplumda suç olarak görülen eylemler toplumsal kurgulara bağlıdır ve göreceli bir yapıya sahiptir. Sosyolojik olarak bakıldığında suçun tanımını etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır ve bu faktörlerin başında toplumun ahlak ile ilgili görüşleri ve dinsel inançları yer almaktadır (Bahar, 2009: 120). Bununla birlikte suç, bazı bireylerin eylem ve tavırları ile üyesi oldukları topluluğun model davranışları arasındaki bir tenakuzdan ibaret olabilmekte ve bu tenakuzun yer ve zaman fark etmeden zorunlu olarak var olmasından kaynaklı, evrensel bir olgu olma niteliğine sahiptir. Tarih boyunca suçun olmadığı hiçbir toplum ve bu suça karşılık yaptırımların, yasakların, cezaların uygulanmadığı bir devlet bulunmamaktadır. Ayrıca, belirtmek gerekir ki suçlar, toplumsal yapı ve koşullara göre şekillenmektedir (Dönmezer 1994: 64-72).

Macionis (2013: 230) tarafından yerel otorite, bir devlet yahut federal hükümetlerce konulan kanunların ihlali olarak nitelendirilen suç, birkaç yüzyıl önce bazı düşünürler tarafından yalnızca biyolojik olarak algılanmıştır. Örneğin 1870'lerde suçlu tiplerinin belirli anatomik özellikler ile saptanabileceğini düşünen İtalyan kriminolog Cesare Lambroso tarafından suçlu olarak nitelendirilen kişiler, fiziksel yahut anatomik olarak incelenmiş ve bu özelliklerin insan evriminin önceki aşamalarından kalan özellikler olduğu ileri sürülmüştür. Bunun üzerine beden tipiyle suç arasında umumi bir korelasyon kurulmasını yadırgayan ve hatta gülünç bulan Giddens (2008: 842), kalıtımla devralınan özelliklerin de suçluluk ile bir ilişkisinin olmadığını ileri sürmüştür. Ona göre, suçun doğası ile ilgili olarak tatmin edici herhangi bir yaklaşım sosyolojik olmak zorundadır. Çünkü suç toplumsal kurumlara bağlı olarak nitelik kazanmaktadır. Bu kurumlardaki ceza hukukunun dayattığı davranış biçimleri ile ilgilenen ve suç ölçüm teknikleri, suçluluk oranlarındaki eğilimler, topluluk içindeki suçların azalmasına yönelik politikalar gibi konularla ilgilenen disiplin de Kriminolojidir.

Suç normal bir olgu olarak gören Durkheim'a (2004: 15-16) göre, bir toplumda cezalandırmanın normal karşılandığı oranda suç da normal karşılanmalıdır. Çünkü suçun önüne geçmeye yönelik mekanizmaların var oluşu, en az suçun var oluşu kadar genel geçer bir olgu olarak görülür ve toplumun huzuru için her ikisi de hayati önem taşımaktadır. Ona göre suçu cezalandıran bir sistemin olmayışı, toplumun ahlaki değerlerindeki homojenliğin ortadan kalkmasını gerektirir. Bu durumda toplumun var olması hakikati, kendisiyle örtüşmeyen bir olgu olarak kabul edilmektedir. Durkheim, suçun direk ortadan kaldırılması düşüncesini yanlış bulur. Suç, her ne kadar nefret edilen bir unsur olsa dahi toplumda var olması gereken önemli bir olgudur. Öte yandan Durkheim'a göre, ilkel toplumlarda suç olarak nitelendirilen, kınanan fakat artık öyle görülmeyen eylemler, ilkel toplumlarla ilişkili olarak en az bugün bizlerin kabul ettiği suç kadar kriminaldir. O, değişmeye yüz tutan suçların oluşturduğu grubun, toplumsal hayatın değişen şartları içinde ve değişmeden kalanların ise toplumsal hayatın sabit şartları içinde değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Buna göre suçlar birbirlerinden ayrılmayarak patolojik ve normatif biçimler çerçevesinde değerlendirilmedir (Durkheim, 2004: 109-110).

2.2. Sapma

Suç sosyolojisinin çıkış noktası olarak da görülen sapma kavramının tanımı, suç kavramına nazaran daha zor yapılabilir. Suç tanımları az çok benzer ve farklılıklarla genel bir tanımda kendine yer edinebilirken sapma kavramı için net ve ortak bir tanım söz konusu olmayabilmektedir. Bununla birlikte sapmanın suç kavramından çok daha geniş olduğunu hatta suç kavramını kapsadığını söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır.

Sosyolojik olarak sapma kavramı ele alındığında görülmektedir ki birçok farklı tanım ve niteliği bulunmaktadır. Kültürel normların gözle görülür bir biçimde ihlalini sapma olarak tanımlayan Macionis (2013: 216) suçu, sapmanın bir kategorisi olarak nitelendirmektedir. Çünkü suç, toplum tarafından onaylanan, egemen tarafından resmileştirilen yasalarının ihlali iken cezai sapma; küçük bir trafik cezası, seks işçiliği yahut cinayet gibi suçlara kadar uzanan bir yelpazedir. Uyumsuzluk olarak da nitelendirilen sapma ona göre olumlu yahut olumsuz da olabilmektedir. Macionis, tüm sapkınlıkların eylem ya da seçim içermediğini ileri sürmektedir. Çünkü bazı insanların varlığı dahi diğerleri için sorun teşkil edebilmektedir.

Toplumların belli bir düzen ve süreklilik içinde varlıklarını sürdürebilmeleri için normları olduğu bilinmektedir. Bu normlar, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterebildiği gibi aynı toplum ve kültür içerisinde de farklılıklar gösterebilmektedir. Bu normların ötesine geçmeyi anormal bir davranış olarak nitelendiren Arıkan'a (1986: 123) göre, bilinçli yahut bilinçsiz toplumda kabul edilen normal davranışların ötesine geçmeyi alışkanlık haline getirmiş kişi sapkındır. Ona göre suç ve suçluluk bir sapma davranışı olarak nitelendirilir ve toplumsal normların ihlali olarak değerlendirilen bu kapsamdaki her türlü eylem ve davranış sapma olarak kabul edilir.

Sapma, sosyal beklentilerin ihlalini içeren herhangi bir davranış olarak, suçtan daha kapsamlı biçimde değerlendirilmektedir. Çünkü sapma organizasyonun ve hatta organizasyonsuzluğun aynı anda bir ürünü olabilmektedir (İçli, 1991: 14). Hem sosyal yapının zayıflığını hem de alternatif kalıpların yaratılış ve yürütülüşünü göstermektedir. Selçuk (2014: 86) hukukçu olmayan bir kimsenin, suç kavramını teknik anlamda kullanamayacağını ileri sürmektedir. Ona göre suç kavramı geniş anlamda kullanılır; yalnızca ahlaka, töreye, hukuka aykırılıklar değil, toplumdaki bütün sapmalar suç olarak kabul edilmelidir.

Merton, toplumun çok fazla sapkınlığı teşvik edecek şekilde kurulabileceğini ileri sürmektedir. Merton'a (1938: 674) göre, "sapkın davranış, kültürel olarak tanımlanmış arzular ile sosyal olarak yapılandırılmış araçlar arasındaki ayrışmanın bir belirtisi olarak görülebilir". Kişilerin içinde bulunduğu sapkınlık türü, kültürel hedeflere ulaşmak maksadı ile toplumun onlara sağladığı araçlara bağlıdır (Macionis, 2013: 220). Anomi kavramını, onaylanmış normların sosyal gerçeklik ile çatışma yaşadığında bireylerin eylemleri üzerindeki gerginliğe atıfta bulunacak şekilde değiştiren Merton (1938: 676), toplumsal olarak öne çıkarılan değerler ile toplumsal amaçlara ulaşmak için kullanılacak araçların sınırlı olması arasındaki gerilimlerle gösterilen beş olası tepki ileri sürmektedir. Bunlar; uyum gösterenler, yenilikçiler, törenciler, geri çekilenler ve başkaldıranlar şeklindedir. Öte yandan Giddens'a (2008: 445-446) göre, Merton, görelî yoksullaşmaya dikkat çekerek, sapkın eylemlerin öne çıkan bileşenlerini ortaya koymaktadır.

Fisher ve Strauss'a (1997: 480-481) göre, yukarıda bahsi geçen yapısal işlevselci yaklaşımların aslında insan eylemini açıklamak için gerekli olduğunu yahut yeterli olmadığını dile getiren Goffman, etkileşimci yaklaşımlarla dikkat çekmektedir. Etkileşim kurallarının nasıl sürdürüldüğüne, ihlal edildiğine, nasıl düzensizliğe dönüştüğüne dikkat çeken Goffman, kuralların, normların ya da rollerin yahut herhangi yapısal öğenin, davranışı kesinlikle etkilediği düşüncesine karşı tutum sergiler. Sapkınlık yahut olağan dışı davranış olarak nitelendirdiği eylemler üzerinde duran Goffman (1963), normal olamayan eylemleri psikolojik yaklaşımlar ile açıklamaya karşı gelmektedir. Çünkü Goffman'a (1963: 54) göre, sapma bir hastalık değildir. Ona göre toplumsal normlar kendiliğinden değil, topluluk üyelerinin sürekli eylemleri ile benimsenmektedir ve toplumsal kuralların varlığı, bu normlardan sapabileceğimiz, suçlanabileceğimiz, damgalanabileceğimiz böylece de topluluktan dışlanabileceğimiz anlamına gelmektedir. Goffman'a (1963: 130-133) göre, hepimiz etiketlenebilir, damgalanabiliriz. Bu durumda damgalanan bir birey sapkın olarak adlandırılıyorsa insan olarak hepimiz "normal sapkınlıdır".

Sapkınlık üzerine çalışmaları ile dikkat çeken bir diğer isim olan Howard S. Becker (1963), sapma görüşü ile ilgili bilimsel teorilerin, yasaları ihlal eden bireylerin eylemlerini doğal bir sapma olarak gördüğü müddetçe ve yargı süreçleri içinde verili olduğunu varsaydıysa önemli olan bir değişkeni dışarıda bırakabileceklerini ileri sürmektedir. Becker'a (1963: 4) göre, en basit hali ile sapkınlık, istatistiklere dayanmaktadır. Dolayısıyla ortalamadan çok geniş ölçüde farklılaşan şey sapkın olmaktadır. Bu durumda en yaygın olandan farklı olan her şey sapkın olarak nitelendirilebilir. Örneğin, kızıl saçlı insanların ortalamaya göre daha az olması, sol elini kullanan bireylerin sağ elini kullanan bireylere oranla çok daha az olması gibi durumlarda kızıl saçlılar ve sol elini kullanan bireyler sapkın olarak değerlendirilmektedir. Ona göre herhangi bir vaka değerlendirilirken ortalamaya olan uzaklığı göz önüne alınarak değerlendirilmez. Bir kural ihlaline bağlı olarak davranışı sapkın biçiminde nitelendirmek çok doğru olmayabilmektedir. Çünkü görüldüğü gibi herhangi bir kural ihlali olmadan da bazı şeyler sapkın olarak düşünülebilmektedir.

Sapkınlığın istatistiksel bir tanımını yapan Becker (1963: 9), grup kurallarına uyulmaması biçimiyle de sapmayı açıklamaktadır. Sosyal bir grubun kurallar koymasına bozulma ve sapmayı meydana getirmektedir. Çünkü grup kurallarına uymayan ya da kural ihlali yapan bireyler sapkın olarak görülmektedir. Bu bağlamda sapkınlıkla ilgili temel gerçek, sapkınlığın "toplum tarafından yaratılmasıdır". Ayrıca sapmayı bir birey eylemine, diğerleri tarafından verilen tepki olarak ifade eden Becker, sapkın olarak etiketlenmiş bireylerin üzerinde inceleme yapanların, homojen bir kategori oluşturduklarını ve onlarla uğraştıklarının farkına varamayacaklarını ileri sürmektedir. Belirtmek gerekir ki sapkın olarak görülen bireylerin oluşturduğu homojen grup toplumdaki diğer gruplar ile çatışma yaşayabilmektedir. Buna göre genel olarak bakıldığında sapkının, sosyal süreçler ile ilgili olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

2.3. Siber suç

Bilgi ya da Bilişim Çağında birden fazla yeni kavramın insan hayatına girdiği bilinmektedir. Çoğunlukla yabancı kaynaklardan Türkçeye intibak eden birçok bilişim suçu kavramı mevcuttur. Bu kavramlardan en yaygın olan siber (*cyber*) kelimesi, bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik birçok şeyi betimlemek için kullanılmaktadır. Modern suçluların, suç işleme alanı olan bilgisayarlar ve internet vasıtasıyla gerçekleştirdikleri suç eylemlerine ise siber suç adı verilmektedir (Gray, 2014: 4-6). Genellikle bilgisayarlar, akıllı telefonlar veya internet kullanılarak işlenen her türlü suç için siber suç kavramını kullanılmaktadır.

Siber suç (*cybercrime*) "yasadışı olan ya da belirli taraflarca yasa dışı sayılan ve küresel elektronik ağlar aracılığıyla yürütülebilen faaliyetler" (Küçükvardar, 2018: 4) olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu suç türünün yasalar tarafından sınırları çizilmemiş, toplumsal normları içine alan ve istenmeyen, onaylanmayan eylemleri de içinde barındıran bir yapıya da sahip olduğu bilinmektedir.

Bilişim kavramı, belgeleme tekniği adı verilen bir yöntemin disiplin olarak kabul edilmesi ile doğmuş, günümüze kadar gelişmiş ve günümüzde de hızla gelişmeye devam eden bir kavramdır. İlk olarak bilginin saklanması ve erişimi gibi çalışmalar için kullanılan bu kavram, yaşanan teknolojik gelişmeler ile birlikte bir bilim haline gelmiştir. Kalay (2019: 133), bilişim kavramının Fransızca da *informatique* ve Türkçede *enformatik* biçiminde kullanılan bir kavramdan türetildiğini ifade etmektedir. İngilizce olarak da *information* sözcüğünden gelen bilişim kavramı

Türkçeye *enformasyon* biçiminde geçmiştir (Akbulut, 2017: 13; Dülger, 2020: 66). Daha sonra yabancı kökenli sözcük yerine bilişim kavramı tercih edilmeye başlanmıştır.

Türk Dil Kurumunda (TDK) ¹ enformatik, “İnsanoğlunun teknik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki iletişiminde kullandığı ve bilimin dayanağı olan bilginin özellikle elektronik makineler aracılığıyla düzenli ve akla uygun bir biçimde işlenmesi bilimi.” olarak tanımlanmaktadır.

Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) 1991’de değişikliğe gidilerek *bilgisayar kullanarak işlenen özel suçlar* yani *bilişim suçları* düzenlenmiştir. Ceza kanununda bahsi geçen suçlar tasnif edilirken “bilgileri otomatik işleme tutulmuş bir sistem” ibaresi kullanılarak, bir sistemden bahsedilmektedir. Bu sisteme ise bilgisayar ve veri kullanımı şekli ile ilgili olarak bütün bilişim cihazları dahil edilmektedir (Gökrem, 2000: 10-45).

Bilişim sistemine girme suçunun oluşması ve bir eylemin bilişim suçu olarak kabul edilmesi için sisteme girmenin hukuka aykırı olarak gerçekleşen bir eylem olması gerekmektedir (Kalay, 2009: 134). Öte yandan bilişim sisteminin sahibi izin vermediği durumda ya da başlangıçta rıza gösterse dahi sisteme giriş yapıldıktan sonra kişisel bilgiler veya kişisel sebeplerden dolayı kişinin sistemden çıkmasını istemesi durumunda sistem içerisinde kalmaya devam etmesiyle de suç gerçekleşmektedir.

3. NELER SİBER SUÇ?

Bir şeyin suç olup olmadığı yasalarca belirlenen bir husus olduğu ve yasalar tarafından yapılmaması gereken ya da yasal olarak belirlenmeyen eylemlerin, suç olarak kabul edilmediğinden daha önce bahsedilmiştir. Bu bağlamda nelerin siber suç olduğu önemli bir soru olmaktadır. Siber suçların neler olduğunu açıklamak için esasen yasal düzenlemelere bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda insanoğlunun sürekli olarak değişim ve gelişim içinde olması insan unsuru olan suçları da oldukça etkilemektedir. Özellikle siber suç, geçmişten günümüze oldukça değişmiş çeşitlenmiş ve değişmeye de devam etmektedir. Durağan olmayan bu süreç içerisinde toplulukların kendilerine özgü ya da evrensel birtakım kural yahut yasaları bulunmaktadır. Bu kural ya da yasalar çerçevesinde nelerin suç olduğu belirlenmektedir. Fakat toplumdan topluma yasaların, normların değişmesi hem suçların hem de cezaların farklı tasniflerine sebebiyet vermektedir. Hem bu duruma bağlı olarak hem de sınırlarını henüz net bir şekilde bilinmeyen sanal dünya değişimleri ile birlikte siber suç tasnifleri de farklılık göstermektedir. Çalışmanın bu bölümünde, siber suçların neler olduğu hususunda birkaç farklı sınıflandırma örneği verilerek TCK’ye göre siber suç üzerinde durulacaktır.

Erken dönem siber suçlar ile ilgili olarak yasal düzenlemeler araştırıldığında siber suç vakalarının belirleyici alt kümesini kanıtlayan iki önemli tüzüğün olduğu dikkati çekmektedir. Bu tüzükler; değerli bir şeyden belirgin biçimde yoksun bırakılan davranış ve mülkiyet suçu tüzüğü uyarınca hazırlanan iddianamelerdir. Bununla birlikte siber suç yasalarının mülkiyet hukukuna sık sık atıfta bulunarak geliştiği görülmektedir. Mülkiyet hukuku bağlamında siber suç yasalarına Bilgisayar Sahtekarlığı ve Kötüye Kullanımı Yasası (CFAA) ve Dijital Binyıl Telif Hakkı Yasası (DMCA) gibi tüzükler bulunmaktadır. Fakat mülkiyet temelli siber suç tüzükleri, çoğu elektronik iletişim yasal korumasında sınırlamalara yol açmaktadır. Telefon sahtekarlığı, posta sahtekarlığı, hırsızlık ve izinsiz girişler gibi eylemler içeren suç tüzüklerinin erken siber suç kovuşturmalarına kısmen karşılık geldiği görülmektedir. Bunların geneli ilk olarak mülkiyet suçları altındaki kavuşturmalarda yer almaktadır. Öte yandan 1900’lü yıllarda bu hususta bazı kanunlar öne çıkmıştır. Örneğin; 1973 yılında İsveç’in, Veri Koruma Kanununu çıkardığı, 1974 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin Özel Hayatın Korunması Kanuna yer verdiği, 1977 yılında Almanya tarafından Federal Veri Koruma Kanununun çıkarıldığı, 1978 yılında Fransa’nın, Bilişim, Fişyeler ve Özgürlükler Kanununu kabul ettiği ve 1979 yılında ise Lüksemburg’un bilgisayar uygulamalarına ilişkin bir kanun çıkardığı bilinmektedir.

Birçok ülke benzer yasalar ile hukuki yaptırımlarını genişletmiştir. Öte yandan suçların süregelmesi ve sürekli olarak değişiklik göstermesi durumunda yasal belirsizlikler dikkati çektiği için yasalarda da buna bağlı olarak değişime gitmek durumunda kalındığı bilinmektedir. Örneğin, yeni tüzükler ışığında bilgisayarlara yetkisiz giriş net bir şekilde suç olarak kabul edilmiştir. Artık suç kapsamı fiziki mülkiyet hakkından fikri mülkiyet hakkına da geçiş yapmıştır. Esasen Dijital Binyıl Telif Hakkı Yasası (DMCA) tüzüğü, fikri mülkiyete dayandırılmaktadır ve telif hakkı gündeme gelmiştir. Bu süreç içerisinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Elektronik Hırsızlık Yasası’nı (NETA) kabul ederek siber suça yeni bir nitelik kazandırmıştır (Burstein, 2003: 313-338; Akbulut, 2017: 30-37). Daha sonra 1984 tarihli Sahte Erişim Aygıtı ve Bilgisayar Sahtekarlığı ve Kötüye Kullanımı Yasası (CFAA) doğmuştur. Bu yasa erişimden kaynaklanan çeşitli cezai ihlalleri içermiştir ve kapsamında “virüs”, “solucan”, “Truva atı” zarar verici yazılımlar suç kategorisine alınmıştır. 1996 yılında Elektronik Casusluk Yasası (EEA) çıkarılmıştır ve ticari sırların ihlali suç sayılmıştır. O dönemler lisanssız programların kullanımı, kopya programlara erişim ve bu programların dağılımı ticari sırların ihlali altında suç olarak görülmüştür ve cezai uygulama örnekleri bulunmaktadır. Bu yıllardan sonra artan teknoloji kullanımı ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle birlikte birçok ülkede siber suçlar ile ilgili düzenlemeye gidildiği bilinmektedir.

¹ <https://sozluk.gov.tr/>, E.T. 09.11.2021.

Yukarıda bahsi geçen süreç zaman içerisinde bireylerin diğer birey ya da topluluklara karşı rahatsız edici eylemlerine bağlı olarak geliştirilmiş, genişletilmiştir. Günümüzde hala eylemlerin ve vakaların seyrinde değişikliklere gidilmektedir. Bunların çok çeşitli örnekleri bulunmaktadır. Aynı şekilde mevcut siber suçun sınırlarının ayrı bir bölüm olarak çizildiği örnekler de mevcuttur. Bu örneklerden birkaçı fikir vermesi açısından aşağıda verilmiştir.

S.M. Furnell'in (2001: 36), gözden geçirdiği (UK) *Birleşik Krallık Denetim Komisyonu (1998)* sınıflandırması:

- ✓ *Dolandırıcılık*: kişisel kazanç ya da menfaat için yetkisiz bilgisayara giriş, verilerin değiştirilmesi, yok edilmesi, kötüye kullanımı.
- ✓ *Çalmak*: veri ya da yazılımları çalmak.
- ✓ *Lisanssız yazılım kullanmak*: yasa dışı yazılım kopyaları kullanmak.
- ✓ *Kişisel verilerin kötüye kullanımı*: bilgisayar kayıtları ve veri ihlalleri arasında resmi olmayan *tarama* koruma mevzuatı.
- ✓ *Özel iş ihlali*: kuruluşun bilgi işlem olanaklarının özel kazanç için yetkisiz kullanımı veya yarar.
- ✓ *Hackleme*: Bilgisayar sistemlerine kasıtlı olarak yetkisiz giriş.
- ✓ *Pornografik materyal tanıtımı*: internetten pornografik materyal indirme tanıtımı vermek.
- ✓ *Virüs*: Bilgisayar sürecini bozmak maksadı ile programı dağıtan bir virüs.

Ngafeeson (2010), tarafından gösterilen Fraser'ın(1996) düzenlediği FBI'nın *Ulusal Suç Birimi* siber suç sınıflandırması şu şekildedir:

- ✓ Genel Anahtarlamalı Ağın İzinsiz Girişleri (telefon şirketi),
- ✓ Büyük bilgisayar ağı izinsiz girişleri,
- ✓ Ağ Bütünlüğü ihlalleri,
- ✓ Endüstriyel casusluk,
- ✓ Korsan bilgisayar yazılımı,
- ✓ Suçun işlenmesinde bilgisayarın önemli bir faktör olduğu diğer suçlar.

Bir farklı sınıflandırma da *Bilgisayar Güvenliği Enstitüsü (CSI) (CSI/FBI, 2001)*'nün sınıflandırmasıdır:

- ✓ Hırsızlık ve özel bilgiler,
- ✓ Veri veya ağların sabote edilmesi,
- ✓ Telekom dinleme,
- ✓ Dışarıdan gelen sistem sızması,
- ✓ Net erişimin içeriden suistimal edilmesi,
- ✓ Finansal dolandırıcılık,
- ✓ Hizmet Reddi,
- ✓ Sahtekarlık,
- ✓ Virüs,
- ✓ Yetkisiz içeriden erişim,
- ✓ Telekom dolandırıcılığı,
- ✓ Aktif telefon dinleme,
- ✓ Dizüstü bilgisayar hırsızlığı.

TCK'ye göre siber suç olarak kabul edilen fiiller, ilk olarak 765 sayılı TCK'da kendine yer edinmektedir (Açıkgöz, 2020: 45-59). 1 Haziran 2015 tarihinde siber suçlar, 5237 sayılı kanunla, topluma karşı suçlar bölümü düzenlenerek "bilişim alanında suçlar" olarak tasnif edilmiştir. Bunlar kısaca şu şekildedir:

- ✓ Bilişim sistemine girmek veya orada kalmak (m.243).
- ✓ Veri nakillerini teknik araçlar ile izlemek (m.244).
- ✓ Bilişim sistemini engellemek, bozmak, verileri yok etmek veya değiştirmek (m.245)

- ✓ Bankaya veya kredi kartlarının kötüye kullanılması (m.245).
- ✓ Yasak program veya cihazların üretilmesi ve ticareti.

TCK’de “bilgi alanındaki suçlar” dışında “diğer suçlar” olarak geniş anlamda bilgi suçuna dahil olarak görülen “özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar” da bulunmaktadır (Dülger, 2020: 236-237). Burada suç olarak kabul edilen verilerin ihlali, verilerin kötüye kullanımı, haberleşme ve özel hayatın gizliliğinin ihlalidir. Ayrıca TCK’nin çeşitli bölümlerinde siber suçlar ile ilgili olarak bilgi sistemleri vasıtasıyla olanaklı suç tipleri de yer almaktadır. Bu suçlar şunlardır:

- ✓ Haberleşmenin gizliliğinin ihlal edilmesi,
- ✓ Haberleşmenin engellenmesi,
- ✓ Hakaret etmek,
- ✓ Bilgi sistemi yolu ile hırsızlık,
- ✓ Bilgi sistemi yolu ile dolandırıcılık,
- ✓ Müstehcenlik,
- ✓ Kumar oynanması için yer ve imkan sağlamak.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’nun (BTK, 2019) siber suç tasnifi:

- ✓ Bilgisayar Sistemlerine ve Servislerine Yetkisiz Erişim,
- ✓ Bilgisayar Sabotajı,
- ✓ Bilgisayar Yoluyla Dolandırıcılık,
- ✓ Bilgisayar Yoluyla Sahtecilik,
- ✓ Bir Bilgisayar Yazılımının İzinsiz Kullanımı,
- ✓ Kişisel Verilerin Kötüye Kullanılması,
- ✓ Sahte Kişilik Oluşturma ve Kişilik Taklidi,
- ✓ Yasadışı Yayınlar,
- ✓ Ticari Sırların Çalınması,
- ✓ Terörist Faaliyetler,
- ✓ Çocuk Pornografisi,
- ✓ Hacking,
- ✓ Diğer Suçlar (Organ, fuhuş, tehdit, uyuşturucu, vb.).

Yukarıdaki sınıflamalardan da anlaşılacağı gibi sosyo-kültürel yapıların şartlarına, dönemin özelliklerine ve bu suçları işleyenlere göre konu ile ilgili sınıflandırmaların yapıldığı, zaman içinde ekleme ve çıkarmalarda bulunduğu dikkati çekmektedir.

4. SİBER SUÇLAR DÜNYADA NASIL BAŞLADI VE NASIL DEVAM ETTİ?

Ross’a (2010: 11) göre, David S. Wall isimli İngiliz uzman siber suç tarihinin üç farklı aşamaya bölünebileceğini savunmaktadır. Bunlar; (1) geleneksel ya da sıradan suçlar, (2) hibrit siber suçlar, (3) gerçek siber suçlar şeklindedir. Wall’ın (2007: 44-48) tasnif ettiği birinci nesil suçlar, ilk nesil siber suçlar olarak geçmektedir ki bu suçlar ayrı bilgi sistemleri içinde gerçekleşen suçlar yani iletişim ve bilgi sistemlerini kullanarak suç tasarlama, suça hazırlık aşaması gibi düşük uçlu siber suçlardır. İkinci nesil suçlar ya da hibrit suçlar, ücretsiz telefon görüşmeleri yapmak için telefon sistemlerini kırmak gibi bilgi işlem sistemlerine erişim sağlanarak işlenen suçlar yani ağlar arasında işlenen suçlar olarak kabul edilmektedir. Üçüncü nesil suçlar, ilk olarak 21. yy’da çevirmeli modem erişiminin geniş bant ile toptan değiştirilmesiyle gerçekleşmeye başlayan, gerçek siber suçlar olarak geçen, tamamen teknolojinin aracılık ettiği suçlardır. Bu suçlar spamlar, virüsler, vb. gibi yollar ile tamamen ağ teknolojileri vasıtasıyla gerçekleşmektedir.

Dünyada kayıtlara geçen ilk bilgi suçunun 1958 yılında Amerika’da gerçekleştiği bilinmektedir. Siber suçların tarihi 1960’lı yıllarda meydana gelen birtakım olaylar nedeniyle “bilgisayar suçları” ya da “bilgisayar ile ilgili suçlar” şeklinde basında yer alan ve bilimsel çalışmalarda çıkan yazılara dayanmaktadır. Savcılık tarafından takibe alınan ilk siber suçun Amerika’da 18 Ekim 1966 tarihli *Minneapolis Tribune* gazetesinde yayımlanan hesaba para aktarma ile ilgili bir haberle kamuoyuna duyurulduğu bilinmektedir (Dülger, 2012: 97).

Tarihte işlenen ilk bilişim suçları günümüzdeki şeklinden farklı olarak meydana gelmiş bulunmaktadır. Örneğin, bilişim suçu olarak bilinen suç ABD’de Bell telefon sisteminden bir kısım gencin telefon görüşmelerini ücretsiz bir şekilde yapmak için yeni yöntem arayışlarıyla başlamıştır (Kurt, 2005: 54). “Phreakers” adı verilen bu gençler işin eğlencesinde yer alırken yaptıkları eylemin suça meylettiklerinin farkında değillerdi. Bu gençler, aramalar arasındaki boşluklardan yararlanan yetenekli ve bilgili gençlerdi. Bu en eski Pekarlar’ın çoğu kısmen kör çocuklardı. “Phreaking” yani dolandırıcılık onlar için üstün olabilecekleri bir şeydi. Bu çocukların konuşmak için görmeye ihtiyaçları yoktu, duymaya ve elektronik bir yeteneğe ihtiyaçları vardı. Bu da zaman içinde onlar için doğal bir hobiye dönüştü. Amaçları teknolojiyi özgürleştirmekti (Mungo ve Clough, 1992: 3). Gençlerin eylemleri sadece kendi arkadaş çevreleri ile sınırlı kalırken bu süreçte telefon şirketlerini dolandırıyorlardı. Bu onlar için teknolojiyi özgürleştirmek iken suç işlediklerinin farkında değillerdi.

Phreaker’lar, uzun yıllar faaliyetlerini sürdürdü. Fakat Ekim 1971’de *Esquire* dergisi, onların habercisi olmuş ve Amerikan kamuoyuna bu durumu duyurmuştur. Ron Rosenbaum tarafından yazılan *The Secrets of the Little Blue Box* isimli makale ile kitlesel dolaşımında korsanlığın ilk açıklaması yapılmıştır. Rosenbaum, makalesi ile dolandırıcılık hareketinin popülerleştiricisi olarak görülmektedir (Mungo ve Clough, 1992: 4-6). Bu ilk nesil dolandırıcıların ilham kaynağı Mark Bernay’dır. Aslen gerçek isminin bu olmadığı ve takma isim kullandığı düşünülen Bernay, telefon kullanıcılarının ücretsiz arama yapmasını sağlayan mekanizması ile tanınmaktadır. Bu durum insanların sadece ücretsiz konuşma yapmasına fayda sağlamamış ayrıca *Ma Bell* isimli ünlü telefon şirketinin sistemi içerisinde elektronik geçit ve bölümler olduğunu da keşfederek sistemin açığını bulmuştur.

Geçmiş dönemlerde siber suçların yayılışında çok etkili olan *Captan Crunch* lakaplı Draper’in, bir makalesinde Phreaking ve Hacking taktiklerini uyuşturucu satıcılarının dünyasına ve yer altı dünyasına duyurduğu ileri sürülmektedir (Kurt, 2005: 55). Hapse giren Draper bilgilerini hapisanede de yaymaya devam ederek suçlulara telefonları dinlemeyi, güvenli devre kurmayı öğretmiştir. Sonraki yıllarda YIPL (Uluslararası Gençlik Parti Hattı) kurucularından olan A.Hoffman 1973 yılında Draper ile bağlantıya geçerek suç sayısının günden güne artışına sebep olan, TAP’yi (Teknolojik Yardım Programı) kurmuş ve telefon dinleme, phreaking teknikleri üzerine okuyucularıyla bilgi paylaşımında bulunmuştur.

Bir bilgisayar programcısı olan ve ilerleyen yıllarda sosyal bir fenomen haline gelen Bernay, zaman içinde merakını başka yönere çevirmeye başlamış ve yazdığı programlarla başka sistemlere girmeyi başarmıştır. Yaptığı şeyler ile yakalanmak istemeyen fakat başkalarını etkilemek isteyen Bernay hususi olarak arkasında ipuçları bırakmakta bunu da “*The Midnight Skulker*” imzası ile yapmaktadır (Mungo ve Clough, 1992: 18). Burada suçun evrimi gün yüzüne çıkmaya başlamıştır.1979 yılında yine Ron Rosenbaum yayınladığı bir makalesinde bilgisayara girme işini tarif etmiş ve bunu net bir şekilde adlandırmamıştır. Daha sonra Kurt (2005: 53) bu tarifi “hacking’den başka bir şey değil” şeklinde belirtmiştir.

Hacking, yani hacklemek olarak bilinen yeni nesil suç, fikri bir mülkiyet hırsızlığı ya da müseccel bilgilerin çalınmasıdır. Yetkisiz başka birinin bilgisayarına bağlanarak kişisel ya da ticari sırlar gibi özel bilgilere erişim sağlamak süratıyla gerçekleşmektedir. İlk *hack* olarak tanımlanan şey ilk nesil filmler olarak bilinmektedir. İlk nesil filmler de erkek hackerlar tanıtılmıştır. İkinci nesil filmlerde, bilgisayar korsanları tasnif edilmiş ve üçüncü nesil filmler de ise sanal ortamlar, hack ve hackerlar tanımlanmıştır (Ross, 2010: 27-28).

Öte yandan 1960 ve 1970 yılları arasında *Massachusetts Institute of Technology* (MIT) isimli enstitüde *Tech Model Railroad Club* (TMRC) akademik keşifler sayesinde, bilgisayar donanımı ve yazılımı icat edilme fırsatı yakalanmıştır. MIT öğrencileri bilgi ve becerileri ile ilk hackerlar olarak kabul edilmektedirler (Schell ve Martin, 2004: 4-5). O dönemde hack kavramı teknik odaklı bireyi temsil eden bir kavram olarak kullanılmıştır. Daha sonra bir grup haline gelen hackerlar, ilk olarak suç işlemek ya da suçlu olarak ortaya çıkmadıkları görülmektedir. Onlar sadece karşılaştıkları sorunları gidermeye çalışırken bir yandan da yeni yazılım türleri geliştirmeye çalışmışlardır. Serbestçe erişilebilir bir bilgi birikimi oluşturulmaya çalışırken bilgisayar kodlarını paylaşmaya başlamışlar ve böylece bir hacker grubu oluşturulmuştur. Bu grup amaçları ve ilkeleri doğrultusunda “beyaz şapkalı hackerlar” olarak adlandırılmıştır. Yukarıda daha önce bahsedilen Rosenbaum’un yazılarında yer verdiği hackerlar için ise siyah şapkalı hackerlar ifadesi kullanılmıştır.

1970’li yıllardan sonra Avrupa’da bahse konu suçların sayısı hızla artmaya başlamıştır. 1970’li yılların ortalarına gelindiğinde ise kriminolojik çalışmalar başlamış ve bilgisayar ile işlenen suçların artıyor olduğu tespit edilmiştir. Esas olarak bilişim suçlarının bilimsel ve genel öngörülerini 1980’li yıllara dayanmaktadır (Akbulut, 2017: 52-54). Kişisel bilgisayarların üretime ve kullanıma sunulmasıyla birlikte bilişim suçlarının da değişime uğradığı dikkati çekmektedir. Bilgisayarların sadece hukuka aykırı çıkar sağlama amaçları için kullanımı dışında kişilik haklarının ihlali gibi maksatlar ile de kullanılmaya başlanması bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir. Bu yıllarda bankamatiklerin, iletişim ağlarının kötüye kullanımı gibi birçok siber suç da yaygınlaşmıştır. 1988’e gelindiğinde siber suçların işlenmesinde kurtçuk ve virüslerin önemli bir tehlike oluşunun farkına varılmıştır.

1989 yılında büyük çaptaki ilk hack olayını Almanlar gerçekleştirmiştir. Yapılan araştırmalara göre ABD Savunma Bakanlığı dosyalarına erişmek için Alman hackerlar kullanılmıştır. 2002-2003 verilerine göre Almanya’daki

şirketlerin %50'sinden fazlası küçük çaplı siber saldırılara maruz kalmıştır (Karagülmez, 2005: 118). Fakat Almanya'da bu duruma rağmen, siber güvenlik kapsamında, bilişim suçları ayrı bir yasa olarak çıkarılmamış sadece Ceza Kanunu içerisinde düzenlemelere gidilmiştir.

1990'lı yıllarda hayatımıza giren bilgisayarlar ve bilgisayar ağları ile birlikte kullanımı yaygınlaşan "siber uzay" kavramı ve "siber ortam" denilen sanal bir dünyanın kapılarının açılmasıyla temelde sistemlerle ilgili çok daha fazla bilgi edinmeye yönelik saldırılar yapan bilgisayar korsanları(hacker) da hayatımıza girmiş oldu. O yıllarda bu tür saldırılar ego üzerine kurulu olurken büyük bir hızla gelişen teknoloji ile saldırıların hedefi de yön değiştirmiş ve günümüzde ekonomik getiriye dönüşmüştür (Parlak, 2016). Bu durum fail ile mağdur arasındaki fiziksel sınırları da ortadan kaldırmış ve suçu kolay işlenebilir bir hale getirmiştir. Artık bilgisayar korsanlığı boyutunu, amacını aşmış ve sınır tanımayan, illegal amaçlar için kullanılan bir suç dönüşmüştür.

Bu tip suçlara, *siber suç*, *dijital suç*, *bilgisayar suçu* gibi adlandırmalar yapılması, suç olan şeyin ne olduğu yahut ne olmadığı hususunda net tanımlamalar olmamasına rağmen suçun hedefi, işleniş biçimi vb. faktörlerle bilişim suçlarının çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. İçerisinde bulunulan ve bilgi çağı olarak adlandırılan bu dönemdeki hızlı gelişmeler *bilişim suçları* kapsamında birçok farklı şekillerde nitelik kazanan suçlarla karşı karşıya kalınmasına sebep olmuş ve olmaya da devam edecek gibi görünmektedir.

1990'ların ortalarında, internetin tam teşekküllü bir kamu ağı haline gelmesiyle birlikte bir siber alan olduğu fikri ortaya çıkmıştır. Bu fikir bizim karşımıza yukarıda bahsi geçen siber uzay kavramını çıkartmıştır. Siber uzay kavramını ilk kullanan kişinin William Gibson olduğu bilinmektedir (Agre, 2002: 149). Ünlü bilim kurgu yazarı olan Gibson'ın, *Neuromancer* isimli romanından gelen siber uzay kavramı, süreç içerisinde onun tanımından yola çıkarak akademik söylem ve kültürel alanlara konu olmuştur. Gibson'ın (1994: 51), "İnsan sistemindeki her bilgisayarın bankalarından soyutlanan verilerin grafik bir temsili" şeklinde nitelendirdiği "siber uzay" kavramı onun anlatımına göre rızaya dayalı bir halüsinasyon, tıpkı şehrin ışıkları gibi veri kümelerinden takım yıldızlara kadar uzanan ışık çizgileridir.

2000'li yıllara gelindiğinde bilişim suçları artmaya devam etmektedir. Artık bilişim suçlarının büyük bir kısmı ağlar aracılığı ile işlenmeye başlamıştır. Kredi kartlarının kötüye kullanımı, kişi verilerinin ihlali, özel verilere erişim, verilerin yayılması, tahribi, izinsiz dağıtımı gibi birçok suç eylemi gerçekleştirilmiştir (Akbulut, 2017: 53). Bu süreç içerisinde giderek hukuk, penoloji, kriminoloji, sosyoloji alanlarında siber suçlara yer verilmeye başlanmış ve günümüze kadar bu süreç devam etmiştir. Günümüzde siber suçun farklı boyutları, türleri kendini göstermektedir ve gelişen teknoloji ile birlikte bu husus sürmeye devam edecek gibi görünmektedir.

5. SİBER SUÇLARIN TÜRKİYE'DEKİ SEYRİ

Türkiye, ilk olarak 1987 yılında internet ile tanışmıştır. Bu gelişme, Ege Üniversitesi tarafından öncülük edilen, Türkiye Üniversite ve Araştırma Kurumları Ağı vasıtası ile gerçekleştiği bilinmektedir (Gökrem, 2000: 32). Ancak esas olarak Türkiye, 12 Nisan 1993 tarihinde Ankara-Washington arası kiralanan bir hat aracılığı ile kurulan bağlantı sayesinde interneti bünyesine almış ve Nisan 1993 tarihinden bu yana Türkiye internet ile bağlantılı bir duruma gelmiştir. Türkiye'nin internete ilk bağlantısı ODTÜ'den gerçekleştirilmiştir. 1996 yılına kadar internet bağlantısını sağlayan ODTÜ görevini Turnet'e bırakmıştır. 1999 yılında ise Turnet kapanmış ve TNet tüm Türkiye'ye internet hizmeti vermeye başlamıştır.

Türkiye'de 2000 yılına gelindiğinde internet kullanıcı sayısı iki milyon olduğu tahmin edilmektedir ve kullanıcı sayılarının büyük bir hızla arttığı öne sürülmektedir. Dünyada ise milyonlarca insan bilişim bağlantılı olan bu sistemin içerisinde paylaşımlarda bulunmaya, bilgi edinmeye ve alışverişlerini dahi bu sistem ile yapmaya başlamıştır (Akdağ, 2009: 36). Ülkemizde de seyir benzer şekilde gerçekleşmiş hatta internet kullanımı pek çok ülkeye göre çok daha hızlı yaygınlaşmıştır.

İnternet kullanımının küresel olarak istatistikleri incelendiğinde, en yüksek kitlenin Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu görülmektedir. Verilerden elde edilen bilgilere göre uzak doğu ülkelerinin de 2007 yılından itibaren internet ile yakından ilişkili oldukları görülmektedir. Türkiye'de de aynı şekilde internet kullanımı, yıllara göre hızlı bir artış göstermiş ve 2007 yılından sonra 16 milyon kullanıcı ile küresel olarak en fazla internet kullanıma sahip ülkeler arasında 17. ülke olarak sıralamadaki yerini almıştır (Akdağ, 2009: 37-39). 30 Haziran 2007 yılında *Miniwatts Marketing Group*² tarafından hazırlanan rapor, *Nielsen/NetRatings, International Telecommunications Union*, resmi ülke raporları ile birlikte bunun yanında diğer güvenilir araştırma kaynaklarına dayanarak, ülkemizde yıllara göre internet kullanımının hızlı bir yükseliş içinde olduğunu söylemek mümkündür. Sunulan istatistik ve verilere göre 2000 yılında internet kullanıcı sayısı 2 milyon iken 2004 yılına gelindiğinde 3,5 milyon arttığı, 2008 yılında 26 milyon 5 yüz bin kişiye ulaştığı bilinmektedir. Öte yandan 2008 yılından itibaren dünya genelinde internet kullanıcı

² 2007, Miniwatts Marketing Group, <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> E.t. 20.11.2021

sayısı ile Türkiye 13. sırada yer almaktadır. 2019 yılına gelindiğinde ise *M.Group Raporu*'na göre³, Avrupa ülkeleri arasında Türkiye, internet kullanıcısı oranında 3. sırada yer almaktadır.

İnternet kullanımının çok hızlı artıyor olması sanal alemde meydana gelen suç türleri ile ilgili yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesini zorunlu hale getirmiştir. O güne kadar suç kapsamında olan eylemlerin ihbar kapsamında birçok farklı kuruma çeşitli yollar ile iletilmesi, istatistiki verilerin tekdüze olması açısından sorun yaratmakta olduğu görülmüştür. Bu bağlamda siber suçlar, ilk olarak TCK literatürüne 2756 sayılı Kanunla *Bilişim Suçu* kavramı şeklinde girmiştir. Akademik kayıtlara bakıldığında bilişim suçu, bilgisayar suçları, siber suç gibi daha birçok kavram birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu kavramlar, bilişim alanındaki gelişmelere ve zaman içerisindeki işlenen suçlara göre değişiklik göstermektedir.

Bilgisayar suçları ile ilgili ilk düzenlemeler yapıldığı dönemde internet ve iletişim günümüzde olduğu kadar yaygın olmadığı için bu iki kavram bazen birbirinin yerine kullanılmıştır. Bilişimin bir parçası olan internette işlenen ve siber suç tanımlarının içine girmeyen suçlar da bulunmaktadır. Bu suçlar verilerin işlenmesi ile ilgili değil iletimi ile ilgilidir ve bu suçların tamamının siber suç kavramı ile açıklanması mümkün değildir. Bilişim teknolojileri ile bilgisayar suçlarının dışında başka suçların da işlenebiliyor olması, farklı suç saha ve kategorilerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Tıpkı dünyada olduğu gibi Türkiye'de de internet kullanımının artması ile birlikte siber suçlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye'de siber suçun ilk örneği, rehber öğretmeni olan Özgen İmamoğlu'nun çocukların pornografik görüntülerini çekip internet vasıtası ile satmak iddiasıyla yakalandığı olay olarak gösterilmektedir (Kurt, 2005: 54). Ancak o dönem TCK'deki bilişim suçlarının çerçevesi net değildir. Türkiye'nin tescilli ilk hackerı Tamer Şahin olarak tarihe geçmiştir. Şahin, 2002 yılında Bill Gates ile Steve Ballmer'in e-postaları ve dokümanları gibi belgeler Microsoft Bilgisayar sistemlerine giriş yaparak internette yayınlamıştır. Ayrıca Şahin, Türkiye'nin ilk yerli bilgi güvenliği yazılımının (Mind-wall IDS) geliştiricisi olarak da bilinmektedir (Yazıcı, 2012: 14).

Sanal alemdeki suç işleme oranları yıllar içerisinde git gide artış göstermiştir. Geçmiş yıllara bakıldığında eldeki ilk verilere göre 1998 yılında Türkiye'de işlenmiş olan siber suç dosya sayısı sadece 5 iken 2001 yılında bu sayının 136'ya yükseldiği görülmektedir. Türkiye'de siber suçların, sahtecilik, yasadışı yayınlar (müstehcen yayınlar), dolandırıcılık, bilgisayar sabotajı gibi suçlar üzerinden geliştiği görülmektedir (Tanyeri ve Civelioğlu, 2007: 98).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB), İnternet Daire Başkanlığının⁴ (İDB, 2008: 33) 23.11.2007 ve 01.11.2008 arasında gelen ihbarlar olarak hazırladığı rapora göre, internet ağında kanun dışı olan içeriklere ilişkin 28 bin 595 ihbar yapıldığı görülmektedir. Ancak, ihbarların sadece 14 bin 503'ü için işlem başlatıldığı ve ihbarların birçoğunun müstehcenlik üzerine yapıldığı ve sayısının 8 bin 498 olduğu bilinmektedir. Öte yandan en az yapılan ihbarların, sağlığa zarar veren tehlikeli madde teminiyle ilgili olduğu ve sayısının 67 olduğu görülmektedir.

Kaçakçılık ve organize suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı (KOM) 2008 raporuna⁵ göre, Türkiye' de siber suçlar ile ilgili yapılan çalışmalarda karşılaşılan suç türleri şu şekildedir:

- ✓ İnteraktif banka dolandırıcılığı,
- ✓ Banka veya kredi kartı dolandırıcılığı veya sahteciliği,
- ✓ Hesap bilgileri ve kart bilgilerinin bilişim sistemleri ile elde edilmesi,
- ✓ ATM ve diğer sistemler üzerinden finans, şifre bilgilerinin elde edilmesi amacıyla bilişim sistemlerine sızılması,
- ✓ Bilişim sistemlerine girme, sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme,
- ✓ Zararlı programlar ile bilişim sistemlerinde kullanılan yazılımların kırılması veya çalınması olaylarıdır.

Çığır İlbaş ve Mehmet Ali Köksal (2011) tarafından hazırlanan *Türkiye Bilişim Suçları Raporu, 1990- 2011 Temmuz* isimli raporda 1990 yılından 2011 yılına kadar Türkiye'de işlenen siber suçlar incelenmiştir. Bu raporda Türkiye'nin ilk siber suç haritası çıkartılmış (TBD, 2011: 14) olup hazırlanan rapora göre, Türkiye'de mahkeme kayıtlarında geçen ilk siber suç 1990 yılında işlenmiştir. Türkiye'nin bilişim suçu profiline katkı sağlayan bu çalışmada kullanılan dava dosyalarının kanunları aşağıdaki gibi verilmiştir:

- ✓ Kişisel veriler ile ilgili suçlar (TCK m. 135,136,137,138).
- ✓ Nitelikli Hırsızlık (TCK m.142/2.e).
- ✓ Nitelikli Dolandırıcılık (TCK m.158/1.f).
- ✓ Müstehcenlik (TCK m.226).

³ 2019, Miniwatts Marketing Group <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe> E.t. 20.11.2021

⁴ Günümüzde İDB ve TİB, BTK altında birleştirilmiştir. İDB ve TİB tarafından hazırlanan güncel raporlar BTK'nın resmi sitesinde verilmektedir. tib.gov.tr

⁵ <https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/lcSite/kom/YAYINLARIMIZ/T%C3%9CRK%C3%87E/2008%20RAPORU%20T%C3%9CRK%C3%87E.pdf>

- ✓ Yetkisiz Erişi (TCK m.243).
- ✓ Sisteme ve veriye müdahale (TCK m.244).
- ✓ Banka ve kredi kartlarının kötüye kullanılması (TCK m.245).
- ✓ Manevi mali haklar, koruyucu programları etkisiz kılma (FSEK m.71,72,73).
- ✓ 5651 Sayılı kanuna muhalefet.

Bu kanunlar ve kanun maddelerince incelenen dava dosyaları ışığında hazırlanan raporda, en çok dosya %57 oranında “banka ve kart” daha sonra %17 oranında bilişim sistemi dosyaları olmuştur. Bu sırayı telif hakları, müstehcenlik, çocuk istismarı, kişisel veriler takip etmiştir. Yıllara göre ayrılan suçlar baz alındığında toplam davalardaki en büyük oranı “banka ve kredi kartı” suçlarının oluşturduğu tespit edilmiştir. Eldeki verilere göre 1990 ve 2003 yılları arasında toplam 389 adet bilişim suçu davası varken bu sayının 2004 yılında 429’a yükseldiği görülmektedir. İlbaş ve Köksal (2011: 170) bu artışın sebebinin internet kullanımının artışına bağlamaktadır. 2003 yılından sonra siber suçlarla ilişkili dava dosyalarının arttığı gözlemlenmiştir. Bu artışta TCK’nin 12.10.2004 tarihinde siber suçlara özel ilk yasal düzenlemeyi yapmış olması etkili olmuştur.

Jandarma Genel Komutanlığı’nın 2020 Yılı Faaliyet Raporuna göre son yıllarda siber suçlarda önemli oranda artış olduğu görülmektedir. Raporla göre 2020 yılında 2019 yılına oranla siber suçlarda %229, siber suç şüpheli sayısında ise %304 artış olduğu tespit edilmiştir.

6. SİBER SUÇLAR NEDEN ARTTI?

Geçmişten günümüze insanlık, farklı farklı dönemlerden geçmiştir. Bazı dönemler insanlık tarihinin büyük değişim ve gelişim noktaları olarak kabul edilmiştir. Fukuyama (2018: 47), insanlık tarihini beş döneme ayırmaktadır. Doğada yaşayan ilk insan grupları avcı- toplayıcı toplum olarak bilinmektedir. Avcı ve toplayıcı olan toplum “*Toplum 1.0*” şeklinde nitelendirilmektedir. İnsan topluluklarının yerleşik hayata geçmesi ile birlikte tarıma dayalı bir ulus inşası gerçekleşmeye başlamış ve tarıma dayalı toplumlar “*Toplum 2.0*” olarak nitelendirilmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte toplumlar sanayi toplumuna geçmiş ve teşvik eden bir toplum olarak “*Toplum 3.0*” şeklinde adlandırılmıştır. Daha sonra yaşanan bilgi toplumu “*Toplum 4.0*” şeklinde adlandırılmıştır. Son dönemde ise merkeze insanı koyan bir toplumu hedef edinen ve “*Toplum 4.0*” üzerine kurulan toplum ise “*Toplum 5.0*” olarak kabul edilmektedir. Toplum 5.0’in asıl amacı ekonomik kalkınma ve sosyal sorunların üstesinden gelerek insanlığın rahat ve aktif bir yaşam sürmesi olmuştur. Yeni bir bakış açısı olan “*Toplum 5.0*” Japonya kaynaklıdır. Japonya insan merkezli bir toplum olarak “*Toplum 5.0*” biçiminde adlandırdığı toplum için “*Süper Akıllı Toplum (Super Smart Society)*” adını da kullanmaktadır.

Süper akıllı toplum, Endüstri Devrimi ile yakından ilişkili olan bir toplumdur. 18. yüzyılın ortalarında başlayan ve hala devam etmekte olan endüstriyel gelişmeler, dört evrede ele alınmaktadır (Saracel, 2020: 27- 29). Bunlar; ilk olarak toplumların tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş yaptığı, ilk önemli teknolojik alet olarak buhar motorunun icat edildiği, makine ve fabrikalarda büyük değişimlerin yaşandığı *Endüstri 1.0*; elektrik gücü otomatik operasyonların gelişmesi ile birlikte ilk otomobil üzerinde çalışılması, telefon ve telgrafın icadı gibi gelişmelerin olduğu *Endüstri 2.0*; ilk bilgisayarların icadı, seri üretime geçiş ile birlikte *Dijital Devrim* olarak adlandırılan *Endüstri 3.0* ve 2011 yılında *Industrie 4.0* isimli girişimin fikri ile yaygınlaşan, Siber-Fiziksel Sistemlerin (CPS), Nesnelerin İnterneti’nin (IOT), Bulut Bilişiminin (Cloud), akıllı teknolojik ürünlerin ve birçok ileri düzey teknolojik gelişmelerin içinde bulunduğu ve kullanıldığı, *Endüstri 4.0*’dir. Bu üç önemli devrimden en farklı olanı *Endüstri 4.0* olarak görülmektedir.

Endüstri 4.0, Almanya’da tartışma konusu olmuş ve ilk kez 2011’de gerçekleştirilen Hannover Fuarı esnasında gündem olmuştur. Dördüncü Sanayi Devrimi olarak görülen devrim, sanal ve fiziksel imalat sistemlerinin bir araya geldiği ve kişiye özel üretimlerin gerçekleştiği bir devrim olarak tasnif edilmektedir. Fiziksel, dijital, biyolojik ve birçok alanın etkileşim içinde olduğu bu devrim diğer devrimlere nispeten çok daha geniş ölçekli ve hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir (Schwab, 2018).

Endüstri 4.0 ile yaşanan gelişmeler beraberinde, insansız teknolojiler olarak tanımlanan *Endüstri 5.0*’i getirmiştir. Endüstri 5.0 ise *Toplum 5.0*’ı ortaya çıkartmıştır. İlk kez 2017 yılında Almanya’da gerçekleşen CeBIT fuarında ortaya atılan Toplum 5.0 felsefesi, 2016’da Japonya Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır (BTK, Toplum 5.0, t.y.). Bu toplum bilgi toplumunun birikimine dayanmaktadır. Merkeze insanı alan bu toplumda kullanılan; Nesnelerin İnterneti (IoT), Büyük Veri (Big Data), Kablosuz Ağ Sensörü, Bulut bilişimi (Cloud), makineler arası iletişim (M2M) gibi birçok teknolojik gelişme bir arada bulunmaktadır.

Süper Akıllı İnsan olarak adlandırılan dönemde, yukarıda bahsi geçtiği gibi teknolojik alanda büyük gelişmeler yaşanmıştır. Günümüze kadar olan süreçte sürekli olarak yenilik ve ilerleme içinde olan insanlık, çağa uyum sağlamak ve gelişmelerden faydalanmak amacıyla giderek teknoloji ve bilişimle iç içe olmuştur. Teknolojinin siber

dünyanın kapılarını aralaması, bireyleri de bu dünyanın içine almaya başlaması sadece ekonomik, sosyal, politik alanları etkilemekte ayrıca suç ve suç eylemlerinin de değişimine neden olmaktadır.

Endüstri 2.0 ile birlikte hayatımıza giren bilgisayarlar ve devamında zaman ve mekan kavramını ortadan kaldıran internet, suçun şeklini de değiştirmiştir. Günümüzde diğer suçlardan farklı olarak karşımıza çıkan siber suç, gün geçtikçe artış göstermiştir. Bu artışın sebebi ise oldukça önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle siber suçların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan yukarıda bahsettiğimiz toplumsal dönemler, sanayi devrimi dönemleri sadece siber suçların oluşumuna kapı açmamış giderek artmasında da önemli roller oynamıştır.

Bilişim teknolojileri ile birlikte internete erişim gün geçtikçe kolaylaşmış ve yaygınlaşmıştır. Özellikle *Toplum 5.0* olarak adlandırılan günümüzde mevcut kullanıcıların yeni teknolojik aletlere uyum sağlama çabası ve Covid-19 salgının küresel çapta yarattığı etkiyle birçok kişinin ilk kez internete bağlanması ve sanal dünya ile tanışması gerçekleşmiştir. Bu durum doğal olarak internet kullanımını ve birçok bilişim sistemli araçların kullanımını arttırmıştır. We Are Social ve Housuite tarafından yayınlanan *Digital 2021: Global Overview Report*⁶ isimli rapora göre, dünyanın %59,5'i internet kullanırken %66,6'sı mobil kullanmaktadır. Dünyanın %92,6 'sı mobil cihazlar ile internete erişmektedir (Kemp, 2021; We Are Social ve Housuite, 2021a: 8-46). Dünya üzerinde internet kullanımı yıllık olarak %7,3 oranında artmaktadır. Türkiye'de ise *Digital 2021: Turkey* raporuna göre 2020 ve 2021 arasında internet kullanımını %6 artmıştır. Ocak 2021 de Türkiye'de toplam 65,80 milyon internet kullanıcı bulunmaktadır. Türkiye'nin nüfusunun bu dönemde 84,60 milyon nüfusa sahip olduğu düşünüldüğünde internet kullanıcılarının oranı oldukça yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir. Türkiye'de mobil ile internet erişimi ise 2020 ve 2021 arasında %2,7 artış göstermiştir. Esasen mobil bağlantıların aynı kişi tarafından birçok kez farklı cihazlar ile sağlanması düşünüldüğünde mobil bağlantılar tahmini olarak nüfusun %100'ünü aşabilir. Öte yandan Türkiye'de 16 ve 65 yaş arası internet kullanıcıların günlük internet kullanımları ortalama 7 saat 57 dakika olduğu belirlenmiştir (We Are Social ve Housuite, 2021b).

Yukarıdaki veriler son dönemde internet kullanımının ne derece arttığını ortaya koyarken bilişim suçlarının artmasını da tahmin edilebilir hale getirmektedir. Özellikle Toplum 5.0'da yaygınlaşan, Nesnelerin İnterneti (IoT), Büyük Veri (Big Data), Kablosuz Ağ Sensörü, Bulut bilişimi (Cloud), gibi teknolojik gelişmelerin kullanılması siber suçların yaygınlaşmasında oldukça etkili olmuştur. Örneğin, tüm izleme cihazları, sensörler, bioçipler veya erişim sistemleri, bilgisayarlar ya da akıllı cihazları birbirine bağlayan ya da veri paylaşımını sağlayan Nesnelerin İnterneti (IoT) teknolojisi, uzaktan birçok erişime kapı açmıştır (Oral ve Çakır, 2017: 173). Bu da verilerin gizliliğini ihlal etme niyetinde olanlar için esasen bir fırsattır. Ayrıca birbirine bu sayede bağlı olan cihazların herhangi birinin sadece tek bir sistemine erişim sağlamak diğer cihazlara da erişim sağlamak anlamına gelmektedir. Kullanıcılara büyük bir kolaylık sağlayan bu teknoloji, aynı şekilde bu teknolojiyi kullanan birey ya da şirketlere yönelik siber saldırılar için de büyük bir kolaylık sağlamaktadır.

Holst'a (2021) göre, tüketici sektöründe IOT ile bağlantılı cihaz sayısı 2030 yılında 3 kat daha fazla olacaktır. Bu gelişmeler insanların hayatlarını kolaylaştırdığı gibi siber suçları ya da saldırıları da daha kolay hale getirmekte ve bireyleri ya da şirketleri bu saldırılara açık hale getirmektedir. Siber suçun artışında erişim kolaylığı ve sanal dünyada yakalanmama olasılığının daha az olması suç eğilimli bireyler için çekici bir faktör olmuştur. Sanal dünya içinde fiziki varlığın önemini olmaması, zaman ve mekan kavramının ortadan kalkmış olması, suç işleyecek birey ya da suçlu birey için riski diğer geleneksel suçlara ilgiyi nispeten oldukça aza indirmiştir. Bu da bireylerin eski ya da geleneksel suçlar olarak nitelendirilen suçları terk ederek siber suçlara yönelmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

IOT tarafından toplanan verilerin ya da birçok özel yahut kişisel verilerin Bulut bilişimi depolanmasını sağlamaktadır. Son yıllarda birçok alanın online platformlara taşınması, veri kullanımında artışa neden olmuştur. Dolayısıyla verilerin artışı Bulut Bilişime ihtiyacı arttırmıştır (BTK, Bulut Bilişim, 2013). Sistem güncellemeleri ve sistem açıklarına bağlı olarak siber suçlara ortam hazırlayan bu teknolojinin kullanımı yaygınlaştığı sürece siber suçlarda da artış yaşanabilecektir. Son veriler göz önünde bulundurulduğunda yetkisiz erişim siber suçlar arasında genellikle ilk beşte yer almaktadır. Bu tür teknolojilerin varlığı sistemlere, verilere ve birçok şeye erişime fırsat sağlarken siber riskleri de oldukça arttırmaktadır.

Öte yandan STM Teknolojik Düşünce Merkezi tarafından hazırlanan *Ocak- Mart 2020 Siber Tehdit Durum Raporu*⁷'nda koronavirüs hastalığı (Covid-19) ile birlikte siber saldırılarda artış olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda koronavirüs hastalığı ile ortalama adı verilen siber saldırılarda artış olduğu gözlemlenmektedir. Virüsün yayılması hususunda ortaya çıkan siber tehditleri; uzaktan çalışma, internet dolandırıcılıkları ve casusluk saldırıları şeklinde sıralayan STM 'ye (2020: 31) göre, virüs ile birlikte paralel bilişim kanallarının sıklıkla kullanılması, online satış sitelerine yönelerek dolandırıcılığa maruz kalınması, koronavirüs hastalığı temalı sahte linklerin, ilintilerin yahut uygulamaların ortaya çıkması gibi durumlar değerlendirilerek siber saldırılarda artış olduğu tespit edilmiştir.

⁶ <https://datareportal.com/reports/digital-2021-turkey> E.t. 12.11.2021

⁷ <https://thinktech.stm.com.tr/tr/siber-tehdit-durum-raporu-ocak-mart-2021>

Avrupa Birliği Polis Teşakilatı'nın (Europol, 2021) *Internet Organised Crime Threat Assessment*⁸ raporuna göre, siber suçlar en çok internet alt yapısı iyi olan ve online ödeme sistemlerinin olduğu, AB Üye Devletleri gibi büyük ülkelerde sorun oluşturmaktadır. Bu bağlamda internet alt yapısının iyileştirilmesi ve her türlü ödeme işleminin online sistemler ile gerçekleştirilebilmesi siber suçların artmasına neden olmaktadır. Öyle ki Covid-19 hem iş dünyasını hem toplumsal yaşamı dijital bir dönüşüme zorunlu kılmıştır. 2020 yılının ilk çeyreğinde dünya çapındaki temassız ödemeler %40 oranında artış göstermiştir. Bunun yanı sıra Türkiye'de de online alışverişler salgın öncesi döneme kıyasla yaklaşık %70 oranlarında artış göstermiştir⁹ (EY Türkiye, 2021). Bilişim sistemleri ve internet kullanımı, bu süreçte bilinçli veya bilinçsiz birçok insanı kendine çekmiştir. Bu durum da yine siber suçların artmasına zemin hazırlamıştır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki teknoloji kullanımındaki bilgi güvenliği ile ilgili kısıtlamalar, bilişim suçları ile mücadelede kuruluş ve kolluklarının kapasite olarak yetersiz kalması, bu alanda profesyonel ve uzmanlaşmış personellerin çok fazla olmaması, suç analizleri ile ilgili olarak yeterli düzeyde akademik çalışmaların üzerinde durulmaması siber suçların artışına neden olduğu *Jandarma Genel Komutanlığının 2018 Raporu*'nda¹⁰da belirtilmektedir.

7. SİBER SUÇLAR NASIL ÖNLENEBİLİR?

Sürekli olarak değişen ve gelişen dünyamızda yaşanan birçok problemin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Günümüzde bu problemlerden en çok karşılaşılan ve ilerleyen süreçte daha fazla yaygınlaşması muhtemel olan siber suçların önüne geçmek de bu süreçte daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Her geçen gün farklı biçimleri ile karşılaşılan siber suçlarla mücadele, sanal dünyada gizlenmenin daha kolay olmasından dolayı diğer suçlara nispeten çok daha zordur.

Siber suçların önlenmesi söz konusu olduğunda karşılaşılan ilk kavram siber güvenlidir ya da dijital güvenlik olmaktadır. Siber güvenlik alanında ülkemizde ve birçok devlette çok çeşitli politikalar, uygulayıcı kurumlar, siber suçlarla mücadele çalışmaları ve sözleşmeler bulunmaktadır. Bu çalışmada siber suçların önlenmesi konusu politikalar, uygulayıcı kurumlar, siber suçlarla mücadele çalışmaları ve sözleşmeler kapsamında değil öneriler niteliğinde ele alınmaktadır.

Siber güvenliğin birçok boyutunun olmasına karşın yedi prensipten bahsedilse de bilgi güvenliğinin ana unsurları *gizlilik, erişebilirlik ve bütünlük* şeklinde özetlenebilir. Bahsedilen bu temel prensip kısaca CIA şeklinde tanımlanmaktadır. Bilginin gizliliği (*confidentiality*), sadece bilgisayara erişim izni olan kişiler tarafından kullanılmalıdır. Erişebilirlik (*availability*), bilişim sistemlerinde bulunan bilginin sadece yetkisi olan kişiler tarafından görüntülenebilmesidir. Bilginin bütünlüğü (*integrity*) var olan bilginin değiştirilmemiş, bir kısmının veya bilginin tamamının silinmemiş olmasıdır. Bunların yasa dışı olması durumunda ise siber suç meydana gelmektedir. Siber suç, sadece bunların aşılması durumunda meydana gelen sistemlerden bilgi çalma, silme, izinsiz erişim gibi eylemlerle sınırlı değildir. Gün geçtikçe gelişen teknolojinin sunmuş olduğu birçok kolaylıkla siber suç da farklı farklı nitelikler kazanmıştır. Günümüzde geniş bir nitelik kazanan siber suça karşı alınan önlemler de yani siber güvenlik sistemleri de gelişme göstermiştir (Yıldız, 2014: 59; Aslay, 2017: 24-28; Başaranoğlu, 2019). Yıllar içerisinde bu durumun büyük bir tehdit olacağı dünya tarafından kabul görmeye başlanmıştır. Daha etkin savunma sistemlerinin kurulması, saldırıların gerçekleştiği anlarda tespit edilebilmesi gibi çeşitli çalışmalar gündeme gelmeye başlamış ve siber güvenlik politikalarının geliştirilmesi önemli hatta zorunlu bir hal almaya başlamıştır. Bu politikalar gün geçtikçe geliştirilmiş olmakla birlikte her geçen gün daha da hızlı geliştirilmeye devam etmek zorunda kalmaktadır.

Siber güvenlik, bilişim sistemlerine kötü amaçlı saldırı risklerini azaltmayı içermektedir. Fakat siber güvenlik her ne kadar gelişmiş olsa da siber suç verilerine bakıldığında yeterli olmadığı görülmektedir. Hatta siber saldırıların riskleri siber güvenlikler ile ilişkili olarak artış gösterdiği için siber güvenliğin son zamanlarda siber suçların problem olması kadar büyük bir sorun haline geldiği de dikkatleri çekmeye başlamıştır. (Amoroso, 2007: 2-3). Buna göre siber saldırılar çeşitlendikçe, siber güvenlik probleminin de büyüyeceği göz önüne alınarak tedbirlerin bilimsel çalışmaların ışığı altında artırılması gerekecektir.

Güvenlik alt yapılarının güçlendirilmesi adına CIA (gizlilik, bütünlük, erişebilirlik) üçlüsünün önemli bir bileşen olarak ele alınması gerekmektedir. Bu alanların dışında kalarak siber güvenliği sağlamak amacıyla sadece bilişim teknolojilerini devreye sokmak yeterli değildir (Yıldız, 2014: 62). Bu noktada siber suçların nasıl önlenilebileceği sorusu önem arz etmektedir.

İlk olarak siber suçları önlemek için siber suçluları tutmak, yaptırım yahut cezalar ile caydırmak mümkün ama düşük bir ihtimaldir. Siber suçları engellemenin yolu suçlulardan değil güvenlikten geçmektedir. Siber suçlar ancak siber güvenlik arttırıldıkça ve gereken önlemler alındıkça azaltılabilir. Çünkü herhangi bir suçu, suç eylemini tamamen

⁸ <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/iocta-report>

⁹ https://www.ey.com/tr_tr/ey-turkiye-yayinlar-raporlar/covid-19-sonrasi-bilgi-teknolojilerinin-dijital-dunyada-yeni-rolu E.T. 11.11. 2021

¹⁰ <https://www.jandarma.gov.tr/indirilebilir-icerikler> E.T. 11.11.2021

ortadan kaldırmak neredeyse imkansızdır. Siber suçları önlemek, siber suçlara meyli azaltmak, yetkililerin alacakları önlemlerle daha kolay gerçekleşecektir. Siber güvenliği arttırmak ve mümkün önlemleri almak kadar kullanıcıların bu tehditlere karşı bilgilendirilmeleri, farkındalıklarının artırılmaları da önem arz etmektedir.

Siber suçları önlemek için sadece devlet tarafından alınan önlemler ya da yasal cezaların yeterli olmadığı fark edildiğinde birey ve kurumların kendi güvenliklerine önem vermeleri ve kendileri için önlemler almaları gerektiği de fark edilmiş olacaktır. Bu noktada atılması gereken ilk adımlardan birisinin, bireylerin kurumların bilişim sistemlerinde *fire Wall* isimindeki güvenlik duvarı yazılımları kullanmasının gerekliliğidir. Birey ya da kurumların güvenlik açısından kurdukları her yazılımın güncelliğine önem vermeleri gerekmele birlikte her yazılımın açığı ve eksiğinin bulunduğu da dikkatlerden kaçırılmadan hareket edilmelidir.

Bu noktada en büyük görev uzmanlara düşmektedir. Program ya da bilişim mühendislerinin en az istismar edenler kadar hatta onların çok ötesinde yaygın olarak kullanılan ya da kullanılabilir programların açıkları üzerinde çalışmalar yapmaları, devletin de bu alandaki uzman kadrolarını genişletmesi gerekmektedir. Bilişimde dünyası çok hızlı geliştiği için kesin çözüme ulaşılamasa da “en iyi güvenlik” amaçlanmalıdır (Dülger, 2012: 681-684). Öte yandan test edilen sistemlerin açıkları en aza indirildiği için öngörülen saldırılara karşı daha güvenilir olacaklarından birey ve kurumlar test edilen bilişim sistemlerine yöneltilmelidir. Her birey gerçekleştiremeye dahi her şirket ve kurum mutlaka güvenlik uzmanı ile yazılı bir sözleşme çerçevesinde anlaşmalıdır. Test süreçleri ile ilgili olarak da devletin yasal düzenlemeler yapması gerekmektedir. Dülger’e (2012: 685) göre, bu yasal düzenlemeler bilişim suçlarına yönelik cezalarda yapılmak yerine “bilişim sistemleri güvenliği konusunda bir yönetmelik” çıkarılmadır.

Daha önce de bahsedildiği gibi siber suçları önlemek, alınan önlemlerden geçmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi ve alınması gereken çok sayıda unsur bulunmaktadır. Bunların her birine değinmek bu çalışma için mümkün olmamakla birlikte birkaç önemli nokta üzerinde durulabilir. Bir önceki bölümde bahsedildiği gibi günümüzde farklı cihazlar üzerinden internet kullanımının hızlı artış göstermiş olması, internet kullanımına olan ihtiyacın da artış göstermiş olduğunu ortaya koymaktadır. Dijital dünyanın getirisi olarak bireyler buldukları her alanda internete erişmek istemektedirler. Çoğu kez kişisel veri bağlantıları olmayan bireyler halka açık, ücretsiz WiFi bağlantı noktalarını kullanmaktadırlar (Altun, 2016: 96- 102). İnternet erişimi için kamuya açık, ücretsiz WiFi noktalarına bağlanmak siber saldırılar için açık bir kapı olmaktadır. Kişisel verilerin gizliliğini korumak ve ekonomik kaybın önüne geçmek için bu tür güvensiz WiFi noktalarına bağlanmaktan kaçınmak siber güvenlik için son derece önemli bir husustur.

WiFi ile ilgili olarak bir diğer husus ise pos cihazlarıdır. Günümüzde seyyar pos cihazları oldukça popüler kullanım alanlarına sahiptir. Bu cihazların hepsi WiFi ile bağlantılı olup cihazların kullanımı kartlar açısından son derece risklidir. Okutulan her kartın bilgilerinin aktarımı günümüz şartlarında mümkün olup siber saldırılar için bir fırsat yaratmaktadır. Covid-19 nedeni ile kredi kartlarının kullanımının da artması ile banka/kart suçlarının da arttığından yukarıda bahsedilmişti. Bu bağlamda kartların kullanımına ve özellikle kart bilgilerinin cihazlarda kayıtlı olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Hiçbir sistemin tam olarak güvenli olmadığı, teknolojinin hayatımızı kolaylaştırdığı kadar riskleri de beraberinde getirdiği hafızalardan uzak tutulmamalıdır.

Öte yandan internette en çok kadınların ve çocukların mağdur olduğu bilinmektedir. Maalesef çocuklar genellikle internette güvenlik kavramını ve nelere dikkat etmesi gerektiğini yeteri kadar bilmemektedirler. Öte yandan günümüzde çocukların mobil cihazlara ve internete ulaşım oranlarının yüksek seviyelerde olduğu, bu durumun onların sosyal hayatlarını ve sağlıklarını son derece olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Çocukların teknolojiyle iç içe olmalarının sadece çocukları değil ailelerini ve aileleri ile olan ilişkilerini de etkilediği görülmektedir. Çocukların bilişim teknolojilerini bilinçsiz bir şekilde kullanmaları, ebeveynlerin gerekli önlemleri almaması/alamaması çocukları siber suçlar maruz kalmaya açık hale getirmektedir. Bu yüzden bilişim teknolojilerinde çocuklar için hazırlanan güvenli program ve yazılımlar kullanılmalı çocukların kullandıkları alanların ebeveynlerden farklı olması önemli bir önlem olacaktır. Anne babaların kişisel verilerinin çocuklar tarafından bilinçsizce paylaşımı siber suça ortam hazırlayabildiği gibi çocukların ne olduğunu bilmedikleri görsel yerlere tıklamaları sonucu bilişim sistemlerine yönelik saldırılara kapı açabilmektedirler (Altun, 2016). Devlet tarafından çocuklar için sağlanan güvenli internet siteleri ve yazılımların olması, bunların çocukların kullandığı her türlü bilişim sisteminde kullanılması bu açıdan son derece önem arz etmektedir.

Bilişim teknolojileri vasıtasıyla işlenen suçlar, yapısına bağlı olarak tüm toplumları etkilemektedir. Bu suç tipinin sınır ve zaman tanımaksızın bilişim teknolojilerinin ve ağ sistemlerinin var olduğu global bir dünyada siber suçlarla etkili bir biçimde mücadele edebilmek için devletlerin birlikte hareket etmelerinin en az devletlerin kendi içlerindeki mücadele kadar önemli olduğunun gözlerden uzak tutulmaması gerekmektedir.

Siber suçluluğun getirdiği çeşitlilikten dolayı bazen ülkeler ortak hareket edememektedirler. Devletlerin siber suçlar konusunda ortak hareket edememelerinin nedenlerini Turhan (2016: 74) şu şekilde özetlemektedir:

- ✓ Yapısal düzenlemeler konusunda uzlaşım sağlanamaması,
- ✓ Siber suçların hukuki tasniflerinde bütünlük sağlanamaması,

- ✓ Siber suçlar alanındaki çalışma yürüten kurum ve kuruluşların tecrübe eksikliği,
- ✓ Ulusal düzeydeki farklılıklara bağlı olarak siber suçların takibatında uyum sağlanamaması,
- ✓ Siber suçların birçoğunun uluslararası yapı arz etmesi,
- ✓ Suçluların iadesi ve karşılıklı yardım tekliflerindeki eksikliklere bağlı olarak uluslararası iş birliği hususunda mekanizmalarının uyumlu bir şekilde çalıştırılmaması.

Siber suçlar bu derece yaygınsa siber suçların nasıl önlenebileceği ile ilgili önerilerin de o derece fazla olması gerekir. Alınabilecek birçok önlem ve dikkat edilecek birçok husus bulunmakla birlikte öncelikle devletin ve kolluk kuvvetlerinin aldığı önlemlerin yanı sıra toplumsal bir iş birliğinin rolü gözden uzak tutulmamalıdır. Sadece cezai yaptırımların yeterli olamayacağı açıkça görülmektedir. Siber suçlar ve siber güvenlik konusunda toplum bilinçlendirilmeli, bu hususta özel eğitimler verilmeli, dijitalleşen dünya göz önüne alınarak, temel müfredatta siber güvenliğe de yer verilmelidir. Öte yandan siber suçlar ile ilgili olarak kriminoloji, sosyoloji, penoloji ve bilişim alanlarında daha fazla akademik çalışma ve analiz yapılmasının önemi fark edilmeli ve bu yöndeki çalışmalar desteklenmelidir.

8. SONUÇ

Suç ve sapma insanlık tarihiyle birlikte başlayarak günümüze kadar uzanan önemli bir toplumsal olgu haline gelmiştir. Kompleks bir yapıya sahip olan her iki kavram da pek çok durumda örtüşse dahi birbirlerinden farklı kavramlardır. Ortak bir tanım ve açıklamada bulunmanın zor olduğu bu kavramlar toplumsal koşul ve şartlara göre farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Sapmanın bir alt kategorisi olarak görülen suç kavramı daha çok yasalar ile belirlenmiş ve hukuksal tanımlamalara konu olmuştur. Bunun yanı sıra toplumsal hayatı büyük ölçüde etkileyen ve insan ürünü olma hasebi ile sosyolojik çalışmaların ilgi odağı olmuştur.

Toplumsallaşmanın sonucu olarak bireylerin izlediği toplumsal norm ve kurallar, toplumsal hayatın düzeni ve devamlılığı için gerekli olarak görülmektedir. İnsanların doğası gereği toplumsal alanda var olan bu norm ve kurallardan sapma normal olarak görülmekte fakat bazı durumlarda bireyler bilinçli yahut bilinçsiz sergiledikleri eylem ve tutumlar karşısında etiketlenmelere maruz kalmaktadırlar. Bunun en büyük sebebi sapma kavramının kompleks ve dinamik bir yapıya sahip olmasıdır. Daha çok toplumların yaşam biçimine, kültürüne, ahlak algısına ve dini görüşlerine bağlı olarak şekillenen sapma kavramı evrensel bir tanıma tabi tutulamamaktadır. Sonuç olarak evrensel olarak suç kabul edilen tutum ve davranışlar da birer sapma olarak nitelendirilmektedir. Fakat bu niteliğin her suç için geçerli olup olmadığı tartışmalı bir konudur.

Birçok farklı türü olan suç olgusunun değişen dünya ile birlikte çok farklı şekli ortaya çıkmıştır. Bir suç çeşidi olarak karşımıza çıkan kavramlardan biri de siber suç olmuştur. Sapma ve suç kavramları gibi ortak bir tanımı olmayan siber suçlar, geleneksel suçlardan farklılıklar ortaya koymaktadırlar. Siber suçlardaki farklılıklar kavramların tanımlarından ziyade eylemlerde açığa çıkmış olup farklılıklar kültür, inanç, ahlak algısı gibi unsurlara bağlı olarak değil insanlığın teknolojik gelişimine bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Teknolojik alanda yaşanan gelişmelere bağlı olarak gündelik hayat çok büyük farklılıklar ortaya koymaya başlamıştır. Özellikle Endüstri 1.0 ile birlikte başlayan büyük gelişmeler suçların ilk evrildiği dönem olmuştur. Daha sonra teknolojik alanda yaşanan büyük gelişmeler her süreçte suçu farklı bir boyuta taşımıştır. Bilişim teknolojileri alanında gerçekleşen hızlı gelişmeler, yalnızca insan hayatını kolaylaştırarak fertlerin hayat kalitesini arttırmakla kalmamakta öte yandan aygıtların kötüye kullanımını da beraberinde getirmektedir. Özellikle Endüstri 3.0 ile birlikte klasik olarak işlenen suçlar sanal dünyaya geçmeye başlamıştır. Bu suçların gerçek olmadığı anlamını taşımamaktadır. Suçlar tamamen gerçektir ve bireylere, kurumlara ya da toplumlara fiziksel, ekonomik, siyasal, sosyal her türlü alanda gerçek bir zarar verebilmektedirler. Sadece suçun işlenme şekli sanal bir dünya olan siber uzayda gerçekleşmektedir. Siber uzayın, yaşanan teknolojik gelişmelere bağlı olarak genişlemesi ve insanların gelişmelere uyum sağlama süreçleri ve adapte olmaları siber suçların oranlarını arttırmaktadır.

Bilişim teknolojilerinin süreklilik arz etmesi ve doğası gereği durağan olmamasına bağlı olarak hukuki düzenlemeler, sürekli değişen ve yenilikler ile dolu olan bu sahada bir süre sonra yetersiz kalmaya başlamıştır. Hükümetler artık reel dünyada yer almayan suçlara aşına olmak adına mücadele etmektedirler. Fakat dünyaya yayılan siber uzay alanında suçlular durmaksızın yeni eylemler hedeflemektedirler. Toplumların sanal dünyaya gün geçtikçe artan bağımlılığı bireyleri, sistem hatalarına ve tehditlere karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Dünyayı saran bu durumla beraber, siber suçun ortaya çıkışı sosyologlar, penologlar, kriminologlar, iletişimciler ve daha birçok ilişkili disiplinler için de ilgi alanı olmaya başlamış ve bünyesinde zor soruları bandırır hale gelmiştir. Bunlardan en önemlisi siber suçların neden arttığıdır ve bu artışın önüne nasıl geçilebileceği sorusudur. Çalışmada siber suçların bilişim teknolojilerinin ve bu teknolojilerin kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak arttığı, gösterilen veriler ışığında tespit edilmiştir.

Siber suçların, Toplum 3.0 düzeyinde olan ve özellikle Toplum 5.0 düzeyine ulaşmış toplumlarda ortadan kaldırılması mümkün görünmemektedir. Fakat siber suçların en aza indirgenmesi olanaklıdır. Siber suçlar ile

mücadele hususunda günümüze kadar gerçekleştirilmiş olan politikaların, uygulayıcı kurumların, siber suçlarla mücadele çalışmalarının ve sözleşmelerinin siber suçların artışına engel olmadığı veriler ile ortaya konulmuştur. Bu bağlamda siber suçlar ile mücadelenin toplumsal iş birliği ile yürütülmesinin daha faydalı olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Siber suçlulara ya da suçlu olma potansiyeli taşıyanlara yönelik girişimlerin siber suç oranlarını düşürmediği, suçluları caydırmadığı açıkça görülmektedir. Bu sebeple siber suçları önlemeye yönelik çalışmalarda yaptırım ve caydırma politikaları yerine, bilişim teknolojilerinin geliştirilmesi ve kontrol altında tutulması önemsenmelidir. Bu noktada her bilinçsiz bilişim teknolojisi kullanımının ya da kullanıcısının siber suç için bir fırsat olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, E. İ. (2020). *Bilişim Sistemi Aracılığıyla Haksız Yarar Sağlama Suçu (TCK m. 244/4)*. Ankara: Adalet yayınevi.
- Agre, P. E. (2002). Introduction: The Limits Of Cyberspace. *Science as Culture*, 11(2), 149-153 . doi:<https://doi.org/10.1080/09505430220137216>
- Akbulut, B. (2017). *Bilişim Alanında Suçlar*. İstanbul: Adalet yayınevi.
- Akdağ, P. (2009). *Siber Suçlar ve Türkiye'nin Ulusal Politikası. Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Alpman, S. P., & Yarcı, S. (2018). Göç Ve Kimlik: Suç Teorilerinde Göç Olgusu. *Turkish Studies(13/18)*,143-152. doi:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14098>
- Altun, İ. (2016). *Ortam Sanal Suç Gerçek*. İstanbul: İskenderiye Kitap.
- Amoroso, E. G. (2007). *Cyber Security*. AT&T Inc, Silicon Press.
- Arıkan, Ç. (1986). Psiko-sosyal Yönleriyle Sapma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi (4(2-3))*, 123-140.
- Aslay, F. (2017). Siber Saldırı Yöntemleri ve Türkiye'nin Siber Güvenlik Mevcut Durum Analizi. *International Journal Of Multidisciplinary Studies And Innovative Technologies*, 1(1), 24-28.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: Uşak Yayınları.
- Bal, H. (2003). *Hukuk- Hukuk Sosyolojisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Başaranoğlu, E. (2016). *Bilgi Güvenliği Unsurları (CIA ve Diğerleri)*. 11 20, 2018 tarihinde <https://www.siberportal.org/blue-team/securing-information/concepts-of-information-security/> adresinden alındı
- Becker, S. H. (1963). *Outsiders; Studies in The Sociology of Deviance*. London: Free Press of Glencoe.
- BTK. (2013). *Bulut Bilişim*. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. Ankara: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. 11 13, 2021 tarihinde <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/slug/bulut-bilisim.pdf> adresinden alındı
- BTK. (2019). *2019 yılı Faaliyet raporu*. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. 11, 2021 tarihinde <https://internet.btk.gov.tr/bilisim-hukuku-ve-bilisim-sucu> adresinden alındı
- BTK. (t.y.). *Toplum 5.0*. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. Sektörel Araştırma ve Strateji Geliştirme Dairesi Yayını. 11 10, 2021 tarihinde <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/arastirma-raporlari/toplum-5-0-arastirma-raporu.pdf> adresinden alındı
- Burstein, A. (2003). A Survey of Cybercrime in the United State. *Annual Review of Law and Technology*, 18(1), s. 313-338.
- CSI/FBI. (2001). *CSI/FBI Computer Crime and Security Survey Computer Security Issues & Trends*. VII. Computer Security Institute.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Durkheim, E. (2004). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. (C. Saraçoğlu, Çev.). İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.: Bordo Siyah Yayınları.
- Dülger, M. V. (2012). *Bilişim Suçları ve İnternet İletişim Hukuku*. Ankara: Seçkin Hukuk.
- Dülger, M. V. (2020). *Bilişim suçları ve İnternet İletişim Hukuku*. Ankara: Seçkin Hukuk.
- Europol. (2021). *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA)*. Europol. Luxembourg: Publications Office of the European Union, <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/iocta-report> adresinden alındı

- EY Turkey. (2020). COVID-19 Sonrası Bilgi Teknolojilerinin Dijital Dünyada Yeni Rolü. *Ey Turkey*. 11 11, 2021 tarihinde https://www.ey.com/tr_tr/ey-turkiye-yayinlar-raporlar/covid-19-sonrasi-bilgi-teknolojilerinin-dijital-dunyada-yeni-rolu adresinden alındı.
- Fisher, M. B. ve Strauss, A. L. (1997). Etkileşimcilik. (Kurtuluş Dinçer, Çev.). Bottomore, T. Nisbet R. (Metin Tunçay, Aydın Uğur, Yay. Haz.) içinde, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* (s. 459-497). Ankara: Ayraç Yayın evi.
- Fraser, B. T. (1996). Computer Crime Research Resources. *School of Library and Information Studies, School of Library and Information Studies*. Florida State University. <http://mailer.fsu.edu/~btf1553/ccrr/search1.htm> adresinden alındı
- Fukuyama, M. (2018, Temmuz/Ağustos). Society 5.0: Aiming for a New Human. *Centered Society*. 11 10, 2021 tarihinde <https://www.jef.or.jp/journal/> adresinden alındı
- Furnell, S. M. (2001). Categorising cybercrime and cybercriminals: The problem and potential approaches. *Journal of Information Warfare*, 1(2), 35-44. 11 13, 2021 tarihinde <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26486092> adresinden alındı
- Gibson, W. (1984). *Neuromancer*. Londra: HarperCollins.
- Giddens, A. (2008). Sapkınlık ve Suç. C. Güzel (Çev. ed.) içinde, *Sosyoloji* (H. Özel, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Gökrem, B. (2000, Ekim). İnternet Aracılığıyla İşlenen Sermaye Piyasası Suçlarının Gözetimi ve Denetimi. *Kurul Yeterlik Etütleri*, 10-45. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Denetleme Dairesi. <https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YeterlikEtutleri> adresinden alındı
- Gray, L. (2014). *Cybercrime*. New York, NY: Gareth Stevens.
- Güçlü, İ., & Akbaş, H. (2019). *Suç sosyolojisi: kavram, teori, uygulama*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan: Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*. (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı kredi Yayınları.
- Holst, A. (2021, Ekim 19). Number of Internet of Things (IoT) connected devices worldwide from 2019 to 2030, by vertical. 11 13, 2021 tarihinde *Statista*: <https://www.statista.com/statistics/1194682/iot-connected-devices-vertically/#statisticContainer> adresinden alındı
- İçli, T. G. (1991, Aralık). Sosyal Problemlerin Bir Göstergesi Olarak Bireysel Sapmalar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(1-2), 13-18.
- İDB. (2008). "İhbar İstatistikleri" 23 Kasım 2007 – 23 Kasım 2008 Faaliyet Raporu. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu-Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı. 11 12, 2015 tarihinde tib.gov.tr adresinden alındı
- İlbaş, Ç., & Köksal, M. A. (2011). Türkiye Bilişim Suçları Raporu: 1990-2011 arasında. T. Memiş, A. Koltuksuz, & M. Akkan (Ed.) içinde, *2.Uluslararası Bilişim Hukuku Kurultayı 17-19 Kasım Bildiriler Kitabı*. İzmir: Uluslararası Bilişim Hukuku Kurultayı.
- JKG. (2018). *Jandarma Genel Komutanlığı, 2018 Yılı Faaliyet Raporu*. Jandarma Genel Komutanlığı. Jandarma Genel Komutanlığı. 11 11, 2021 tarihinde <https://www.jandarma.gov.tr/indirilebilir-icerikler> adresinden alındı
- JKG. (2020). *Jandarma Genel Komutanlığı 2020 Yılı Faaliyet Raporu*. Jandarma Genel Komutanlığı. 11 11, 2021 tarihinde <https://www.Jandarma.Gov.Tr/Jandarma-Genel-Komutanligi-2020-Yili-Faaliyet-Raporu> adresinden alındı
- Kalay, M. (2009). TCK'da Bilişim Suçları. M. Balcı (Ed.) içinde, *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birlikleri 3* (s. 133-141). İstanbul: Step Matbaacılık.
- Karagülmez, A. (2005). *Bilişim Suçları ve Soruşturma-Kavuşturma Evreleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kemp, S. (2021, Ocak 27). Digital 2021: Global Overview Report. *Digital In 2021: Business As Unusual*. We Are Social ve Hootsuite. 11 12, 2021 tarihinde https://hootsuite.widen.net/s/zcdrtxwczn/digital2021_globalreport_en adresinden alındı
- KOM. (2009). *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı 2008 Raporu*. Ankara: EGM-KOMDB Yayınları.
- KOM. (2013). *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2012 Faaliyet Raporu*. Ankara: EGM/KOM. 12 12, 2021 tarihinde <https://www.egm.gov.tr/kom/raporlarimiz> adresinden alındı

- KOM. (2015). *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2014 Faaliyet Raporu*. Emniyet Genel Müdürlüğü. Ankara: KOM; EGM. 12 11, 2021 tarihinde <https://www.egm.gov.tr/kom/raporlarimiz> adresinden alındı
- Kurt, L. (2005). *İçtihatlı Tüm Yönleriyle Bilişim Suçları ve Türk Ceza Kanunundaki Uygulaması*. Ankara: Seçkin yayıncılık.
- Küçükvardar, M. (2018). Suç Olgusunun Değişen Yüzü: Siber Suçlar. *Isophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi (1)*, 1-17. <https://www.isophos.org/is-cont/uploads/pdf/01/suc-olgusunun-degisen-yuzu-siber-suclar.pdf> adresinden alındı
- Macionis, J. J. (2013). Sapma. J. J. Macionis, & V. Akan (Çev. Ed.) içinde, *Sosyoloji* (H. Çavuşoğlu, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Marschall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanatı Yayınları.
- Merton, K. R. (1938). *Social Structure and Anomie (Vol. 3)*. American Sociological Review.
- Moore, W. E. (1997). İşlevselcilik. T. N. Bottomore, & M. U. Tunçay. içinde, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* (Ş. Tekeli, Çev., s. 327-369). Ankara: Araç Yayınevi.
- Mungo, P., & Clough, B. (1992). *Approaching Zero: The Extraordinary Underworld Of Hackers, Phreakers, Virus Writers, And Keyboard Criminals*. New York: Random House.
- Ngafeeson, M. (2010). Cybercrime Classification: A Motivational Model. *The Southwest Decision Sciences Institute Conference*. Texas. 11 12, 2021 tarihinde www.swdsi.org/swdsi2010/sw2010_preceedings/papers/pa168.pdf adresinden alındı
- Oral, O., & Çakır, M. (2017). Nesnelerin İnterneti Kavramı ve Örnek Bir Prototipin Oluşturulması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitü Dergisi (Özel Sayı 1)*, 172-177. 11 12, 2021 tarihinde <http://dergi.park.gov.tr/makuateqli> adresinden alındı
- Parlak, Ö. (2016). *Suçun Evrimi: Siber Suçlar*. 11 03, 2018 <https://tr.linkedin.com/pulse/su%C3%A7un-evrimi-siber-su%C3%A7lar-%C3%B6zhan-parlak> adresinden alındı
- Ross, J. İ. (2010). *Cybercrime*. New York: Chelsea House.
- Saracel, n. a. (2020). Toplum 5.0: Süper Akıllı Toplum. *Social Sciences Research Journal*, 9(2), 26-34. 11 13, 2021 tarihinde <http://socialsciencesresearchjournal.com/> adresinden alındı
- Schell, B. H., & Martin, C. (2014). *Cybercrime: A Reference Handbook*. California: abc Clio.
- Schmallegger, F. (2014). *Criminology*. Boston: Pearson.
- Schwab, K. (2018, Kasım). *Dördüncü Sanayi Devrimi*. (T. U. Bulsun, Çev.) Optimist Yayın.
- Selçuk, S. (2014). Suç, Suçun Öz Nitelikleri ve Tanımı. A. Nuhoglu (Ed.) içinde, *Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Armağan* (Cilt 1, s. 85-106). Beta Yayınevi.
- STM. (2020). *Siber Tehdit Durum Raporu Ocak- Mart 2020*. Savunma Teknolojileri ve Mühendislik Ticaret A.Ş. Mühendislik Teknoloji Danışmanlık. 13 12, 2021 tarihinde <https://thinktech.stm.com.tr/tr/siber-tehdit-durum-raporu-ocak-mart-2020> adresinden alındı.
- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1974). *Criminology*. Philadelphia and London: J. B. Lippincott Company.
- Tanyeri, G., & Civelioğlu, A. S. (2007, Bahar). Hukuk Gündemi, Bilişim Suçları ve Çocuk Pornografisi. *Ankara Barosu Dergisi (7)*, 98.
- TBD. (2011). *Aylık Bilişim Kültürü Dergisi*, 39(137).
- Turhan, O. (2016). *Bilgisayar Ağları İle İlgili Suçlar (Siber Suçlar)*. Planlama Uzmanlığı Tezi, Ankara.
- We are Social & Hoosuite. (2021a). *Digital 2021: Global Overview Report*. We Are Social; Hoosuite. 12 11, 2021 tarihinde https://hoosuite.widen.net/s/zcdrtxwczn/digital2021_globalreport_en adresinden alındı
- We are Social & Hoosuite. (2021b). *Digital 2021: Turkey Report*. We Are Social; Hoosuite. 12 11, 2021 tarihinde <https://datareportal.com/reports/digital-2021-turkey> adresinden alındı
- Wall, D. S. (2017). *Cybercrime: The Transformation of Crime in the Information Age*. Cambridge; Malden, MA: Polity.
- Yazıcı, D. (2012, Ekim Cuma). Türkiye'nin İlk Bilgisayar Korsanı Tamer Şahin Anlattı. *Aydınlık Kitap Dergi*, 1(35).
- Yıldız, M. (2014). *Siber Suçlar ve Kurum Güvenliği*. T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı.